

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

**Úloha regionálních muzeí Sokolovska v péči
o kulturní dědictví - Muzeum Sokolov p. o. a jeho
pobočky**

Bc. Ivanna Maderová

Plzeň 2018

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra filozofie

Studijní program Humanitní studia

Studijní obor Evropská kulturní studia

Diplomová práce

**Úloha regionálních muzeí Sokolovska v péči
o kulturní dědictví - Muzeum Sokolov p. o. a jeho
pobočky**

Bc. Ivanna Maderová

Vedoucí práce:

PhDr. Radka Křížková Červená

Katedra filozofie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2018

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval(a) samostatně a použil(a) jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2018

.....

Poděkování:

Ráda bych touto cestou poděkovala vedoucí diplomové práce PhDr. Radce Křížkové Červené, za trpělivost, cenné rady a připomínky k práci, a Ing. Michaelovi Rundovi, řediteli Muzea Sokolov, p. o. Karlovarského kraje, za cenné rady a konzultace.

Obsah

1 ÚVOD.....	1
2 ÚVOD DO PROBLEMATIKY PÉČE O KULTURNÍ DĚDICTVÍ ...	3
2.1 Péče o kulturní dědictví	3
2.2 Muzea	5
2.2.1 Muzeum jako instituce	7
2.2.2 Muzejní legislativa	9
2.2.3 Vývoz sbírek do zahraničí	11
2.3 Význam zachování kulturního dědictví.....	11
2.3.1 Právní předpisy k ochraně památek.....	14
2.3.2 Vymezení základních pojmů	16
2.4 Péče o kulturní dědictví v ČR	19
2.4.1 Programy pro záchranu a obnovu kulturního dědictví.....	20
2.4.2 Vývoj památkové péče v Karlovarském kraji.....	23
3 SPECIFIKA REGIONU	26
3.1 Historie Česko-německých vztahů	26
3.1.1 Druhá světová válka a její následky	30
3.2 Historie města Sokolov	36
3.2.1 První světová válka	40
3.2.2 Hornický dům.....	43
3.2.3 Válečné období na Sokolovsku	44
3.2.4 Kulturní život během války	49
3.3 Průmysl a těžba v oblasti Sokolovska	52
3.3.1 Historie	52
3.3.2 Sokolovská hnědouhelná pánev	55

3.3.3	Nejvýznamnější místa těžby	57
4	MUZEUM SOKOLOV A JEHO POBOČKY	61
4.1	Muzeum Sokolov.....	61
4.1.1	Sokolovský zámek.....	64
4.1.2	Konzervace.....	66
4.1.3	Stálá expozice	67
4.1.4	Práce s veřejností.....	74
4.2	Důl Jeroným	75
4.2.1	Historie města Čistá (Lauterbach).....	76
4.2.2	Důl Jeroným	77
4.3	Hornické muzeum Krásno	79
4.3.1	Hornické Krásno	79
4.3.2	Dlouhá stoka (Flossgraben)	80
4.3.3	Historie muzea v Krásně	81
4.3.4	Expozice	83
4.4	Štola č. 1 v Jáchymově.....	84
4.4.1	Historie	84
4.4.2	Štola č.1.....	85
5	ZÁVĚR.....	87
6	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	90
7	RESUMÉ.....	97
8	SEZNAM PŘÍLOH	98

1 ÚVOD

Předkládaná diplomová práce je věnována tématu péče o kulturní dědictví a zaměřuje se na specifickou oblast Sokolovska v Západních Čechách. Pro svou práci jsem vybrala jako hlavní objekt, na který se zaměří má pozornost, Sokolovské muzeum, ke kterému ještě náleží Hornické muzeum Krásno, Štola č. 1 v Jáchymově a Národní kulturní památka důl Jeroným v Čisté u Rovné.

Hlavním cílem práce je popsat a zachytit činnost Sokolovského muzea v kontextu péče o kulturní dědictví v praxi a nastínit jak důležitou roli tato instituce hraje v zachování kulturního dědictví pro současnou a budoucí generaci. Pozornost bude také věnována historii této oblasti a specifikům, které ovlivňují její charakter.

Při psaní diplomové práce bude využito především metody analýzy, deskripce a interpretace. Již název práce napovídá, že se bude jednat především o diplomovou práci deskriptivní povahy, která bude doplněna osobními návštěvami zmíněných institucí. Hlavním zdrojem této práce je odborná literatura, využita především ze Studijní a vědecké knihovny v Plzni, Univerzitní knihovny Západočeské univerzity a městské knihovny v Sokolově. Mimo této literatury jsou jistě přínosným zdrojem konzultace a návštěvy muzea v Sokolově, konzultace s ředitelem muzea Ing. Michaelem Rundem a cenné rady získané z konzultací s vedoucí diplomové práce. Při psaní své diplomové práce budu využívat i výroční zprávy, památkový zákon a dostupné internetové zdroje.

Práce je členěna do kapitol a podkapitol. První kapitola je krátkým úvodem do problematiky, zde se můj zájem soustřeďuje na přiblížení péče o kulturní dědictví a jejího významu pro společnost, dále je má pozornost zaměřena právě na muzea jako instituce, které uchovávají kulturní dědictví a na vymezení základních pojmů, které s touto problematikou souvisejí. Rovněž se pokusím přiblížit péči o kulturní dědictví v České republice a následně v Karlovarském kraji. Druhá

kapitola se zaměřuje přímo na oblast Sokolovska, zde se pokusím přiblížit specifika tohoto regionu. Velký vliv na formování této oblasti má její umístění, blízko německých hranic, tudíž jedním ze specifík jsou česko-německé vztahy, které se zde vyvíjely po několik staletí. Dalším typickým rysem této oblasti je samozřejmě průmysl a těžba, což dodalo Sokolovsku jeho industriální charakter, který si uchovalo dodnes. Součástí kulturního dědictví je také historie Sokolovska, kterou ve druhé kapitole také zmiňuji. Tyto informace o popisovaném regionu jsou nezastupitelné právě pro identifikaci kulturního dědictví, a proto této problematice bude věnována tato část diplomové práce. Třetí kapitola se zaměřuje přímo na instituce, které o kulturní dědictví pečují. Tím je právě Sokolovské muzeum, nacházející se v Sokolovském zámku, jež je rovněž kulturní památkou. V této kapitole se také zaměřím na instituce, které pod muzeum spadají, a pokusím se o jejich ucelený popis.

Součástí diplomové práce je i obrázková příloha umístěná na konci práce. Zejména tedy fotografie z muzea, dolu Jeroným, dále také Jáchymovské Štoly č. 1 a Hornického muzea v Krásně.

2 ÚVOD DO PROBLEMATIKY PÉČE O KULTURNÍ DĚDICTVÍ

V této kapitole bude nastíněn význam památkové péče, proč je důležité zachování kulturního dědictví a jak památkové dědictví ovlivňuje vývoj jednotlivých oblastí a přetrvává do budoucna. Péče o kulturní památky, snaha o jejich uvědomělou ochranu i změnu ve vnímání dědictví minulosti, se zrodilo v 19. století. Památkové hnutí má počátky již v romantismu, v jeho obdivování středověku, slavné minulosti a křesťanských hodnot. Předěšlé století nebylo památkám zrovna nakloněno. Věk rozumu přinesl mimo jiné rozsáhlé devastace architektonických skvostů. Bouraly se celé komplexy církevních staveb a jejich movité vybavení často mizelo k zahraničním sběratelům. Je zvláštní, že osvícenství, které se programově od minulosti odvracelo, připravilo cestu pro nástup historismu 19. století.¹

2.1 Péče o kulturní dědictví

Jedním z veřejných zájmů České republiky je zájem na jejím hmotném kulturním dědictví, tedy historicky vzniklých kulturních hodnotách tvořící součást prostředí současné a budoucí společnosti. Dle legislativy je základní právní norma upravující nakládání s památkovým fondem Zákon č.20/1987 Sb., o státní památkové péči v platném znění (případně ve znění pozdějších úprav). Významnou částí hmotného kulturního dědictví je památkový fond, jehož součástí jsou i krajinářské kompozice jako součást kulturní krajiny. Tento veřejný zájem na ochraně a uchování památkového fondu, na jeho poznání a na jeho zprostředkování je vyjádřen v úvodních ustanoveních zákona o státní

¹ ZEMANOVÁ, Marcela a Václav ZEMAN, ed. *Fenomén Muzeum v 19. a první polovině 20. století: [kolektivní monografie příspěvků z konference konané ve dnech 22.-23. dubna 2010 v Ústí nad Labem]*. Ústí nad Labem: Albis International, 2011, s.11.

památkové péči.² Památkový fond je umělecky, historicky a typologicky bohatý soubor cenných historických předmětů, staveb a areálů na území České republiky, je nositelem její národní a kulturní identity. Bez ohledu na vlastnictví či majetkoprávní vztahy jde o bohatství, jehož ochrana je celospolečenským zájmem. To nejcennější z památkového fondu je státem chráněno.³

Kulturní dědictví je nedílnou součástí kultury. Můžeme ho rozdělit na materiální a nemateriální. Nemateriální zahrnuje vše, co nemá hmotnou podstatu, předává se z generace na generaci a může se měnit v závislosti na vnějším prostředí. Řadí se sem myšlenky, rčení, přísloví, citáty, interpretační umění (hudba), společenské zvyklosti, tradice, zvyky, vědomosti a zkušenosti a dovednosti v tradičních řemeslech. Materiální kulturní dědictví zahrnuje památky a jiné hmotné výtvořy člověka. Patří sem architektura, sochařství, malířství a grafika, užité umění (např. keramika či sklářství), nebo také literární díla, oblečení, vynálezy či pokrmy. Nejvýznamnější památky kulturního dědictví se zařazují na seznam světového dědictví UNESCO.⁴

Jako světové dědictví můžeme označit kulturní a přírodní památky po celém světě, se vznikem a přijetím Úmluvy o ochraně světového kulturního a přírodního dědictví z roku 1972 jsou státy, ve kterých se tyto památky nacházejí, zavázány jejich ochranou. Dle této úmluvy jsou za kulturní dědictví považovány: památníky, architektonická díla, díla monumentálního sochařství a malířství, prvky či struktury archeologické povahy, nápisy, jeskynní obydlí a kombinace prvků, jež mají výjimečnou světovou hodnotu z hlediska dějin, umění či vědy; skupiny budov:

² Ministerstvo kultury [online]. mkcr.cz [cit.6.4.2018] Dostupné z: <https://www.mkcr.cz/na-kladani-s-pamatkovym-fondem-243.html>.

³ Památkový fond [online]. npu.cz [cit.6.4.2018] Dostupné z: <https://www.npu.cz/pamatkovy-fond>.

skupiny oddělených či spojených budov, které mají z důvodu své architektury, stejnorodosti či umístění v krajině výjimečnou světovou hodnotu z hlediska dějin, umění či vědy; lokality: výtvořiny člověka či kombinovaná díla přírody a člověka a oblasti zahrnující místa archeologických nálezů mající výjimečnou světovou hodnotu z dějinného, estetického, etnologického či antropologického hlediska. Dále je zde vymezeno, co je považováno za přírodní dědictví: přírodní jevy tvořené fyzickými a biologickými útvary nebo skupinami takovýchto útvarů, jež mají výjimečnou světovou hodnotu z estetického či vědeckého hlediska; geologické a fyziografické útvary a přesně vymezené oblasti, které tvoří místo přirozeného výskytu ohrožených druhů zvířat a rostlin výjimečné světové hodnoty z hlediska vědy či péče o zachování přírody; přírodní lokality, či přesně vymezené přírodní oblasti světové hodnoty z hlediska vědy, péče o zachování přírody nebo přírodní krásy.⁵

2.2 Muzea

Jednou z institucí, které pečují o zachování kulturního dědictví jsou muzea. Svět muzeí se během času značně vyvíjel, a to jak z pohledu jeho funkcí, tak i z hlediska jeho materiální podstaty a základních pilířů, o které se opírá muzejní práce. V praxi muzea pracují s předměty, které pak tvoří jejich sbírky. Muzea vykonávají činnost, kterou lze popsat jako proces muzealizace a vizualizace a pečují o hmotné kulturní památky. Mimo toto vše je také velmi důležitá přednášková činnost pro veřejnost.⁶

⁴ Kulturní dědictví [online]. – Národní ústav lidové kultury. *Národní ústav lidové kultury – Web Národního ústavu lidové kultury ve Strážnici a zámku Strážnice* [cit.15.4.2018]. Dostupné z: <http://www.nulk.cz/kulturni-dedictvi/>.

⁵ Úmluva mkcr.cz. *Ministerstvo kultury České republiky* [online]. Dostupné z: <https://www.mkcr.cz/umluva-1383.html>.

⁶ DESVALLÉES, André a François MAIRESSE. *Základní muzeologické pojmy*. Brno: Technické muzeum v Brně, c2011, s.16-17.

Muzeum vděčí svému jménu starým Řekům. Museion neboli chrám Múz byl zasvěcen Múzám, známým ochránkyním věd a umění, dcerám bohyně paměti Mnemosyné a boha Dia. Devíti sestrám byla věnována celá řada chrámů, nejznámějším byl Museion v Alexandrii, jenž založil roku 308 př. Kr. egyptský král Ptolemaios I. Nacházely se v něm poklady řeckého písemnictví a později se tento chrám Múz stal největším uměleckým a vědeckým pracovištěm celého antického světa.⁷

Problematikou muzeí a galerií se na Ministerstvu kultury před rokem 1990 zabývalo oddělení muzeí a galerií, které bylo součástí tehdejšího Odboru ochrany přírody, památkové péče, muzeí a galerií. Po převedení agendy ochrany přírody na Ministerstvo životního prostředí koexistovala památková péče, muzea a galerie společně v rámci odboru památkové péče, muzeí a galerií, kde muzea a galerie spravoval referát muzeí a galerií. V roce 1993 vzniklo samostatné oddělení muzeí a galerií a následně odbor muzeí a galerií (OMG). Zřízení tohoto oddělení bylo výsledkem rozsáhlých politických a společenských změn, které měly dopad i na oblast muzejnictví. V letech 1994-1999 vykonával OMG funkci zřizovatele ke 44 muzeím a galeriím, připravil a rozvíjel meziřesortní projekt "Integrovaný systém ochrany movitého kulturního dědictví" známý pod zkratkou ISO.⁸

V současné době můžeme říci, že muzejnictví se podílí na shromažďování, uchovávání a ochraně značné části movitého kulturního dědictví v České republice prostřednictvím svých fondů, takže veřejnosti zprostředkovává obraz vývoje přírody a dějin společnosti od počátku známé historie lidské civilizace. Muzea poskytují občanům tzv. veřejné služby, kterými jsou především výstavy a programy čerpající z muzejních

⁷ ZEMANOVÁ, Marcela a Václav ZEMAN, ed. *Fenomén Muzeum v 19. a první polovině 20. století: [kolektivní monografie příspěvků z konference konané ve dnech 22.-23. dubna 2010 v Ústí nad Labem]*. Ústí nad Labem: Albis International, 2011, s.7.

⁸ Ministerstvo kultury [online] .mkcr.cz [cit.6.4.2018] Dostupné z: <https://www.mkcrcz.cz/strucna-historie-odboru-a-jeho-aktivit-373.html>

sbírek, určené pro návštěvníky muzeí. Dále pak prostřednictvím publikací, práce s veřejností, zpřístupňování sbírek badatelům a dalšími formami poskytování poznatků získaných studiem sbírek, které se pak stávají součástí učebnic, literatury, dokumentárních i hraných filmů, informací na elektronických médiích atd., přispívají nepřímo, ale za to velmi podstatně, ke zprostředkování obrazu přírody a dějin společnosti i pro nejširší veřejnost, včetně té její části občanů, kteří muzea pravidelně nenavštěvují. Samotná muzea se velmi často nacházející v památkově chráněných objektech, která spravují v souladu se zákonem o státní památkové péči. Často nastává případ, že některé z jejich poboček jsou nemovitými kulturními památkami. Tím pádem se u muzeí objevuje péče o kulturní dědictví v podobě movitých i nemovitých kulturních památek rovněž historické paměti atd.⁹

2.2.1 Muzeum jako instituce

Jedním z klíčových úkolů pro současná muzea je jejich začlenění do vzdělávací soustavy. Pro česká muzea může být překážkou skutečnost, že nejsou chápána a ani sama sebe nechápou jako vzdělávací instituce. Předpokladem pro rozvoj vzdělávacích programů v muzeu je hledání vyhovujícího vztahu muzei a školami, založeného na oboustranné profesionalitě a vstřícnosti a na vytváření nových strategií vzájemné spolupráce.¹⁰

Značná část zejména menších muzeí v České republice se vzdělání v muzeu věnuje spíše jen okrajově. Důležitou otázkou je, zda jsou v muzeích vytvořené vhodné podmínky pro to, aby mohla muzea začlenit vzdělání do své činnosti a struktury a systémové struktury muzea. Jednou ze základních překážek pro rozvoj vzdělání v muzeu je

⁹ Ministerstvo kultury [online] .mkcr.cz [cit.6.4.2018] Dostupné z: <https://www.mkcrcz/strucna-historie-odboru-a-jeho-aktivit-373.html>.

¹⁰ BRABCOVÁ, Alexandra, ed. *Brána muzea otevřená: [průvodce na cestě muzea k lidem a lidí do muzea]*. Náchod: Juko, 2003, s.26.

to, že znalost obecných kulturně-historických souvislostí je odbornými pracovníky muzeí považována za samozřejmost a nebere se na ni ohled v koncepci expozice/výstav. Na koncepci rozvoje muzea a jeho uspořádání by se měli podílet kvalifikovaní vzdělávací pracovníci, kteří by také měli ovlivnit plánování výstav a interpretaci počínaje výstavními popiskami až po publikace. Klasické muzejní expozice by měly být vždy provázeny vzdělávacími aktivitami, které jsou přizpůsobeny různým učebním stylům i věkovým skupinám návštěvníků. To, že nejsou spojeny se vzdělávacími teoriemi a jejich vývojem a nereflektují je, je velkou překážkou pro začlenění muzeí do vzdělávacího systému.¹¹ Práce s veřejností, se školami a zaměření pozornosti na různé cílové skupiny je pro Sokolovské muzeum jedním z hlavních pilířů, na kterých stojí jeho koncepce. Informace o této činnosti jsou každý rok k dohledání ve výročních zprávách.

Základem muzejní prezentace jsou sbírky a podstatou stálé expozice či krátkodobé výstavy je vystavování předmětů, ať už se jedná o autentické sbírkové předměty, jejich substituty, nebo o exponáty jiného typu vážící se k podstatě sbírek. Prezentace obsahuje kromě vystavování také prvek "vyprávění", určitý způsob "narrativu" a proto bývá prezentace spojena nejen s vystavováním ale také s interpretací.¹²

Výstava nebo expozice je rovněž výrazovým a oznamovacím médiem. Základem komunikace muzeí s veřejností je nový způsob komunikace formou příběhů, aby v nich lidé mohli porozumět souvislostem, které se týkají nejen historických souvislostí ale také jejich životů.¹³

¹¹ BRABCOVÁ, Alexandra, ed. *Brána muzea otevřená: [průvodce na cestě muzea k lidem a lidí do muzea]*. Náchod: Juko, 2003, s.27.

¹² ŠOBÁŇOVÁ, Petra. *Muzejní expozice jako edukační médium*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014, s.54.

¹³ BRABCOVÁ, Alexandra, ed. *Brána muzea otevřená: [průvodce na cestě muzea k lidem a lidí do muzea]*. Náchod: Juko, 2003, s.33.

Regionální muzea

Regionální muzea jsou specifická tím, že jsou tzv. teritoriální vazbou mezi sbíraným materiálem a sběratelskou institucí a současně mezi divákem (publikem) a regionálním materiálem, který je tak na prožitku regionální příslušnosti zainteresován. Muzea regionálního určení zřetelně plní monumentickou funkci, tj. funkci lapidária, sbírky ohrožených artefaktů či významných fragmentů artefaktů, a dále jsou ohnisky regionální ochrany přírody a péče o přírodní dědictví. Proto ani v současné době nelze jejich význam podcenit, už proto ne, že jsou ověřeným prostředkem posilování přirozené vazby lidí k určitému místu jako ohnisku kulturní identity, což bezesporu příznivě vyvažuje globalizující tendence dnešního světa.¹⁴

2.2.2 Muzejní legislativa

Zákon č.122/2000 o ochraně sbírek muzejní povahy a o změně některých dalších zákonů

Tímto zákonem se stanoví podmínky ochrany sbírek, uchovaných zejména v muzeích a galeriích, stanoví se podmínky a způsob vedení evidence sbírek muzejní povahy, práva a povinnosti vlastníků sbírek muzejní povahy a sankce za porušení stanovených povinností.¹⁵

Sbírkou muzejní povahy je sbírka, která je ve své celistvosti významná pro prehistorii, historii, umění, literaturu, techniku, přírodní nebo společenské vědy. Tvoří ji soubor sbírkových předmětů shromážděných lidskou činností. Sbírkovým předmětem pak rozumíme

¹⁴ Regionální muzea | . | *internetová příručka pro výuku muzeologie na Ústavu historických věd FPF Slezské univerzity v Opavě*[online]. Dostupné z: <http://vademecum.fpf.slu.cz/?p=60>.

¹⁵ Zákon č. 122/2000 Sb. § 1 odst.1 ze dne 7. dubna 2000 o ochraně sbírek muzejní povahy a o změně některých dalších zákonů.

věc movitou, nemovitou nebo soubor těchto věcí, a to přírodnina nebo lidský výtvar.¹⁶

Dle zákona č. 122/2000 Sb., ze dne 7. dubna 2000 je muzeum instituce, která získává a shromažďuje přírodniny a lidské výtvary pro vědecké a studijní účely, zkoumá prostředí, z něhož jsou přírodniny a lidské výtvary získávány, z vybraných přírodnin a lidských výtvarů vytváří sbírky, které trvale uchovává, eviduje a odborně zpracovává, umožňuje způsobem zaručujícím rovný přístup všem bez rozdílu jejich využívání a zpřístupňování poskytováním vybraných veřejných služeb, přičemž účelem těchto činností není zpravidla dosažení zisku. Galerii je muzeum specializované na sbírky výtvarného umění.¹⁷

Centrální evidence sbírek

Centrální evidence sbírek (CES) je veřejnosti přístupný informační systém se seznamem sbírek, které jsou spravovány podle zákona č.122/2000 Sb., o ochraně sbírek muzejní povahy a o změně některých dalších zákonů. Tyto sbírky jsou uchovávány, doplňovány, spravovány a využívány ve veřejném zájmu a činnosti těch, kdo se o ně starají.¹⁸

Do centrální evidence se například zapisuje:

a) název sbírky

b) popis sbírky, který obsahuje její charakteristiku, obor, který dokumentuje, označení území, z něhož jsou jednotlivé sbírkové předměty převážně získávány, časové období, které dokumentuje a výčet charakteristických druhů sbírkových předmětů

¹⁶ Zákon č. 122/2000 Sb. § 2 odst. 1. ze dne 7. dubna 2000 o ochraně sbírek muzejní povahy a o změně některých dalších zákonů.

¹⁷ Zákon č. 122/2000 Sb. § 2 odst. 4. ze dne 7. dubna 2000 o ochraně sbírek muzejní povahy a o změně některých dalších zákonů.

¹⁸ Ministerstvo kultury [online].mkcr.cz [cit.6.4.2018] Dostupné z: <https://www.mkcr.cz/centralni-evidence-sbirek-661.html>.

c) seznam sbírkových předmětů nebo výčet evidenčních čísel, jednotlivých předmětů, které sbírku tvoří ke dni zápisu

d) místo uložení sbírky

e) vlastník sbírky, a sice Česká republika nebo příslušný územní samosprávný celek, nebo jméno, příjmení fyzické osoby, a jde-li o občana České republiky, i jeho rodné číslo, nebo název a sídlo právnické osoby, včetně organizační složky na území České republiky, patřící právnické osobě se sídlem v zahraničí, a jejich identifikační číslo

Dále musí obsahovat jméno správce sbírky, evidenční číslo sbírky přiřazené ministerstvem, datum zápisu sbírky do centrální evidence a jméno vlastníka sbírky, který požádal o zápis do centrální evidence.¹⁹

2.2.3 Vývoz sbírek do zahraničí

Sbírku nebo jednotlivé sbírkové předměty zapsané v centrální evidenci lze vyvážet z území České republiky pouze z důvodu vystavování, preparace, konzervování, restaurování nebo vědeckého zkoumání, a to na dobu určitou a na základě povolení ministerstva. Ministerstvo vydá povolení pouze v případě, že vývoz neohrozí fyzickou podstatu sbírky, popřípadě jednotlivých sbírkových předmětů a jsou-li poskytnuty dostatečné právní záruky pro její vrácení do České republiky.²⁰

2.3 Význam zachování kulturního dědictví

Kulturním dědictvím rozumíme souhrn jedinečných hodnot hmotné a nehmotné povahy, vzniklých historickým vývojem civilizačního procesu

¹⁹ Zákon č. 122/2000 Sb. § 6 odst. 1. ze dne 7. dubna 2000 o ochraně sbírek muzejní povahy a o změně některých dalších zákonů.

²⁰ Zákon č. 122/2000 Sb. § 11 odst. 1. ze dne 7. dubna 2000 o ochraně sbírek muzejní povahy a o změně některých dalších zákonů.

v určitém prostředí. Kulturnost společnosti spočívá ve schopnosti jejího souladu s přirozeným prostředím, ve kterém se nachází a vyvíjí. Souvisí s pochopením zákonitostí, které je utvářejí a je úměrná míře citlivosti při využívání jeho potenciálu pro uspokojování civilizačních potřeb a realizaci vývojových trendů, aniž by byla narušována jeho podstata. Civilizační proces může mít na kulturní dědictví vliv kladný - obohacující, ale i záporný - devastující. Z tohoto pohledu je význam poznání a pochopení problematiky kulturních hodnot zásadní pro každodenní praxi ve všech oborech lidské činnosti.²¹

Důležitou součástí kulturního dědictví jsou architektonické a urbanistické hodnoty vnímané pod zúženým pojmem "kulturní památky", případně jejich soubory. Význam zachování hodnot historického kulturního dědictví můžeme chápat z více pohledů, má podobu emocionální ale i materiální. Podstatou je hlubší pochopení minulosti jako řetězce hodnot, do kterého musíme vstoupit, zachovat jeho spojitost a přispět svým vzkazem do budoucnosti.²²

Kulturní dědictví bychom měli chránit především kvůli hodnotám, které pro nás a budoucí generace představuje.

Kulturní hodnoty lze charakterizovat jako komplex hmotných a nehmotných prvků vzniklých postupným vývojem osídlení, tradic plynoucích z charakteru místa a na místo vázaných. Je to trvalá hodnota, která se vyvíjí a doplňuje novými, jejichž účinek může být buď obohacující, neutrální nebo dokonce znehodnocující. Soubor kulturních hodnot spoluvytváří jedinečný, neopakovatelný a nenahraditelný obraz území, se kterým se obyvatelstvo více či méně ztotožňuje. Dále je nositelem kulturních tradic, také se dá říci, že kulturní hodnoty jsou

²¹ VOJTOVÁ, Lea. *Ochrana a regenerace kulturních hodnot v území: distanční studijní opora*. Brno: Masarykova univerzita, Ekonomicko-správní fakulta, 2006, s.16.

²² VOJTOVÁ, Lea. *Ochrana a regenerace kulturních hodnot v území: distanční studijní opora*. Brno: Masarykova univerzita, Ekonomicko-správní fakulta, 2006, s.16.

obsaženy ve všem, co nás obklopuje, ovlivňuje naše vnímání, myšlení, tvorbu a skutky. Většinu kulturních hodnot vnímáme automaticky a podvědomě, zejména ty, které souvisí s naším okolím. Výčet kulturních hodnot zahrnuje nejvýznamnější architektonická urbanistická díla a soubory, archeologické lokality, které jsou historickou stopou minulosti a dokladem vývoje struktury osídlení na našem území.²³

Každá historická událost je pro nás v podstatě nenahraditelná. Nebylo by však možné zaznamenat všechny historické události, o kterých se zachovala svědectví a které neustále narůstají. Proto je pozornost zaměřena pouze na ty objekty a události, které se nám jeví jako reprezentativní pro obzvláště zřetelné etapy vývojového procesu určitých odvětví lidské činnosti.²⁴

Památkové objekty jsou jednou z nejvýraznějších charakteristik Sokolovska, a představují kulturní dědictví, na jejichž péči se má diplomová práce zaměřuje. Základním článkem výkonu státní památkové péče v rámci nynějšího Karlovarského kraje byly do konce roku 2002 okresní úřady (Sokolov, Cheb, Karlovy Vary). Od 1. 1. 2003 tuto roli vykonávají tzv. obce s rozšířenou působností, jimž je svěřen v přenesené působnosti výkon státní správy. Odvolávacím orgánem je odbor kultury, památkové péče, lázeňství a cestovního ruchu Krajského úřadu Karlovarského kraje v Karlových Varech, který plní úlohu prvoinstančního orgánu státní památkové péče pro národní kulturní památky na území kraje.²⁵

Metodickou a odbornou složku státní památkové péče zajišťuje pro většinu agendy od 1. 7. 2006 územní odborné pracoviště Národního

²³ VOJTOVÁ, Lea. *Ochrana a regenerace kulturních hodnot v území: distanční studijní opora*. Brno: Masarykova univerzita, Ekonomicko-správní fakulta, 2006., s. 16-17.

²⁴ RIEGL, Alois, HLOBIL, Ivo a Ivan KRUIS, ed. *Moderní památková péče*. Přeložil Tomáš HLOBIL. Praha: Národní památkový ústav, 2003, s.11.

²⁵ KUČA, Karel a Lubomír ZEMAN. *Památky Karlovarského kraje: koncepce památkové péče v Karlovarském kraji*. Karlovy Vary: Karlovarský kraj, 2006, s.333.

památkového ústavu v Lokti, prozatím ve spolupráci s odborným územním pracovištěm v Plzni. Ústřední pracoviště Národního památkového ústavu v Praze má dosud v kompetenci zpracování potřebných podkladů a vyjádření, a výkon památkového dohledu nad obnovou národních kulturních památek na území kraje.²⁶

2.3.1 Právní předpisy k ochraně památek

Památková péče je souhrn činností spojených s ochranou objektů s historického kulturního dědictví, se zachováním, prezentací a uplatněním kulturních památek. Státní památková péče je v našem státě řízená ministerstvem kultury, které je ústředním orgánem státní správy pro kulturní památky v České republice. Výkonnými orgány jsou: Ministerstvo kultury, krajské úřady a obecní úřady obcí s rozšířenou působností. Ministerstvu kultury je podřízena odborná organizace státní památkové péče, kterou je Národní památkový ústav.²⁷

Ústavním základem pro ochranu kulturních památek je čl. 34 odst. 2 Listiny základních práv a svobod, jímž se zaručuje každému právo přístupu ke kulturnímu bohatství, a její čl. 35 odst. 3, podle kterého nikdo nesmí při výkonu svých práv ohrožovat ani poškozovat životní prostředí, přírodní zdroje, druhové bohatství a kulturní památky nad míru stanovenou zákonem.²⁸

Platná právní úprava je obsažena v zákoně č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, ve znění pozdějších změn a doplňků. Zákon č. 20/1987

²⁶ KUČA, Karel a Lubomír ZEMAN. *Památky Karlovarského kraje: koncepce památkové péče v Karlovarském kraji*. Karlovy Vary: Karlovarský kraj, 2006, s.333-334.

²⁷ VOJTOVÁ, Lea. *Ochrana a regenerace kulturních hodnot v území: distanční studijní opora*. Brno: Masarykova univerzita, Ekonomicko-správní fakulta, 2006, s.20.

²⁸ Listina základních práv a svobod - Hlava IV. - Hospodářská, sociální a kulturní práva. *business.center.cz* [online]. [cit. 21.04.2018]. Dostupné z: <https://business.center.cz/business/pravo/zakony/listina-zakladnich-prav-a-svobod/hlava4.aspx>.

Sb. je kodifikací práva hmotného a částečně procesního na úseku památkové péče, včetně oblasti archeologických výzkumů a nálezů.²⁹

Některé podrobnosti zákona upravuje vyhláška Ministerstva kultury č. 66/1988 Sb., kterou se provádí zákon č.20/1987 Sb., o státní památkové péči, v platném znění nebo ve znění pozdějších předpisů. Nedílnou součástí právních předpisů pro výkon státní správy ve věcech památkové péče jsou nařízení a vyhlášky o městských památkových rezervacích, městských a vesnických památkových zónách, a rozhodnutí o památkových ochranných pásmech jednotlivých památek nebo jejich souborů. S výkonem státní správy na úseku památkové péče úzce souvisí zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon), dále zákon č. 250/2016 Sb. o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich, zákon č.200/1990 Sb., o přestupcích ve znění pozdějších změn a doplňků, také nelze opomenout ani důležitý trestní zákon č. 40/2009 Sb.³⁰

Dle zákona č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči stát chrání kulturní památky jako nedílnou součást kulturního dědictví lidu, svědectví jeho dějin, významného činitele životního prostředí a nenahraditelné bohatství státu. Účelem zákona je vytvořit všestranné podmínky pro další prohlubování politicko-organizátorské a kulturně výchovné funkce státu při péči o kulturní památky, o jejich zachování a vhodné využívání, aby se podílely na rozvoji kultury, umění, vědy a vzdělávání, formování tradic a vlastenectví a tím přispívaly k dalšímu rozvoji společnosti.³¹

²⁹ KUČA, Karel a Lubomír ZEMAN. *Památky Karlovarského kraje: koncepce památkové péče v Karlovarském kraji*. Karlovy Vary: Karlovarský kraj, 2006, s. 334.

³⁰ KUČA, Karel a Lubomír ZEMAN. *Památky Karlovarského kraje: koncepce památkové péče v Karlovarském kraji*. Karlovy Vary: Karlovarský kraj, 2006, s. 334.

³¹ Zákon č. 20/1987 Sb., § 1 odst.1 ze dne 30. března 1987 o státní památkové péči, v platném znění (případně ve znění pozdějších úprav). V tomto zákoně jsou dále uvedeny podmínky při prohlašování kulturních památek. Za kulturní památky ministerstvo kultury České republiky prohlašuje movité a nemovité věci, popřípadě jejich soubory. Kulturní památky, které tvoří nejvýznamnější součást kulturního bohatství.

Péče státu o kulturní památky zahrnuje činnosti, opatření a rozhodnutí, jimiž správní orgány a odborná organizace státní památkové péče v souladu se společenskými potřebami zabezpečují zachování, ochranu a vhodné společenské uplatnění kulturních památek.³²

Mezi odbornou i nejšířší veřejností panuje shoda o potřebě chránit památkové bohatství. Problémem ovšem zůstává to, že obě tyto složky si pod tímto pojmem představují různě velkou množinu věcí. V případě středověkého hradu či barokního chrámu jistě panuje shoda. U staveb lidové architektury, technických památek, architektury z 19. a 20. století a řady další objektů se názory poněkud liší. Proto je nutné představit památkové dědictví v celé jeho šíři právě nejšířší veřejnosti. Není totiž pochyb, že jedním z nejzásadnějších problémů dosavadní památkové péče u nás je nedostatek osvěty a propagace. Přitom je zřejmé, že bez zájmu a účasti občanů a široké veřejnosti nelze hlavní cíle uchování památkového bohatství naplnit.³³

2.3.2 Vymezení základních pojmů

Abychom se dále mohli zabývat teorií kulturního dědictví, je potřeba vysvětlit některé pojmy aby se předešlo případným nesrovnalostem. Všechny pojmy, vztahující se k péči o kulturní dědictví nalezneme přímo v památkovém či stavebním zákoně.

národa, prohlašuje vláda České republiky nařízením za národní kulturní památky a stanoví podmínky jejich ochrany.

³² Zákon č. 20/1987 Sb., § 2 odst.1 ze dne 30. března 1987 o státní památkové péči, v platném znění případně ve znění pozdějších úprav.

³³ KUČA, Karel a Lubomír ZEMAN. *Památky Karlovarského kraje: koncepce památkové péče v Karlovarském kraji*. Karlovy Vary: Karlovarský kraj, 2006, s. 9.

Kulturní památka

Definice dle zákona č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, ve znění pozdějších změn obsažených v zákonech č. 242/1992 Sb., č. 320/2002 Sb., č. 18/2004 Sb., č. 186/2004 Sb. a č. 3/2005 Sb., jsou národní kulturní památky movité a nemovité věci, popřípadě jejich soubory,

- a) které jsou významnými doklady historického vývoje, životního způsobu a prostředí společnosti od nejstarších dob do současnosti, jako projevy tvůrčích schopností a práce člověka z nejrůznějších oborů lidské činnosti, pro jejich hodnoty revoluční, historické, umělecké, vědecké a technické,
- b) které mají přímý vztah k významným osobnostem a historickým událostem.

Mezi kulturní památky na Sokolovsku patří například sokolovský zámek, jehož historie sahá až do 15. století. Na místě dnešního zámku stál původně hrad ze 13. století. Nyní se v zámku nachází Muzeum Sokolov, p.o. Karlovarského kraje a Městská knihovna, zřizovatelem muzea je Karlovarský kraj, knihovna spadá pod správu města.

Národní kulturní památky

Tvoří nejvýznamnější součást kulturního bohatství národa, prohlašuje je vláda České republiky nařízením a stanovuje podmínky jejich ochrany.³⁴

Na Sokolovsku se donedávna nacházely dvě Národní kulturní památky, první je Dlouhá stoka - uměle vytvořený vodní kanál, který protíná část Slavkovského lesa, druhou je cínový Důl Jeroným v Čisté u Rovné, který spravuje muzeum Sokolov. Od letošního roku se seznam

³⁴ Zákon č. 20/1987 Sb., § 4 odst. 1 ze dne 30. března 1987 o státní památkové péči v platném znění případně ve znění pozdějších úprav.

rozšířil o poutní areál Chlum sv. Maří s kostelem Nanebevzetí Panny Marie a sv. Máří Magdalény.

Památkové rezervace

Území, jehož charakter a prostředí určuje soubor nemovitých kulturních památek, popřípadě archeologických nálezů. Vláda České republiky může nařízením prohlásit jako celek za památkovou rezervaci a stanovit podmínky pro zabezpečení její ochrany.³⁵

Památkové zóny

Prohlašuje je Ministerstvo kultury po projednání s krajským úřadem opatřením obecné povahy. Označuje území sídelního útvaru nebo jeho části s menším podílem kulturních památek, historické prostředí nebo část krajinného celku, které prokazují významné kulturní hodnoty. Kromě sídelních - městských a vesnických památkových zón (MPZ, VPZ) jsou vyhlášovány i krajinné památkové zóny (KPZ), chránící rozsáhlejší úseky kulturní krajiny.³⁶

Evidence kulturních památek

Kulturní památky se zapisují do Ústředního seznamu kulturních památek České republiky. Ústřední seznam vede odborná organizace státní památkové péče. Krajské úřady a obecní úřady obcí s rozšířenou působností vedou seznamy kulturních památek svých územních odvodů.

³⁵ Zákon č. 20/1987 Sb., § 5 odst. 1 ze dne 30. března 1987 o státní památkové péči a v platném znění případně ve znění pozdějších úprav.

³⁶ VOJTOVÁ, Lea. *Ochrana a regenerace kulturních hodnot v území: distanční studijní opora*. Brno: Masarykova univerzita, Ekonomicko-správní fakulta, 2006, s.18

Zápisy do těchto seznamů provádějí podle výpisů z ústředního seznamu.³⁷

V Sokolově se nachází 20 objektů zaznamenaných v Ústředním seznamu kulturních památek. Pod číslem 1000129143 zde nalezneme Zámek Sokolov, který je chráněnou památkou od 3. 5. 1958 a ve kterém se dnes nachází muzeum.³⁸

2.4 Péče o kulturní dědictví v ČR

Péče o kulturní dědictví patří natolik neodmyslitelně do světonázoru člověka, který si činí nárok být kulturním, až se může zdát, že je památková péče s námi již od počátku civilizací. Nyní se nacházíme ve společnosti, která památkovou péči považuje za zcela běžný znak kulturnosti, ovšem ne vždy tomu tak bylo.³⁹

Péče o kulturní dědictví je bezvýhradným měřítkem kultury a vzdělanosti národa a svým způsobem představuje významný potenciál, které je možno zhodnotit v řadě odvětví našeho národního hospodářství. Památky v období socialistického vývoje České republiky prošly složitým obdobím souvisejícím s politickou orientací našeho státu v poválečném období. Řada historicky významných objektů změnila v této době majitele a ztratila své původní využití, neztratila však svou identitu. Církevní památky byly z ideologických důvodů opomíjené a nedocenené. Nejvíce

³⁷ Zákon č. 20/1987 Sb., § 7 odst.1 ze dne 30. března 1987 o státní památkové péči v platném znění případně ve znění pozdějších úprav.

³⁸ Památkový katalog - 1000129143 - zámek. *Památkový katalog* [online]. Dostupné z: <http://pamatkovykatalog.cz/?element=16182053&sequence=14&mode=fulltext@ion%5B0%5D=Karlovarsk%C3%BD+kraj&county%5B0%5D=Sokolov&municipality%5B0%5D=Sokolov&o>

³⁹ HÁJEK, Tomáš. *Zánik a vznik památkových péčí: filozofie památkové péče*. Praha: Epoque, 2005, s.12.

zásadním jevem socialismu bylo bohužel porušení kontinuity kulturních tradic, ke kterým nyní jen obtížně hledáme vztah.⁴⁰

Koncentrace kulturních památek nejen že zvyšuje významně atraktivitu místa pro cestovní ruch, ale také současně se místo stává žádané pro bydlení a potencionální investory, kteří hledají vhodné lokality pro podnikatelskou činnost.⁴¹

2.4.1 Programy pro záchranu a obnovu kulturního dědictví

Vláda České republiky ve spolupráci s Ministerstvem kultury vyhlašuje programy týkající se zachování významných kulturních architektonických památek, sídel a jejich částí, lidové architektury, technických památek a umění, propojených se systémem dotací pro podporu těchto programů.⁴²

Ministerstvo kultury od začátku roku 2011 připravovalo obširnou novelu zákona č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, zejména v oblasti archeologie. V souladu s plánem legislativních prací byl návrh tzv. „archeologické novely“ předložen k projednání vládě České republiky. Návrh novely byl projednán v plénu Legislativní rady vlády v lednu a dubnu roku 2012 a přepracován dle vznesených připomínek. Již na počátku roku 2012 však byla zahájena příprava zcela nového zákona o ochraně památkového fondu, který problematiku ochrany hmotného kulturního dědictví na úseku státní památkové péče pojal komplexně, včetně oblasti archeologie. Usnesením vlády České republiky ze dne 6. března 2013 č. 156 byl schválen věcný záměr zákona

⁴⁰ VOJTOVÁ, Lea. *Ochrana a regenerace kulturních hodnot v území: distanční studijní opora*. Brno: Masarykova univerzita, Ekonomicko-správní fakulta, 2006, s.20.

⁴¹ VOJTOVÁ, Lea. *Ochrana a regenerace kulturních hodnot v území: distanční studijní opora*. Brno: Masarykova univerzita, Ekonomicko-správní fakulta, 2006, s.20.

⁴² VOJTOVÁ, Lea. *Ochrana a regenerace kulturních hodnot v území: distanční studijní opora*. Brno: Masarykova univerzita, Ekonomicko-správní fakulta, 2006, s.21.

o památkovém fondu a usnesením vlády České republiky ze dne 20. listopadu 2015 č. 929 byl schválen návrh zákona o ochraně památkového fondu a o změně zákona č. 634/2004 Sb., o správních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů (zákon o ochraně památkového fondu), s úpravami podle připomínek obsažených ve stanovisku Legislativní rady vlády ve znění připomínky ministra kultury a podle připomínky vlády.⁴³

Za sledované období 2011 – 2016 byly prohlášeny formou opatření obecné povahy tyto památkové zóny: Hornická kulturní krajina Abertamy - Boží Dar - Horní Blatná, Hornická kulturní krajina Jáchymov, Hornická kulturní krajina Háj – Kovářská - Mědník, Hornická kulturní krajina Krupka, Praha – Zbraslav, Český Těšín, Bečovsko, Kladrubské Polabí a Kačerov.⁴⁴

Od 25. 3. 1992 funguje v České republice Program regenerace městských památkových rezervací a městských památkových zón České republiky, jehož smyslem je nejen rehabilitace kulturních hodnot a ozdravění životního prostředí měst, ale také vytvoření atraktivních ohnisek rozvoje podnikatelských aktivit. Dalším programem je Program záchrany architektonického dědictví (PZAD), ve kterém jsou stanoveny tyto zásady a cíle programu: záchrana ohrožených nemovitých kulturních památek, efektivní a rychlá obnova. Využití těchto památek ke zvýšení celkové kvality životního prostředí a pro kulturní, společenské, veřejně prospěšné a ekonomické účely. Získání všech zdrojů přicházejících v úvahu a snižování potřeby příspěvku na obnovu kulturních památek ze státního rozpočtu. Zvýšení efektivity správy a provozu kulturních

⁴³ Koncepce památkové péče - mkcr.cz. *Ministerstvo kultury České republiky* [online]. Dostupné z: <https://www.mkcr.cz/koncepce-pamatkove-pece-256.html>.

⁴⁴ Koncepce památkové péče - mkcr.cz. *Ministerstvo kultury České republiky* [online]. Dostupné z: <https://www.mkcr.cz/koncepce-pamatkove-pece-256.html>.

památek. Tento program byl vyhlášen vládou České republiky dne 22. 2. 1995.⁴⁵

Dalším je havarijní program, jehož cílem je záchrana nejohroženějších historicky cenných objektů v havarijním stavu s možností získání části prostředků na opravu. Program je zaměřena na opravu krovů, výměnu střešní krytiny ve velmi špatném až havarijním stavu, statické zabezpečení nosných konstrukcí a kleneb hrozících zřícením. Program byl vyhlášen Ministerstvem kultury ČR 2. 1. 2003.⁴⁶

Od 9. 4. 2003 je v činnosti Program péče o vesnické památkové rezervace, vesnické památkové zóny a krajinné památkové zóny. Zaměřuje se na podporu obnovy a zachování kulturních památek, zejména památek lidové architektury, jako jsou například zemědělské usedlosti, kapličky a boží muka, které se nacházejí v uvedených památkově chráněných územích. Dalším programem Program restaurování movitých kulturních památek. Z tohoto programu jsou poskytovány finanční příspěvky na náklady spojené s obnovou movitých kulturních památek, zejména takových, které jsou významnými díly výtvarných umění nebo uměleckořemeslnými pracemi a jsou umístěny v budovách zpřístupněných veřejnosti pro kulturní, výchovně vzdělávací nebo náboženské účely.⁴⁷

Všechny tyto programy jsou pojímány tak, aby poskytováním finančních prostředků na péči o kulturní dědictví bylo dosaženo dlouhodobých cílů památkové péče. Sleduje se při tom financování z více

⁴⁵ VOJTOVÁ, Lea. *Ochrana a regenerace kulturních hodnot v území: distanční studijní opora*. Brno: Masarykova univerzita, Ekonomicko-správní fakulta, 2006, s.21.

⁴⁶ VOJTOVÁ, Lea. *Ochrana a regenerace kulturních hodnot v území: distanční studijní opora*. Brno: Masarykova univerzita, Ekonomicko-správní fakulta, 2006, s.21.

⁴⁷ VOJTOVÁ, Lea. *Ochrana a regenerace kulturních hodnot v území: distanční studijní opora*. Brno: Masarykova univerzita, Ekonomicko-správní fakulta, 2006, s.21-22.

zdrojů, od vlastníků památek, obcí, zahraničních veřejných, nebo soukromých soukromoprávních subjektů.⁴⁸

2.4.2 Vývoj památkové péče v Karlovarském kraji

Památková péče na území Karlovarského kraje má velmi dlouhou tradici. V roce 1850 byla v bývalém Rakousku-Uhersku založena první organizace pro ochranu památek "Central Commission für Erhaltung und Erforschung der Baudenkmäler", v překladu: Centrální komise pro uchování a prozkoumání stavebních památek. V roce 1873 byl tento úřad rozdělen na sekci prehistorickou, uměleckou a archivní. Praktická činnost památkové péče byla velmi malá a jen velmi málo ovlivňovala praktické provádění obnovy památek, které se nacházely v soukromém vlastnictví buržoazie a církve. Převažující metodou byl purismus, který usiloval o domnělé navrácení středověkých památek do ideální gotické podoby. V Karlovarském kraji je toho příkladem kostel sv. Mikuláše v Chebu.⁴⁹

Na přelomu 19. a 20. století se začaly v metodologii oboru památkové péče prosazovat názory, že pojem a obsah památky je nutno rozšířit na všechny hmotné doklady vývoje, umělé i přírodní, a dokonce i na památky, které mají vztah k osobám, událostem a místům. Dalším zásadním požadavkem bylo, aby byla památka chráněna ve stavu, v němž se dochovala do přítomnosti, tedy se všemi změnami a vadami vzniklými při jejím vývoji. Tento názor poprvé formuloval vídeňský profesor Alois Rieger v teoretickém úvodu svého návrhu památkového zákona v roce 1903.⁵⁰

⁴⁸ VOJTOVÁ, Lea. *Ochrana a regenerace kulturních hodnot v území: distanční studijní opora*. Brno: Masarykova univerzita, Ekonomicko-správní fakulta, 2006, s.21-22.

⁴⁹ KUČA, Karel a Lubomír ZEMAN. *Památky Karlovarského kraje: koncepce památkové péče v Karlovarském kraji*. Karlovy Vary: Karlovarský kraj, 2006, s. 321.

⁵⁰ KUČA, Karel a Lubomír ZEMAN. *Památky Karlovarského kraje: koncepce památkové péče v Karlovarském kraji*. Karlovy Vary: Karlovarský kraj, 2006, s. 321.

Po vzniku Československa v roce 1918 a potlačení separatistických tendencí německé menšiny, silných právě na Karlovarsku, se památková péče dostala pod správu ministerstva školství a národní osvěty. Provádění památkové péče bylo svěřeno Státním památkovým úřadům v Praze a Brně.⁵¹

Tento stav přetrval až do roku 1945. Po ukončení 2. světové války byla dána památkové péči - jako jeden ze základních úkolů ochrana a zabezpečení narušených nebo ohrožených památek a zajištění památek jako konfiskátů poodsunu Němců. Tento úkol byl nejaktuálnější právě v pohraničí, kde bylo nutno podchytit nejen jednotlivé památky, ale také celé cenné soubory. To v plné míře platí o celém území Karlovarského kraje. Celková změna politické, společenské a národnostní situace na Karlovarsku vedla ke konfiskaci a zestátnění podstatné části památkového fondu. Dne 16. 5. 1946 byl proto vydán zákon č. 137 o Národních kulturních komisích pro správu kulturního majetku. Byl to vlastně vůbec první památkový zákon v naší historii, třebaže řešil pouze část památkové problematiky.⁵²

Zákon dával pravomoc řídicím orgánům tedy ministru školství a osvěty určovat za tzv. státní kulturní majetek nejvýznačnější objekty a památky ze státního majetku, kterým byla věnována prvořadá péče. Pozornost státu se zaměřila jen na vybrané památky, zatímco stovky jiných byly zcizeny či zničeny. Národní kulturní komise byly od ledna 1952 zrušeny a byly z nich vytvořeny poradní sbory ministerstva školství, věd a umění pro správu kulturního majetku bez výkonné pravomoci. Veškerá správa v oboru památkové péče byla převedena na krajské národní výbory a u památek celostátní povahy na ministerstvo školství, věd a umění. Reorganizace byla zakončena přeměnou Státního

⁵¹ KUČA, Karel a Lubomír ZEMAN. *Památky Karlovarského kraje: koncepce památkové péče v Karlovarském kraji*. Karlovy Vary: Karlovarský kraj, 2006, s. 322.

⁵² KUČA, Karel a Lubomír ZEMAN. *Památky Karlovarského kraje: koncepce památkové péče v Karlovarském kraji*. Karlovy Vary: Karlovarský kraj, 2006, s. 322.

památkového úřadu na Státní památkový ústav, který měl za úkol odbornou pomoc při záchranných akcích, propagaci, vědecké hodnocení kulturních památek a rozvoj výzkumu konzervačních metod.⁵³

Po roce 1958 zajišťovalo odbornou stránku státní památkové péče Krajské středisko státní památkové péče a ochrany přírody v Plzni, zatímco výkonnými orgány byly národní výbory: Západočeský krajský národní výbor v Plzni a okresní národní výbory v Karlových Varech, Chebu a Sokolově.⁵⁴

Rezervační statut měst umožnil zachovat podstatu jejich historických jader avšak na zbývajícím území dnešního Karlovarského kraje bohužel v letech 1945-1989 docházelo k celkové a závažné devastaci sídel a destrukci širšího historického prostředí. Ve velké míře k tomu přispěl odsun německého obyvatelstva, které tvořilo naprostou většinu osídlení na území celého kraje. Ve středu kraje, ve Slavkovském lese, byl již v roce 1950 zřízen uzavřený vojenský výcvikový tábor Prameny. Ačkoli existoval jen do roku 1954, i za tak krátkou dobu se však podařilo zlikvidovat většinu sídel na jeho území, včetně horního města Litrbachy - Čistá, kde se nyní nachází Národní kulturní památka důl Jeroným.⁵⁵

⁵³ KUČA, Karel a Lubomír ZEMAN. *Památky Karlovarského kraje: koncepce památkové péče v Karlovarském kraji*. Karlovy Vary: Karlovarský kraj, 2006, s. 322.

⁵⁴ KUČA, Karel a Lubomír ZEMAN. *Památky Karlovarského kraje: koncepce památkové péče v Karlovarském kraji*. Karlovy Vary: Karlovarský kraj, 2006, s. 324.

⁵⁵ KUČA, Karel a Lubomír ZEMAN. *Památky Karlovarského kraje: koncepce památkové péče v Karlovarském kraji*. Karlovy Vary: Karlovarský kraj, 2006, s. 324.

3 SPECIFIKA REGIONU

V této kapitole se pokusím vymezit specifika regionu Sokolovsko. Začnu jeho historií, poté přejdu k historii hornictví, které dělá tento kraj zvláštní a neodmyslitelně patří k jeho historii i současnosti a stejně jako historie je důležitou součástí kulturního dědictví.

Oblast, na kterou se zaměřuje má diplomovaná práce je Sokolovsko v Západních Čechách. Tuto oblast můžeme ve stručnosti charakterizovat jako kraj uhlí, porcelánu a skla. Kraj temně dýmajících komínů tisovské elektrárny, jejíž energie pohání stroje a rozsvěcuje žárovky až stovky kilometrů daleko. Bludiště propletených stříbřitých trubek vřesovské plynárny chrlí ve dne i v noci miliony kubíků plynu pro podniky i domácnosti až na druhém konci republiky.⁵⁶ Tak v úvodu své knihy *"Kapitoly z dějin Sokolovska"* (PROKOP, Vladimír. *Kapitoly z dějin Sokolovska*. Sokolov: Okresní muzeum, 1994) popisuje tento industriální kraj historik Vladimír Prokop.

3.1 Historie Česko-německých vztahů

Ve spojitosti s rozsáhlým stěhováním národů dochází od 5. století našeho letopočtu k postupnému osidlování území našeho státu Slovaný. Staří Slované byli především zemědělci, kteří osídlili nové prostory, aby je trvale obdělávali. Postup slovanských kmenů od východu na západ, sever a jih probíhal pozvolna a rozsah slovanského osídlení v 7. a 8. století našeho letopočtu daleko přesahoval rámec současných slovanských států. Otázka staroslovanského osídlení našeho

⁵⁶ PROKOP, Vladimír. *Kapitoly z dějin Sokolovska*. Sokolov: Okresní muzeum, 1994, s.1.

pohraničního území byla předmětem zájmu českých i německých historiků.⁵⁷

Nejstarší doklady o osídlení Sokolovska jsou primitivní pazourkové nástroje ze střední doby kamenné (9000-5000 let př.n.l.). Mírné podnebí a bohatá příroda spolu vytvořily velmi příznivé podmínky pro život člověka. Z následného střídání kultur se zde objevují nálezy zejména z mladší doby bronzové (kultura knovízská) a doby železné (kultura halštatská).⁵⁸

V roce 1911 němečtí badatelé našli rozsáhlé hradiště a pohřebiště přímo v areálu chebského hradu. Za další slovanské nálezy na chebském hradě vděčíme německému historikovi, který se specializoval na karlovarský kraj, dr. Antonínovi Gnirsovi. V letech 1932 - 1933 zde vedl výzkumy z pověření Státního archeologického ústavu.⁵⁹

V období kmenového zřízení bylo Karlovarsko a převážná část Sokolovska sídlem kmene Sedličanů, jehož centrem bylo hradiště Sedlec v blízkosti Karlových Varů. Nejstarší písemná zmínka o Sedlecku a Sedličanech pochází z listiny z roku 1086, ve které jsou vymezovány hranice pražského biskupství.⁶⁰

Důležitou kapitolou v dějinách Sokolova je konec 12. století, v tomto období nacházíme první zmínky o vnější kolonizaci. Právě německá kolonizace českého pohraničí se již několikrát stala záminkou k rozpoutání nacionalistických vášní, prosazování územních požadavků a jistých "historických" nároků. Zároveň vnější kolonizace nebyla jen

⁵⁷ PROKOP, Vladimír. *Kapitoly z dějin Sokolovska*. Sokolov: Okresní muzeum, 1994, s.12.

⁵⁸ Informace dostupná z návštěvy Muzea 9. 9. 2017.

⁵⁹ PROKOP, Vladimír. *Kapitoly z dějin Sokolovska*. Sokolov: Okresní muzeum, 1994, s.12.

⁶⁰ PROKOP, Vladimír. *Kapitoly z dějin Sokolovska*. Sokolov: Okresní muzeum, 1994, s.12.

specifickým česko-německým jevem, v dobách feudální rozdrobenosti bylo osazování pohraničních území kolonisty jiných národností v Evropě zcela běžné a hlavně výhodné pro obě strany. Cizinci, kteří přicházeli do země, získali za výhodných podmínek kláštery, půdu, šlechta i panovníci zase nové poddané a s nimi nové platby.⁶¹

Do konce 12. století se týkala kolonizace převážně klášterů. Pro oblast Sokolovska měl zásadní význam cisterciácký klášter v německém městě Waldsassen v Bavorsku. Cisterciáci osazovali získanou půdu na našem území německými kolonisty a budovali na ní svoje dobře spravovaná hospodářství. Velmi brzy si uvědomili jak výhodné a hlavně výnosné je dolování rudy a snažili se proniknout i do tohoto druhu podnikání. Ve 13. století se již úplně rozvinula kolonizační činnost světských feudálů, kteří osazovali převážně německými kolonisty léna, která jim byla udělena v hlubokých pohraničních újezdech.⁶²

Mezi nové osídlence patřili zejména velice schopní řemeslníci a zemědělci, kteří byli obdařeni celou řadou výsad a zvýhodnění, což mělo za následek rychlý růst ekonomické a početní převahy vůči původnímu obyvatelstvu. Během padesáti let došlo k téměř úplné germanizaci tohoto území. Jak rostl počet německy mluvícího obyvatelstva, tím úměrně samozřejmě rostl i příliv daní do královské pokladnice. Stejným směrem se situace ubírala i po vymření Přemyslovců a nic na tom nezměnily ani husitské války (na toto území byla vedena pouze jediná spanilá jízda a to v roce 1429).⁶³

Obyvatelé původních slovanských osad se postupně stali menšinou. Někteří obyvatelé se přizpůsobili, někteří toto území opustili.

⁶¹ PROKOP, Vladimír. *Kapitoly z dějin Sokolovska*. Sokolov: Okresní muzeum, 1994, s.15.

⁶² PROKOP, Vladimír. *Kapitoly z dějin Sokolovska*. Sokolov: Okresní muzeum, 1994, s.15.

⁶³ BENEŠ, Zdeněk. *Rozumět dějinám: vývoj česko-německých vztahů na našem území v letech 1848-1948*. 2., opr. vyd. Praha: Gallery, 2002, .s. 75-79.

Noví osadníci přejímali stará slovanská místní pojmenování, ale přizpůsobili si je svému jazyku a další generace je uchovaly ve zkomolené podobě až do 20. století. Sokolov je jako kolonizační osada uváděn v písemných pramenech jako Valkenawe (v některých pramenech se uvádí Falkenau) a prvně byl takto uveden v roce 1279.⁶⁴

Ztroskotání osm století trvajících soužití Čechů a Němců na území dnešní České republiky patří k nejdramatičtějším a stále nejdiskutovanějším událostem moderních dějin.⁶⁵

Představy o vzájemném soužití Čechů a českých Němců na tradicích zemského vlastenectví začaly v roce 1843 nahlodávat projevy nacionálně vyhraněných postojů. V německém tisku se v té době objevovaly i poněkud hrubší názory napadající české hnutí jako překážku německého civilizačního úsilí ve středoevropském prostoru. Nacionálně puristické myšlení některých českých, rakouských i německých Němců, podléhalo přesvědčení o někdejší a nepřekonatelném protikladu mezi Slovany a Germány.⁶⁶

V době První republiky žilo v Československu 23,5% německých obyvatel, což je více než 3 100 000 lidí. Československý stát této početné menšině zajistil stejná práva jako Čechům a lze dokonce říci, že Němci v pohraničí měli podstatně větší možnosti rozvoje svého národního života než Češi žijící v pohraničí. V každé obci Sokolovska byla německá obecná škola, byly tu německé měšťanské školy, německé odborné školy, reálka i gymnázium. Obecně je známo, že úroveň německého školství v Československé republice bylo ve všech směrech kvalitnější než v samotném Německu. Samozřejmostí byla i komunikace

⁶⁴ PROKOP, Vladimír. *Kapitoly z dějin Sokolovska*. Sokolov: Okresní muzeum, 1994, s.15.

⁶⁵ BENEŠ, Zdeněk. *Rozumět dějinám: vývoj česko-německých vztahů na našem území v letech 1848-1948*. 2., opr. vyd. Praha: Gallery, 2002, s.8.

⁶⁶ RICHTER, Karel. *Bez démonů minulosti: česko-německé vztahy v osudových okamžicích společné minulosti*. Praha: Rodiče, 2003, s.15.

s úřady v němčině.⁶⁷ Byla jen otázka času, kdy se původní čeští obyvatelé v pohraničí začnou cítit utlačovanou menšinou.⁶⁸

Menšinová otázka však byla jedním z nejvýznamnějších problémů první Československé republiky a vyvolávala značný zájem světové veřejnosti a velmocí, které se snažily politickým tlakem a pomocí mezinárodního práva urovnávat menšinové spory. Vnikaly tak menšinové smlouvy, které znamenaly poměrně rozsáhlý závazek pro ČSR a další státy.⁶⁹

3.1.1 Druhá světová válka a její následky

Největší konflikt mezi českými a německými obyvateli měl však teprve přijít. Roku 1929 se zhroutily kurzy akcií na newyorské burze. V Československu byla nejhlubší krize v roce 1933. Počty nezaměstnaných rychle stoupaly a nejvíce se krize podepsala na pohraničním lehkém průmyslu, jehož výroba nedosáhla předkrizové úrovně ještě ani v roce 1937. Z tohoto stavu nejvíce těžili němečtí nacionalisté. Strádání a vysoká nezaměstnanost šly ruku v ruce jejich tvrzení, že Češi chtějí Němce nechat vyhladovět a zničit. Zcela vědomě přehlíželi fakt, že krize postihla bez rozdílu národnosti jak Němce, tak zdejší Čechy. Zde se zrodil základ nacionalismu a začala se vytvářet nejtragičtější kapitola našich novodobých dějin.⁷⁰

⁶⁷ PROKOP, Vladimír. *Kapitoly z dějin Sokolovska*. Sokolov: Okresní muzeum, 1994, s.176.

⁶⁸ RICHTER, Karel. *Bez démonů minulosti: česko-německé vztahy v osudových okamžicích společné minulosti*. Praha: Rodiče, 2003, s.15.

⁶⁹ BENEŠ, Zdeněk. *Rozumět dějinám: vývoj česko-německých vztahů na našem území v letech 1848-1948*. 2., opr. vyd. Praha: Gallery, 2002, .s. 73.

⁷⁰ PROKOP, Vladimír. *Kapitoly z dějin Sokolovska*. Sokolov: Okresní muzeum, 1994, s.181.

Z velké hospodářské krize nejvíce těžila Sudetoněmecká strana Konráda Henleina (SdP). Strana byla založena 1. října 1933 a byla podporována nacistickým režimem. Dne 24. dubna 1938 se konal sjezd SdP, na němž Heinlein, instruován rozhovory s Hitlerem, přednesl 8 bodů, na které měl československý stát bezpodmínečně přistoupit. Požadoval vytvoření jednotného územního celku, spravovaného sudetoněmeckým autonomním zastupitelstvím, žádal úplnou svobodu přiznání se k německému národu, uznání sudetoněmecké národnostní skupiny jako právní osoby, dále požadoval realizaci zásady, podle níž by v německých oblastech měli pracovat němečtí veřejní zaměstnanci. Vyslovil se pro co nejužší kontakty s třetí říší a požadoval i náhradu za bezpráví, které bylo, až doposud na sudetských Němcích pácháno od roku 1918.⁷¹

V celém pohraničí se situace vyhrotila v září 1938, kdy byl válečný konflikt mezi Československem a Německem na spadnutí. Již měsíce se do ČSR pašovaly z Německa zbraně a byl připravován protistátní puč, který měl světu ukázat nemožnost soužití Čechů a Němců v jednom státě a připravit půdu pro zabránění pohraničí Německem. Signálem k povstání byl ostře protičeskoslovenský projev Adolfa Hitlera, pronesený 12. září v Norimberku. V následujících dnech tak vypukly na řadě míst v pohraničí ozbrojené srážky mezi povstalci a československými orgány. 13. září 1938 převzali členové SdP vládu nad obecním úřadem v Habartově a situace v obci se přiostrčila. Na věži místního kostela se objevil říšský prapor s hákovým křížem, obsazen byl poštovní úřad s telegrafem a telefonem. Podobný scénář se opakoval v dalších městech Sokolovska, například v Chodově. Československá vláda v několika následujících dnech puč potlačila a nařídila v některých okresech stanné právo.

⁷¹ Dny České státnosti [online]. dnyceskestatnosti.cz [cit.6.4.2018] Dostupné z: <http://www.dnyceskestatnosti.cz/novinky/kalendarium/24-duben-1938-karlovarsky-program/>.

Ozbrojené střety však pokračovaly až do mnichovské dohody a vyžádaly si desítky životů.⁷²

V říjnu roku 1938 Sokolovsko navštívil říšský vůdce Adolf Hitler. Za bouřlivého povzbuzování příslušníky strany henleinovců pronesl krátkou řeč z balkonu hotelu Bílá labuť v Kraslicích. Poté se vydal přímo do Sokolova a poté do Lokte, obyvatelé obou měst ho přivítali bouřlivými ovacemi.⁷³

Připojení k říši velmi poznamenalo život obyvatel Sokolovska, na území Sudet začal platit říšský zákon, dle tohoto zákona mohl být prakticky odsouzený kdokoli za cokoli. Život obyvatel byl organizován a dozorován prostřednictvím různých masových organizací. Po zabrání pohraničí se také započalo se zatýkáním známých odpůrců nacistického režimu. Ke dni 7. 11. 1938 služebna státní policie hlásila již 1157 zatčených osob.⁷⁴

Přes atmosféru strachu a sílící teror došlo během válečných let k pokusům o založení odbojových skupin - jednou z nich byla například skupina sklářského dělníka z Dvorů u Karlových Varů Valentina Meerwalda. Ten patřil do skupiny antifašistů, kteří byli zatčeni již v říjnu 1938, díky své odborné kvalifikaci byl ale na začátku 1939 propuštěn. Poté založil odbojovou skupinku, která v roce 1942 měla již asi 50 členů a soustředila se na rozšiřování protinacistických letáků nebo pomocí zajatcům a nuceně nasazeným dělníkům na Karlovarsku a Sokolovsku. Odpor vůči nacistické moci lze zaznamenat i v rámci římskokatolické církve. Arciděkan Richard Hopp ze Sokolova byl zatčen v roce 1941. O dva roky později byl zatčen i jeho nástupce, lomnický farář Eduard

⁷² SOJKOVÁ, Hana, Jakub BOHÁČ, Vladimír BRUŽEŇÁK a Jaroslav JISKRA. *Historie Sokolovska*. Svatava: Mikroregion Sokolov, 2010, s.144-148.

⁷³ PROKOP, Vladimír. *Kapitoly z dějin Sokolovska*. Sokolov: Okresní muzeum, 1994, s.217.

⁷⁴ SOJKOVÁ, Hana, Jakub BOHÁČ, Vladimír BRUŽEŇÁK a Jaroslav JISKRA. *Historie Sokolovska*. Svatava: Mikroregion Sokolov, 2010, s.149.

Fischer, který krátce po návratu z koncentračního tábora Dachau na konci války zemřel.⁷⁵

V roce 1944 začaly být zásahy války do života lidí na Sokolovsku stále výraznější. Ustupující německá armáda si žádala stálý přísun nových vojáků i zbraní. Prohrávající Velkoněmecká říše se ovšem nepotýkala pouze s nedostatkem vojáků a pracovních sil ale stále více se projevoval nedostatek potravin, oděvů, kovů atd. Obyvatelstvo bylo nabádáno k šetření, snižovaly se příděly potravin a stále častěji se pořádaly různé sbírky a stejně jako během první světové války byly prakticky ve všech kostelích a zvonících Sokolovska rekvírovány zvony. Za oběť válce také padla pětimetrová socha Krista z měděného plechu z pomníku obětem 1. světové války.⁷⁶

Během druhé světové války byl Sokolov cílem dvou náletů. Jeden nespěšný 28. října 1940 cílem měla být chemická továrna, avšak bomby dopadly na místní hřbitov. Druhý atentát 17. dubna 1940 byl bohužel již úspěšný. Bylo zničeno přibližně 70 domů a dalších čtyři sta bylo poškozeno. Tento nálet se samozřejmě neobešel bez lidských obětí.⁷⁷

Pro Sokolov druhá světová válka skončila 7. května 1945, kdy bylo město a jeho okolí osvobozeno americkou armádou.

Po jejím ukončení nastal pochopitelně v Sokolově zmatek a chaos jako v jiných oblastech pohraničí. Mísila se zde radost z ukončení nacistické okupace ale také roztrpčení, nacionální vášně a lidské emoce jako nenávisť k německým spoluobčanům. Již v prvních dnech po osvobození docházelo k zpětnému přebírání státní moci

⁷⁵ SOJKOVÁ, Hana, Jakub BOHÁČ, Vladimír BRUŽEŇÁK a Jaroslav JISKRA. *Historie Sokolovska*. Svatava: Mikroregion Sokolov, 2010, s.150.

⁷⁶ SOJKOVÁ, Hana, Jakub BOHÁČ, Vladimír BRUŽEŇÁK a Jaroslav JISKRA. *Historie Sokolovska*. Svatava: Mikroregion Sokolov, 2010, s.150.

⁷⁷ PROKOP, Vladimír. *Kapitoly z dějin Sokolovska*. Sokolov: Okresní muzeum, 1994, s.225.

československými orgány. Jedním z jejich prvních úkolů bylo mimo jiné pozatýkat a postavit před soud válečné zločince a bývalé nacisty, kteří se v oblasti nacházeli. Na konferenci v Postupimi byl dojednán a schválen odsun německého obyvatelstva, první odsuny se uskutečnily již v létě 1945, byly ovšem chaotické a neorganizované. Hlavní transfer německých obyvatel začal v únoru 1946 a skončil v říjnu téhož roku. Ze Sokolova bylo "odsunuto" přes 40 000 lidí.⁷⁸

Vystěhování Němců z pohraničí znamenalo, až na výjimky, prakticky úplnou likvidaci všech dosavadních sociálních vazeb na daném území. Což zahrnovalo zrušení kulturních tradic a také náboženských a církevních tradic. Velkou roli při formování občanské společnosti obce a nových sociálních vazeb hrály vznikající kulturní instituce, různé politické a zájmové organizace a sdružení, jejich spontánní aktivita hrála podstatnou roli při vzájemném seznamování a navazování užších kontaktů mezi novo osídlenci. O kulturní osvětu pohraničních oblastí se staraly také vnitrozemské organizace, které sem vysílaly rozličné skupiny kulturních pracovníků. Jejich úkolem bylo zajistit obnovu kulturního života v pohraničí. Z jejich iniciativy brzy vznikají první knihovny v pohraničních městech a vesnicích, jejichž zakládání bylo umožněno v důsledku pořádání dobrovolných sbírek českých knih ve vnitrozemských obcích. Kromě rozvoje knihovnictví stojí za zmínku také obnovení provozu kin, ochotnických divadel a pořádání dalších významných kulturních akcí. Neméně důležité byly také nově zakládané mládežnické organizace, hasičské sbory či sportovní a další spolky. Tyto vzniklé organizace pak pořádaly různé průvody a slavnosti při příležitostech významných výročí, při nichž měli noví usedlíci možnost se setkat a navázat kontakty

⁷⁸ SOJKOVÁ, Hana, Jakub BOHÁČ, Vladimír BRUŽEŇÁK a Jaroslav JISKRA. *Historie Sokolovska*. Svatava: Mikroregion Sokolov, 2010, s.159.

s novými sousedy. Rozvíjely se tak a upevňovaly nové sociální vazby, které jsou důležité pro správný chod obce.⁷⁹

Do vývoje poválečného Sokolovska značně zasáhlo zřizování vojenských příhraničních pásem a vojenského výcvikového prostoru Slavkovský les. Roku 1951 došlo k vyhlášení pohraničních okresů pohraničním územím, rozděleným na 3 pásma - pohraniční, hraniční a zakázané. Zakázané pásmo bylo široké zhruba 2 kilometry od státní hranice, obyvatelstvo z něj bylo vystěhováno a vstup do něj přísně zakázán. K tomuto pásmu přiléhal 10 kilometrů široký pruh pásma hraničního, ve kterém byl život obyvatel značně ztížen a omezen. V důsledku toho došlo k opuštění celé řady obcí, které se předtím podařilo znovu osídlit a následně došlo k jejich likvidaci. Devastace domů a krajiny však nesouvisela jen se zřízením těchto pohraničních pásem, ale i neúspěchem osídlovací akce, kdy za statisíce odsunutých Němců nepřišel do pohraničí adekvátní počet lidí z vnitrozemí. Díky tomu bylo mnoho domů neobývaných a postupně chátraly.⁸⁰

Mnoho obcí bylo zničeno a zaniklo důsledkem zřízení vojenského prostoru ve Slavkovském lese. Na přelomu let 1947-1948 bylo při nácvičce boje o obec zničeno horní město Čistá, při jehož záměrném dobývání byla použita děla, tanky a letectvo.⁸¹ Dnes je zaniklé město Čistá opět známé právě díky dolu Jeroným, který láká návštěvníky svou unikátností.

Vyostření konfliktu mezi českým a německým obyvatelstvem, jejich následný odsun a zřízení výcvikových táborů mělo velmi negativní vliv na formování kultury na Sokolovsku. Před druhou světovou válkou na Sokolovsku spolu žili v souladu Češi, Němci a Židé a vytvářeli zde

⁷⁹ KASTNER, Quido: Osídlování českého pohraničí od května 1945. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 1996, s.19.

⁸⁰ SOJKOVÁ, Hana, Jakub BOHÁČ, Vladimír BRUŽEŇÁK a Jaroslav JISKRA. *Historie Sokolovska*. Svatava: Mikroregion Sokolov, 2010, s.162.

⁸¹ SOJKOVÁ, Hana, Jakub BOHÁČ, Vladimír BRUŽEŇÁK a Jaroslav JISKRA. *Historie Sokolovska*. Svatava: Mikroregion Sokolov, 2010, s.162.

multikulturní společnost, která se mohla navzájem stýkat a obohacovat. Bohužel druhá světová válka tyto vztahy zničila a společně s tím i kulturu, kterou společně tato rozmanitá skupina vytvořila.

3.2 Historie města Sokolov

Počestlým názvem města byl Falknov a český název města, jak ho známe dnes, Sokolov byl stanoven až v březnu roku 1948. Stalo se tak u příležitosti 5. výročí bitvy československého sboru v SSSR u ukrajinského města Sokolovo, jehož název dal k přejmenování podnět. Navíc bylo využito i starého názvu - falke v němčině znamená sokol. Slavnosti se účastnil i tehdejší ministr národní obrany generál Ludvík Svoboda.⁸² Se vznikem Sokolova se pojí pověst, dle které ho založil jistý rytíř Sebastian. Tento rytíř se vrátil z křížové výpravy proti Turkům a našel svůj hrádek vypálený a své blízké mrtvé. Vydal se tedy hledat nový domov, který našel na soutoku řek Ohře a Svatavy. A protože Sebastian byl sokolníkem, byla nově založená osada pojmenovaná Falkenau, Sokolí Niva.⁸³

Historické prameny nejsou příliš hojné na informace o založení Sokolova. První zmínka je až v listině ze 13. dubna 1279, kdy jsou v kupní smlouvě mezi svědky uvedeni Eckehardus, Engelhardus a Albertus de Valkenowe. Tito tři bratři byli z hornofalckého rodu Nothaftů, který přišel kolem poloviny 12. století na Chebsko a odtud pravděpodobně o století později na tehdejší Loketsko, kde vznikla samostatná větev.⁸⁴

⁸² SOJKOVÁ, Hana, Jakub BOHÁČ, Vladimír BRUŽEŇÁK a Jaroslav JISKRA. *Historie Sokolovska*. Svatava: Mikroregion Sokolov, 2010, s.160.

⁸³ BERANOVÁ VAICOVÁ, Romana, Vladimír BRUŽEŇÁK a Helena KAVKOVÁ. *Sokolov v: Falknov : 1908-2008*. Sokolov: Město Sokolov, 2011, s.14.

⁸⁴ BERANOVÁ VAICOVÁ, Romana, Vladimír BRUŽEŇÁK a Helena KAVKOVÁ. *Sokolov: Falknov : 1908-2008*. Sokolov: Město Sokolov, 2011, s.14.

Centrem falknovské větve Nothaftů se stal právě Sokolov, kde asi od 2. poloviny 13. století stálo rodové sídlo, vodní hrádek, tvořený kruhovou hradební zdí a obdélným obytným palácem.⁸⁵ Model tohoto vodního hrádku můžeme dnes nalézt ve stálé expozici sokolovského muzea (viz. příloha č. 6) a okolo hrádku začalo pomalu vyrůstat malé poddanské městečko.

Městská správa byla zřejmě Sokolovu udělena českým králem Janem Lucemburským v roce 1313, při požáru v roce 1397 byla ale zničena a 28. 8. 1397 znovu potvrzena jeho vnukem Václavem IV.⁸⁶ Posledním držitelem Sokolova z rodu Nothaftů byl Jan, který ve 30. letech 14. století prodal Sokolov loketskému purkrabímu Mikuláši Winklerovi.⁸⁷

Kolem roku 1360 se Winklerové pravděpodobně Sokolova vzdali, protože již v roce 1366 se město a zámek ocitají v majetku královské komory. V roce 1435 daroval císař Zikmund sokolovský dvůr svému kancléři Kašparu Šlikovi a jeho bratrovi Matyáši Šlikovi. Kašpar Šlik získal se svými bratry roku 1437 dědičný titul říšského hraběte. Sokolov zůstal v majetku Šliků až do roku 1621. Poslední sokolovský pán z tohoto rodu, Johan Albín Šlik, se podílel na povstání českých stavů, a aby se vyhnul trestu, uprchl ze země. Protože nebyl nalezen, byl odsouzen ke ztrátě cti, majetku a k setnutí hlavy. Jeho panství bylo

⁸⁵ BERANOVÁ VAICOVÁ, Romana, Vladimír BRUŽEŇÁK a Helena KAVKOVÁ. *Sokolov: Falknov : 1908-2008*. Sokolov: Město Sokolov, 2011, s.14.

⁸⁶ RIETSCH, Karl Friedrich. *Das Stadtbuch von Falkenau (1483-1528): ein Beitrag zur Geschichte des deutschen Stadtrechtes in Böhmen*. Prag: Verlag des Vereines für Geschichte der Deutschen in Böhmen, 1895, s. 13.

⁸⁷ BERANOVÁ VAICOVÁ, Romana, Vladimír BRUŽEŇÁK a Helena KAVKOVÁ. *Sokolov: Falknov : 1908-2008*. Sokolov: Město Sokolov, 2011, s.14.

samozřejmě zabaveno.⁸⁸ Šlikové pocházeli z bohatého chebského patriciátu. Kašpar Šlik, syn plátenického mistra Jindřicha Šlika, se stal nejvyšším kancléřem na dvoře císaře Zikmunda. Roku 1422 byl povýšen do panského stavu a krátce po bitvě u Lipan roku 1434 získal zástavou za finanční pomoc v boji proti husitům purkrabství loketské a Chebsko. Jak již bylo řečeno, sokolovské panství získali Šlikové roku 1435. Kašpar byl zcela zaneprázdněn službou u dvora, takže majetek Šliků spravoval jeho bratr Matyáš.⁸⁹

První polovina 15. století byla ovlivněna myšlenkami husitství, které ale v sokolovském kraji nenašly velkou odezvu. Důvodem byl i fakt, že zdejší oblast prožívala období hospodářského vývoje (vzestupu hornictví). Sokolovsko se tak stalo cílem několika husitských tažení, při nich byla vypálena například obec Chlum svaté Maří, zničena Jehličná a Krajková, dobyt hrad Hřebeny, ale samotnému Sokolovu se vojska vyhnula.⁹⁰

Jak již bylo zmíněno 15. a hlavně 16. století bylo velmi významné pro oblast Sokolovska, neboť v této době dochází k největšímu rozkvětu hornictví a průmyslu, čímž pomalu začíná Sokolovsko dostávat rysy hornického kraje, které přetrvaly až do dnes.

Rod Šliků vystřídali Nosticové, když Otto Nostic roku 1620 koupil Sokolov a o sedm let později přikoupil zkonfiskovaný Sokolov po Janu Albínu Šlikovi a o několik let později koupil i Jindřichovice. Roku 1623 byl

⁸⁸SOJKOVÁ, Hana, Jakub BOHÁČ, Vladimír BRUŽEŇÁK a Jaroslav JISKRA. *Historie Sokolovska*. Svatava: Mikroregion Sokolov, 2010, s.8.

⁸⁹BERAN, Pavel. *Sokolov*. Plzeň: Fraus, c2003. Památky (Fraus). ISBN 80-7238-262-4, s.2.

⁹⁰BERANOVÁ VAICOVÁ, Romana, Vladimír BRUŽEŇÁK a Helena KAVKOVÁ. *Sokolov v: Falknov : 1908-2008*, s. 16.

povýšen do panského stavu a stal se svobodným říšským pánem a také se podílel na vypracování Obnoveného zřízení zemského z roku 1627.⁹¹

V polovině 17. století bylo v Sokolově 158 domů a ve většině z nich se provozovala řemesla. Nejvíce zde bylo soukeníků a ševců, dále několik krejčích, pekařů, hrnčířů, kovářů atd. většina řemeslníků byla zároveň i drobnými zemědělci - obhospodařovali svá pole a chovali dobytek. Nejvýznamnější plodinou byl chmel, jehož kvalita byla oceňována v širokém okolí. Avšak díky následkům těžby uhlí v centrální části města chmelařství definitivně zaniklo.⁹²

V roce 1740 vypukla válka o dědictví habsburské, ve které se střetlo Rakousko se Saskem, Francií a Pruskem. O rok později vpadla na Sokolovsko francouzská vojska, která vyplenila okolí města a v Sokolově na nějaký čas usadila malá posádka, kterou museli měšťané živit. Toto se opět opakovalo v závěru roku 1742. Tehdy se na zámku ubytoval i francouzský maršál Mořic Saský.⁹³

Další hrůzy postihly Sokolov během sedmileté války (1756-1763). Roku 1758 se ve městě objevily pruské jednotky, které jen loupily a plenily. V srpnu 1758 byl v Sokolově zřízen lazaret pro raněné rakouské vojáky, ve kterém bylo umístěno více než tisíc raněných a nemocných. Vzhledem k nedostatečným hygienickým podmínkám

⁹¹ PELLETER, Michael. *Denkwürdigkeiten der Stadt Falkenau an der Eger und ihrer nächsten Umgebung: ein Beitrag zur Geschichte der Deutschböhmens*. Falkenau: M. Pelleter, 1876, s.8.

⁹² BERANOVÁ VAICOVÁ, Romana, Vladimír BRUŽEŇÁK a Helena KAVKOVÁ. *Sokolov v: Falknov : 1908-2008*. Sokolov: Město Sokolov, 2011, s.28.

⁹³ BERANOVÁ VAICOVÁ, Romana, Vladimír BRUŽEŇÁK a Helena KAVKOVÁ. *Sokolov v: Falknov : 1908-2008*. Sokolov: Město Sokolov, 2011, s.28.

došlo k šíření černých neštovic a jiných onemocnění na civilní obyvatelstvo.⁹⁴

Válečnými událostmi těžce poznamenané Sokolovsko zdědil v roce 1765 zřejmě nejznámější držitel falknovského panství František Antonín Nostitz (1725-1749), který se aktivně zúčastnil společenského a kulturního dění českého království a stal se mluvčím české šlechty v boji proti centralizačním a germanizačním snahám Josefa II. Rovněž kromě kultury podporoval i vědeckou činnost. Patřil k průkopníkům používání hromosvodů, nebo očkování proti tehdy smrtelným pravým neštovicím.⁹⁵

3.2.1 První světová válka

První světová válka byla událostí, která se nedotkla pouze obyvatel Sokolova, ale ovlivnila životy dalším milionům lidí po celém světě. V červnu 1914 se v Bosně konaly vojenské manévry, kterých se zúčastnil i následník trůnu František Ferdinand d'Este se svou manželkou. Tato cesta měla být využita i diplomaticky a proto byla v programu 28. 6. 1914 návštěva Sarajeva a setkání s představiteli města. Již během cesty provedli srbští radikálové první a neúspěšný pokus o atentát, při cestě z radnice však došlo k druhému pokusu, který skončil smrtí Františka Ferdinanda i jeho manželky Žofie, rozené hraběnky Chotkové⁹⁶

Zajímavé ovšem je, že Žofie je spjata i se sokolovským krajem - její sestra Karolina se provdala za Leopolda Nostitze, s nímž žila na zámku

⁹⁴ BERANOVÁ VAICOVÁ, Romana, Vladimír BRUŽEŇÁK a Helena KAVKOVÁ. *Sokolov v: Falknov : 1908-2008*. Sokolov: Město Sokolov, 2011, s.28.

⁹⁵ BERANOVÁ VAICOVÁ, Romana, Vladimír BRUŽEŇÁK a Helena KAVKOVÁ. *Sokolov v: Falknov : 1908-2008*. Sokolov: Město Sokolov, 2011, s.31.

⁹⁶ BERANOVÁ VAICOVÁ, Romana, Vladimír BRUŽEŇÁK a Helena KAVKOVÁ. *Sokolov v: Falknov : 1908-2008*. Sokolov: Město Sokolov, 2011, s.45.

Perglas u Sokolova. A pravděpodobně tyto vazby a vzájemné kontakty k sobě nakonec přivedly i dědice sokolovského zámku a Leopoldova synovce Friedricha Nostitze a jedinou dceru Františka Ferdinanda Žofii.⁹⁷

Válka samozřejmě zasáhla i do života města. Stovky mužů odešly na frontu a jejich místa musely nahradit ženy, děti a váleční zajatci. Jeden velký zajatecký tábor pro ruské a srbské zajatce byl vybudován v prostoru mezi Jindřichovicemi a Rotavou. Zanedlouho po vypuknutí války se začaly projevovat problémy se zásobováním. Tento problém mělo vyřešit zavedení potravinových lístků a týdenních přidělů chleba a mouky, později byly zavedeny lístky nejen na další potraviny, ale na přiděl bylo i uhlí, mýdlo, petrolej, tabák aj.⁹⁸

Zrovna Sokolovsko bylo především průmyslovou oblastí, která byla odkázaná na dovoz potravin z jiných oblastí. Často se tedy stávalo, že lidé sice měli k dispozici potravinové lístky, ale potraviny, na které měli nárok, v obchodech nebyly k dostání.⁹⁹

Většina průmyslových podniků v oblasti byla přeorientována na válečnou výrobu, například rotavské železárně, které produkovaly různé potřeby pro dělostřelectvo i pěchotu. Dalším podnikem byly Gaschovy strojírně v Chodově, které začaly masivně produkovat především dělostřelecké náboje. A kraslický strojní závod Maxe Österreicherha soustružil nábojové pláště.¹⁰⁰

⁹⁷ BERANOVÁ VAICOVÁ, Romana, Vladimír BRUŽEŇÁK a Helena KAVKOVÁ. *Sokolov v: Falknov : 1908-2008*. Sokolov: Město Sokolov, 2011, s.45.

⁹⁸ BERANOVÁ VAICOVÁ, Romana, Vladimír BRUŽEŇÁK a Helena KAVKOVÁ. *Sokolov v: Falknov : 1908-2008*. Sokolov: Město Sokolov, 2011, s.45.

⁹⁹ BERANOVÁ VAICOVÁ, Romana, Vladimír BRUŽEŇÁK a Helena KAVKOVÁ. *Sokolov v: Falknov : 1908-2008*. Sokolov: Město Sokolov, 2011, s.45.

¹⁰⁰ BRUŽEŇÁK, Vladimír a Jaroslav JISKRA. *Historie Sokolovska*. Královské Poříčí: Mikroregion Sokolov - východ, 2010, s.133.

Válečné strádání, nejistá budoucnost a nedostatek potravin si pak vyžádaly krutou daň, již během války umíralo mnoho lidí na nemoci způsobené podvýživou, pohroma přišla až na samotném konci války. Na podzim roku 1918 se Evropou začala šířit epidemie chřipky, kterou známe jako chřipku španělskou. Vyžádala si tisíce obětí a nevyhnula se ani Sokolovu. Začátkem listopadu 1918 se na městském hřbitově konalo 20-25 pohřbů denně.¹⁰¹

Po ukončení války se obyvatelstvo Sokolova, otřesené hrůzami války pomalu snažilo vrátit do normálního života. K rychlému uklidnění situace ve městě a okolí přispělo také celkem rychlé překonání poválečné hospodářské krize. Rostoucí poptávka po hnědém uhlí vedla k otvírání nových dolů a lomů v okolí města. Tento stav ale netrval dlouho neboť začátkem 20. let zasáhla ČSR hospodářská krize, která se projevila sníženou poptávkou po hnědém uhlí. Což výrazně zasáhlo toto pro Sokolovsko tradiční odvětví. Krize naštěstí neměla dlouhé trvání a rok 1924 byl opět rokem hospodářského růstu. Hospodářské blaho se odrazilo také ve stavebním rozvoji města. Jednou z nejvýznamnějších staveb tohoto období byl Hornický dům. Jeho stavba byla financována ministerstvem veřejných prací - odborem pro sociální péči hornickou, které také rozhodovalo o realizaci zakázky.¹⁰²

¹⁰¹ BERANOVÁ VAICOVÁ, Romana, Vladimír BRUŽEŇÁK a Helena KAVKOVÁ.

Sokolov: Falknov : 1908-2008. Sokolov: Město Sokolov, 2011, s.45.

¹⁰² BERANOVÁ VAICOVÁ, Romana, Vladimír BRUŽEŇÁK a Helena KAVKOVÁ.

Sokolov: Falknov : 1908-2008. Sokolov: Město Sokolov, 2011, s.77-81.

3.2.2 Hornický dům

Ke stavbě Hornického domu vybrán architekt Ing. Rudolf Wels z Karlových Varů, výstavbou pak byly pověřeny firmy Ing. Gustav Dittrich z Mostu a František Strnad z Prahy 7. V srpnu roku 1923 byly Welsovy návrhy schváleny a v říjnu téhož roku započaly stavební práce. K slavnostnímu otevření budovy došlo o dva roky později 4. října 1925. Budova vysoká 26 metrů má dvě podzemní a 4 nadzemní podlaží. Největší plochu zaujímá hlavní sál v centrální části objektu. Na ni navazují dvě křídla s malými sály. V levém křídle byla dále restaurace a v tom pravém kavárna, ve vyšších patrech byly byty a kanceláře. Hornický dům byl také sídlem hornického smírčího soudu. Dále se zde nacházela knihovna s čítárnou, kino a lázně. Autorem obrazů v hlavním sále byl malíř Adler z Karlových Varů. Vlys "Jeden den ze života horníka" nad hlavním vstupem vytvořil Karlovarský sochař Wilhelm Srb-Schlossbauer za pomoci krásenského sochaře Willyho Russe. Zatímco Srb-Schlossbauerovo dílo přežilo až do dnešních dní, Adlerovy obrazy jsou pravděpodobně nenávratně ztraceny.¹⁰³

Welsův projekt vzešel ze soutěže, vyhlášené v roce 1922 ministerstvem veřejných prací. Autor objektu vytvořil samostatně stojící multifunkční budovy na půdorysu písmene U, jejíž architektonický výraz se nese v duchu moderního klasicismu. Svému účelu stavba složila až do roku 1939, kdy se po připojení Sudet k Německé říši stala sídlem okresního vedení Národně socialistické německé dělnické strany (NSDAP). Těsně po druhé světové válce zde byl umístěn americký

¹⁰³ BERANOVÁ VAICOVÁ, Romana, Vladimír BRUŽEŇÁK a Helena KAVKOVÁ. *Sokolov: Falknov : 1908-2008*. Sokolov: Město Sokolov, 2011, s.81-85.

důstojnický klub, hned poté však začala opět sloužit výhradně kulturním účelům.¹⁰⁴

Během let 1968 až 1970 proběhla zásadní přestavba interiérů i exteriérů. Nejvýraznějším zásahem byla necitlivá přeměna její fasády. Původní hnědočerný tón nahradil v předním traktu bílý mramor kombinovaný v soklové části s vápenickou žulou. Na ostatních stěnách objektu se uplatnil šedý břízolit, který zcela narušil původní barevnost, vysvětlení bylo prosté, v tehdejší tristní době situaci zásobování stavebními materiály byla tato barva jediná dostupná. Okenní pás nad reliéfem byl zazděn. Původní okna byla nahrazena novými úplně odlišného vzhledu. Proběhly zde i některé dispoziční změny, například z lázní byla vytvořena loutkové scéna. Objekt byl znovu otevřen ke dni horníků dne 9. září 1970. V roce 1993 byla loutkové scéna opět zrušena a do jejích prostor byly umístěny dílny. Nejvýznamnější však byla celková revitalizace v roce 2006, tentokrát již směřující k citlivé obnově původního stavu budovy, která se mezi tím stala chráněnou památkou.¹⁰⁵

3.2.3 Válečné období na Sokolovsku

Hospodářský rozvoj spojený s rostoucí životní úrovní zastavila na konci 20. let krize. V roce 1929 začaly klesat ceny akcií, což vyvolalo mezi akcionáři paniku. Snaha, co nejrychleji se akcií zbavit vedla k dalšímu pádu cen a krachu New Yorkské burzy v pátek 25. října 1929, den známý jako černý pátek. Následovaly bankroty společností s nedostatečným kapitálem, což způsobilo nárůst nezaměstnanosti, ten znamenal pokles kupní síly a tedy pokles poptávky po zboží a to vedlo

¹⁰⁴ FIŠER, Marcel a Michael RUND. *Umění v Sokolově*. Horažďovice: Centrum pro dějiny sochařství Horažďovice, 2013. Umění ve veřejném prostoru, s. 84.

¹⁰⁵ FIŠER, Marcel a Michael RUND. *Umění v Sokolově*. Horažďovice: Centrum pro dějiny sochařství Horažďovice, 2013. Umění ve veřejném prostoru, s. 84-85.

k dalšímu omezování výroby a zániku firem. Logicky se tento stav brzy odrazil i na ekonomikách mnoha evropských států a obzvláště silně zasáhl země orientované na export. Mezi ně patřilo i Československo, ve kterém krize zasáhla nejen ekonomiku ale i politický život země a vážně narušila samotnou existenci ČSR. Lehký průmysl, jež zahrnoval textilky, sklárny, porcelánky atd., krize zasáhla nejvíce, protože byl soustředěn v pohraničních oblastech obývaných převážně německým obyvatelstvem, kterých se krize nejvíce dotkla.¹⁰⁶

Samozřejmě se krize nevyhnula ani Sokolovu samotnému. Nejdříve byl zasažen spotřební průmysl, to následně vedlo k omezení výroby i k poklesu poptávky po hnědém uhlí, což znamenalo snížení těžby. Ještě v roce 1928 byl otevřen nový hlubinný důl Jiří a v roce 1929 dosáhla těžba rekordních 4 262 537 tun uhlí. Ale o rok později začala těžba klesat a v roce 1932 nedosahovala ani 3 milionů tun ročně. S klesající těžbou docházelo i ke snižování počtu zaměstnaných horníků. Růst nezaměstnanosti nezabránil ani fakt, že jednomu podniku na Sokolovsku se krize vyhnula. Nárůst poptávky po karbidu vápničku a dusíkatém vápnu byl takový, že Sokolovské chemické závody musely v letech 1928-1929 rozšířit závodní elektrárnu aby mohly zvýšit výrobu a ve 30. letech zavedly výrobu nového zboží - kyseliny mravenčí, peroxidu vodíku a kyseliny šťavelové.¹⁰⁷

V roce 1932 bylo v tehdejším okrese Sokolov bez práce 5 600 osob. Ke zlepšení situace nezaměstnaných měly přispět akce organizované různými institucemi. Pod patronátem sokolovského starosty Glassla se konaly měsíční sbírky, které dosahovaly 30 000 - 40 000 Kč.

¹⁰⁶ BERANOVÁ VAICOVÁ, Romana, Vladimír BRUŽEŇÁK a Helena KAVKOVÁ. *Sokolov: Falknov : 1908-2008*. Sokolov: Město Sokolov, 2011, s.97.

¹⁰⁷ BERANOVÁ VAICOVÁ, Romana, Vladimír BRUŽEŇÁK a Helena KAVKOVÁ. *Sokolov: Falknov : 1908-2008*. Sokolov: Město Sokolov, 2011, s.102.

Peníze byly odváděny do sokolovské spořitelny a spolu s úroky z těchto vkladů byly používány k zajištění polévky pro přibližně 1 500 osob. Okresní komise pro péči o mládež každý rok pořádala slavnost pro děti ze Sokolova a okolí. Ta byla spojena nejen se zábavou ale hlavním cílem této akce byla především pomoc chudým. Proto její součástí byly benefiční koncerty, sbírky atd. Nezaměstnaným měly pomoci i tzv. nouzové práce např. stavby veřejných budov nebo výstavba a oprava silnic apod. zadávané místní samosprávou nebo státní správou.¹⁰⁸

Těchto veřejných zakázek bylo, ale příliš málo na to, aby situaci zlepšily. A proto se dne 6. 2. 1936 konala v Sokolově manifestace asi 800 nezaměstnaných lidí proti bídě a nouzi. Bohužel špatná sociální situace se stala živnou půdou pro různá nacionalistická hnutí.¹⁰⁹

Druhá světová válka se dotkla všech oblastí a Sokolov nebyl výjimkou, jak již bylo několikrát zmíněno, toto období patří k nejtemnějším v našich dějinách. A je důležité si ho stále připomínat. V letech války byly v Sokolově zřízeny i dva ženské koncentrační tábory, které byly pobočkami nepříznivě proslulých koncentračních táborů Rawensbrück a Flossenbürg. Jeden se nacházel u Kraslic, druhý ve Svatavě. Vězeňkyně svatavského tábora byly Češky, Němky, Francouzky, Polky, Slovinky a Maďarky. Všechny pracovaly ve Schmiegerově textilní továrně, ve které se vyráběly součástky k německým raketám V-2. Podle údajů z března roku 1945 se v tomto koncentračním táboře nacházelo přibližně 1 200 žen. Před koncem války byly ze Svatavy vypraveny tři transporty smrti. První skončil u Bítovce na Žatecku, druhý u Vodňan a třetí byl vrácen ustupující německou armádou z oblasti Slavkovského

¹⁰⁸ BERANOVÁ VAICOVÁ, Romana, Vladimír BRUŽEŇÁK a Helena KAVKOVÁ. *Sokolov: Falknov : 1908-2008*. Sokolov: Město Sokolov, 2011, s.102.

¹⁰⁹ BERANOVÁ VAICOVÁ, Romana, Vladimír BRUŽEŇÁK a Helena KAVKOVÁ. *Sokolov: Falknov : 1908-2008*. Sokolov: Město Sokolov, 2011, s.108.

lesa zpět do Svatavy. Mnoho žen padlo vyčerpáním nebo bylo zastřeleno strážemi. Pomník na náměstí Krásna dodnes připomíná smrt dvanácti žen v nedaleké obci Čistá. (viz. příloha č. 24) Tamní starosta nedovolil přenocování zesláblých a nemocných vězeňkyň v místní škole a mrazivou noc jich dvanáct nepřežilo. Existence svatavského tábora skončila 26. června 1945, kdy musel být tábor z hygienických důvodů spálen.¹¹⁰

*"26. června 1945 hořel ženský koncentrační tábor ve Svatavě. Tábor byl od jara zamořen tyfem a bylo nebezpečí, že se do opuštěného lágru dostanou lidé, že tam vlezou děti a nemoc se roznese po okolí. Tábor hořel a my jsme si říkali: Ať shoří všechno, co by nám připomínalo prokletou válku. Před námi je život! A tak: Tábor hořel a my jsme se nepostarali ani o to, aby se zachovala jeho fotografická podoba"*¹¹¹ Takto líčí konec koncentračního tábora historik Václav Němec. Znepokojujícím faktem je, že když se v roce 1965 odhaloval pomník obětem svatavského tábora, našli se lidé, kteří tvrdili, že ve Svatavě nikdy žádný koncentrační tábor nebyl a toto vše je jen štvaná propaganda.¹¹²

V sokolovském muzeu se nachází předměty, které zůstaly po vězeňkyních ve svatavském koncentračním táboře. Velkou cenností je i betlém, který zhotovila jedna z žen Nada Blaganjeová ze Slovinska (viz. příloha č. 8). Do tábora se dostala 14. dubna 1944. Podle jednoho zdroje mělo jít o zvláštní transport z místa Felden (Feldes nebo Bled/Veldes v dnešním Slovinsku). Je pravděpodobné, že Nada Blaganjeová pobývala před svým příchodem do Svatavy nejdříve v hlavním táboře Ravensbück. Nadě bylo v Ravensbrücku přiděleno číslo 34883 a později

¹¹⁰ PROKOP, Vladimír. *Kapitoly z dějin Sokolovska*. Sokolov: Okresní muzeum, 1994, s.224.

¹¹¹ NĚMEC, V. *Odsun? A proč?*, 1. vyd. Sokolov: Okresní Výbor ČSPB, 1986, s. 71.

¹¹² NĚMEC, V. *Odsun? A proč?*, 1. vyd. Sokolov: Okresní Výbor ČSPB, 1986, s. 71.

ve Flossenbürgu dostala číslo 51401, zbavení lidskosti přeměnou lidí na čísla bylo součástí systému koncentračních táborů. Přesnost údajů nebyla pro táborové úředníky příliš důležitá. V Ravensbrücku je Nada zapsána jako „Nada Blagajne“ narozená 31. května 1921 a ve Flossenbürgu je datum narození uveden 30. prosinec 1921. Nada Blaganjeová byla Slovinka narozená v Ljublani. Další biografické údaje nejsou bohužel známy. Nada byla označena jako politický vězeň. Pravděpodobně byla ona, nebo její rodiče v protinacistickém odboji.¹¹³

O Vánocích v roce 1944 chtěla Nada postavit betlém. Betlém postavila z papíru z Němci vykradeného balíčku a z odpadkového kartonu nalezeného v koši. Slepila betlémský chlév a namalovala jej. Postranní stěny jsou z kartonu a stáj je kryta střechou z vlnitého papíru. Pokud se podrobně podíváme na betlém, dvojice na prvním obrázku vlevo má na sobě slovinský kroj z oblasti Gorenjska blízko Ljubljani. Neprovdaná dívka má na sobě bílý šátek, muž má holinky s viditelnými ponožkami. Vedle můžeme vidět matku s dítětem. Čtvrtou osobou je partyzán. Když se někdo přidal k partyzánům říkalo se, že jde „do lesa“. Tak je nutné také pohlížet na postavu chlapce úplně vpravo. Vlevo od stáje je možné vidět starou ženu, která je shrbená a modlí se. V kolébce leží malý Ježíšek. Vedle klečí svatá Marie a na pravé straně stojí svatý Josef s holí. Nad Ježíškem je umístěná bílá hvězda s nápisem „PAX“ nesená andělskými křídly. Mír by měla přinést pěticípá hvězda – symbol jak americké armády, tak i slovinských partyzánů. Okno ve stáji je zamřížované, vypadá to jako ve vězení. Na pravé straně se modlí žena ve vězeňském modrobílém pruhovaném oblečení, ale výhled do stáje jí zakrývá vysoká zeď. Žena má na sobě označení červeným

¹¹³ Zpravodaj. MAS Sokolovsko – Staráme se o veřejně prospěšný rozvoj Sokolovska [online]. Dostupné z: <http://mas-sokolovsko.eu/wp-content/uploads/2015/01/Sokolovsko-2014-2/files/assets/basic-html/page22.html>

trojúhelníkem, což značilo politického vězně. Možná Nada nakreslila sama sebe. Stejně jako další ženy se Nada pokoušela bránit odlidštění prostřednictvím kultury, v tomto případě stavbou betlému jako náboženskou tradicí.¹¹⁴

3.2.4 Kulturní život během války

I v době krize byl v Sokolově bohatý kulturní a spolkový život. Jejich významnou část představovaly také pěvecké spolky a kapely, hlavně dechové, které působily při různých důlních podnicích. K těm nejznámějším patřila v této době dudácká kapela Wenzla Krautmanna. Záliba v hudbě se projevovala i vysokým množstvím hudebních škol v Sokolově, patřila mezi ně například škola Hanse Dotzauera, kterou později navštěvoval úspěšný hudebník Ernst Mosch. Muzikálnost zdejšího obyvatelstva dokazuje i fakt, že na svěcení praporu sokolovského pěveckého spolku Eiche v červenci 1930 se sešlo 24 pěveckých spolků z města a blízkého okolí. Řady sokolovských spolků rozšířil v roce 1936 muzejní spolek, v jehož čele stál ředitel školy Josef Bauer, odborný patronát nad spolkem převzal chebský archivář Dr. Heribert Sturm. Sídlo spolku a městského muzea bylo nejdříve v klášteře, za války v bratrské pokladně a po válce v zámku a bývalých četnických kasárnách u kostela.¹¹⁵

V prvních poválečných měsících se Sokolov potýkal s mnoha potížemi jako například špatné zásobování města potravinami, přerušení dopravních komunikací, nedostatkem vody nebo nedostatkem bytů pro

¹¹⁴ Zpravodaj. *MAS Sokolovsko – Staráme se o veřejně prospěšný rozvoj Sokolovska* [online]. Dostupné z: <http://mas-sokolovsko.eu/wp-content/uploads/2015/01/Sokolovsko-2014-2/files/assets/basic-html/page22.html>

¹¹⁵ BERANOVÁ VAICOVÁ, Romana, Vladimír BRUŽEŇÁK a Helena KAVKOVÁ. *Sokolov: Falknov : 1908-2008*. Sokolov: Město Sokolov, 2011, s.108.

obyvatele neboť bylo během náletů velké množství domů zničeno a poškozeno. Což mělo i jednu pozitivní zprávu a to, že se v místech zbořeného hotelu Theierl našly zásoby uhlí. Dalším průzkumem bylo zjištěno že, na kvalitním uhlí stojí většina starého města. To vedlo k tomu, že se původní Sokolov začal pomalu přeměňovat a pomalu se začala stavět nová sídliště. S prvními poválečnými měsíci byly spojeny i majetkové změny, to znamenalo zkonfiskování německých živností a obchodů. Zkonfiskován byl také sokolovský zámek, který byl v červenci 1945 přidělen Místní správní komisi, ta do něj nejdříve nechala přestěhovat sbírky sokolovského muzea, ale následně předala zámek do užívání československé armádě. Což znamenalo na dlouhá léta zánik muzea a ztrátu většiny jeho sbírek, ale také ztrátu prakticky veškerého bohatého inventáře sokolovského zámku. Část uměleckých děl byla odvezena do centrálních institucí v Praze, část byla rozkradena a část zničena vojenskou posádkou.¹¹⁶

Město Sokolov, ačkoli je poznamenané svým průmyslovým charakterem, má mimo zámku, ve kterém se nachází muzeum řadu zajímavých architektonických památek, který byly v posledních letech rekonstruovány. Malebně působí Staré náměstí, na kterém se nachází řada historickým objektů. Můžeme zde nalézt například budovu původně renesanční radnice, která byla postavena okolo roku 1540 a přestavěná do dnešní podoby po požáru ve 30. letech 17. století. Jižní konec sokolovského náměstí uzavírá barokní areál kapucínského kláštera s kostelem sv. Antonína Paduánského, pod kterým se nachází rodová hrobka Nosticů. Klášter byl postaven v letech 1663-1667 za přispění

¹¹⁶ BERANOVÁ VAICOVÁ, Romana, Vladimír BRUŽEŇÁK a Helena

KAVKOVÁ. *Sokolov: Falknov : 1908-2008*. Sokolov: Město Sokolov, 2011, s.154-156.

příslušníků již zmiňovaného rodu Nosticů a za to jim byla pod kostelem vybudována rodinná hrobka.¹¹⁷

Před klášterem stojí kaple Nejsvětější Trojice z roku 1719, kterou dnes využívá pravoslavná církev. Opačný konec náměstí uzavírá kostel sv. Jakuba Většího, jehož počátky spadají do 13. století. Roku 1632 ho zničila saská vojska, v 1. polovině 17. století byl obnoven v pozdně renesančním stylu a ve 2. polovině 17. století byl přestavěn raně barokně. Na náměstí stojí Mariánský sloup z roku 1701.¹¹⁸

V sokolovském muzeu můžeme nalézt sádrový model tohoto Mariánského sloupu. Tento sádrový model byl vytvořen i jako podklad pro opravu a restaurování Mariánského sloupu. Jedná se významnou barokní památku města Sokolova. Iniciátory stavby sloupu byli sokolovský purkmistr Jan Antonín Klug a děkan Kryštof František Heines. Tito sokolovští hodnostáři uzavřeli dne 2. 4. 1699 s chebským kameníkem Vilémem Felsnerem smlouvu na vytvoření sloupu a pěti soch podle předloženého plánu. Dílo bylo financováno z veřejné sbírky věřících. Sloup byl dokončen roku 1701. Architektura a výzdoba tohoto sochařského díla vychází z celkového pojetí raně barokních mariánských sloupů stavěných v Čechách ve velkém počtu na konci 17. a počátkem 18. století. Sloup má čtvercovou základnu se čtyřmi schodišťovými stupni, které jsou lemovány osmi ozdobnými sloupky spojenými navzájem kovovými řetězy. Na vnitřní bázi stojí sochy čtyř světců s jejich typickými atributy. Sv. Jakub Větší s knihou - písmem svatým a poutnickou holí, dále je zde socha patrona městského kostela v Sokolově sv. Antonína Paduánského s dítětem Ježíšem na ruce, dalším patronem je sv. Florián, mučedník, ochránce města před ohněm se škopkem zalévající hořící dům. A posledním z patronů je Jan Nepomucký, český zemský patron a mučedník, zpodobněn v typickém

¹¹⁷ BERAN, Pavel. *Sokolov*. Plzeň: Fraus, c2003. Památky (Fraus), s.13.

¹¹⁸ BERAN, Pavel. *Sokolov*. Plzeň: Fraus, c2003. Památky (Fraus), s.13.

kněžském oděvu s krucifixem v ruce. Na vrcholu sloupu stojí socha Neposkvrněné Panny Marie v nadživotní velikosti, obrácená čelem k městskému kostelu.¹¹⁹

3.3 Průmysl a těžba v oblasti Sokolovska

3.3.1 Historie

Hornictví patří mezi specifikum, které definuje a utváří Sokolovsko již dlouhá staletí. Počátky hornictví lze zařadit zhruba do doby před pěti sty tisíci roky. Již od pravěku se člověk snažil o přežití mimo jiné i využíváním přírodních zdrojů, jejich dobýváním a zpracováním, tato činnost se dochovala do dnes ale značně se rozšířila a práci pravěkého člověka nahradily těžké stroje.¹²⁰

Hornictví na území dnešního okresu Sokolov má více než tisíciletou tradici, první věrohodná zmínka o něm pochází z let 955-956. Je jí zpráva jistého arabského obchodníka s cínem Ibrahima ibn Jákuba. Skutečné rudné hornictví se začalo rozvíjet mnohem později, s rozvojem kolonizační činnosti tepelského klášteřa.¹²¹

¹¹⁹ Informace dostupné z návštěvy Muzea Sokolov 9. 9. 2017.

¹²⁰ JISKRA, Jaroslav. *Z historie uhelných lomů na Sokolovsku: od Johanna Davida Edler von Starcka po Sokolovskou uhelnou*, a.s. Sokolov: Sokolovská uhelná, 1997, s.12.

¹²¹ JISKRA, Jaroslav. *Z historie uhelných lomů na Sokolovsku: od Johanna Davida Edler von Starcka po Sokolovskou uhelnou*, a.s. Sokolov: Sokolovská uhelná, 1997, s.12.

Ve 13. století se jako významná cínová oblast objevuje Krásno. Nejprve se ovšem jednalo o těžbu ze sekundárních cínových ložisek, tedy rýžování z povodí místních vodních toků. Klasická hornická činnost, dobývání z primárních cínových ložisek, zde byla zahájena až v polovině 14. století. První výsadu vážení cínu vydal Krásnu pan Boreš z Rýzmburka ve svátek svaté Markyty v roce 1355.¹²²

Na panství Hartenberg (Hřebeny) probíhala těžba olova, zde se těžil hlavně galenit. Největší rozkvět zaznamenala tato těžba v 15. a 16. století, kdy byla horní osada Krajková 1. 6. 1481 povýšena Václavem Šlikem na horní město. Dalším místem s nálezy olověné rudy bylo Oloví, které ale k hřebenskému panství nepatřilo a také jej dne 25. 7. 1580 Rudolf II. povýšil na svobodné horní město. Těžba olověných rud zde probíhala až do 19. století.¹²³

První zmínka o dolování mědi, cínu a olova na Sokolovsku konkrétně v Kraslicích pochází z roku 1412, kdy královské vojsko pobořilo majetek loupeživých rytířů z Reytenbachu, kteří Kraslice vlastnili. Roku 1530 dostalo město privilegium k těžbě cínu, mědi a olova a v roce 1541 bylo dokonce povýšeno na svobodné horní město. Do Kraslic, stejně tak jako například do Jáchymova, přilákala těžba mnoho lidí, kteří v dolech pracovali v době největšího rozmachu. Ruda se těžila v necelé stovce dolů, zpracovávala se ve čtyřech tavírnách, třech velkých hamrech a jedné slévárně mosazi.¹²⁴

¹²² JISKRA, Jaroslav. *Velká kniha hornictví Karlovarského kraje*. Svatava: Jan Bodrov, 2010, s.3.

¹²³ JISKRA, Jaroslav. *Z historie uhelných lomů na Sokolovsku: od Johanna Davida Edler von Starcka po Sokolovskou uhelnou, a.s.* Sokolov: Sokolovská uhelná, 1997, s.13.

¹²⁴ JISKRA, Jaroslav. *Z historie uhelných lomů na Sokolovsku: od Johanna Davida Edler von Starcka po Sokolovskou uhelnou, a.s.* Sokolov: Sokolovská uhelná, 1997, s.13.

Cínové rudy se těžily v okolí Přebuzi, která získala městská práva v roce 1533. Období vrcholu činnosti bylo opět 15. a 16. století. Těžba železné rudy byla rozsetá po celém okrese. Jednalo se o chudé magnetity, ocelek, hnědel a krevel, které se zpracovávaly v železných hamrech, rozmístěných po celém okrese. Postupně se ale železářská výroba přesouvala do obcí Rotava a Šindelová, ve kterých vznikly známé železárny.¹²⁵

Jedna z nejstarších zmínek o těžbě uhlí v tomto regionu pochází z roku 1642 a můžeme ji nalézt v kronice města Horní Slavkov. Úplně nejstarší zmínka o výskytu uhlí v této oblasti pochází od G. Agricoly z roku 1545. Uhlí se v této době rozdělovalo na dvě skupiny, první je kamenné - terciérní miocenní nebo oligocenní sedimenty a druhou skupinou je uhlí dřevěné, které se pájilo v milířích. Další zpráva o těžbě a zároveň nejstarší dochovaná mapa v revíru pocházejí z oblasti Louček, kde založili loketští měšťané roku 1772 důl, ve kterém těžili uhlí k výrobě loučí.¹²⁶

Po vydání obecného horního zákona č. 146 Ř. z. dne 23. 5. 1854 vyšlo císařské nařízení č. 158 ze dne 13. 09. 1858, které potvrdilo trojinstanční organizaci báňské správy, což znamenalo: horní hejtmanství - místodržitelství - ministerstvo financí. Jak již bylo řečeno, Sokolovsko bylo, a stále je, průmyslovou oblastí a vývoj města byl od počátku 19. století silně ovlivňován těžbou hnědého uhlí a navazujícími provozy.

¹²⁵ JISKRA, Jaroslav. *Z historie uhelných lomů na Sokolovsku: od Johanna Davida Edler von Starcka po Sokolovskou uhelnou, a.s.* Sokolov: Sokolovská uhelná, 1997, s.13.

¹²⁶ JISKRA, Jaroslav. *Z historie uhelných lomů na Sokolovsku: od Johanna Davida Edler von Starcka po Sokolovskou uhelnou, a.s.* Sokolov: Sokolovská uhelná, 1997, s.13.

Nejvýznamnějším důlním podnikem na Sokolovsku byly Dolové a průmyslové závody v Dolním Rychnově. Dalším dolovým podnikem v blízkosti města byl důl Štěstí ve Vítkově, který od roku 1901 provozovala Falknovsko-chebská důlní společnost. Dnes je z dolu Štěstí uměle vytvořené koupaliště. Přímo ve městě těžil od roku 1909 důl a lom Bohemia provozovaný Hnědouhelnou společností Bohemia s.r.o. Zde probíhala současně povrchová i hlubinná těžba zároveň, což bylo způsobené tektonickým skokem a posuvem sloje o 12 metrů níž. Tato níže položená sloj byla dobývána z lomu vedoucí úpadní (sestupnou) štolou. Po ukončení těžby se důl Bohemia proměnil v odkaliště - byla sem odváděna městská kanalizace, z chemických závodů sem byl vyvážen odpad z výroby karbidu vápníku, škvára a později popílek.¹²⁷

3.3.2 Sokolovská hnědouhelná pánev

V severozápadním pohraničí mezi městy Karlovy Vary a Cheb a městem Sokolovem přibližně ve středu leží Sokolovská pánev. Geologické epochy utvářející povrch země formovaly její vzhled především v období třetihor a čtvrtohor. Území o ploše málo přesahující sto čtverečních kilometrů, je rozloženo po obou březích řeky Ohře, která tvoří jeho podélnou osu. Sokolovská pánev je pouze jedním z článků třetihorního prolomu, který protíná severozápadní Čechy od bavorských hranic do Polska.¹²⁸

Sokolovská hnědouhelná pánev se dělí na dvě části východní a západní. Těžba v této oblasti probíhala jak v dolech velkého významu, tak i v dolech menších, umístěných většinou při výchozech slojí s roční

¹²⁷ BERANOVÁ VAICOVÁ, Romana, Vladimír BRUŽEŇÁK a Helena KAVKOVÁ. *Sokolov: Falknov : 1908-2008*. Sokolov: Město Sokolov, 2011, s. 56.

¹²⁸ JISKRA, Jaroslav. *Velká kniha hornictví Karlovarského kraje*. Svatava: Jan Bodrov, 2010., s.40.

těžbou obnášející několik stovek tun uhlí. Životnost těchto menších dolů byla pouze několik let, pak zanikly.¹²⁹

Ke dni 18. července 1997 byla ze sokolovského hnědouhelného revíru vytěžena jedna miliarda tun uhlí od počátků dobývání v pánvi. Největším dolem v sokolovském hnědouhelném revíru co se týká výše těžeb a doby provozu, je jednoznačně důl Marie v Královském Poříčí, který byl v provozu od roku 1891 do roku 1991. Výše jeho těžby dosáhla téměř 40 milionů tun. Na druhém místě byl s poloviční těžbou důl Jiří v Lomnici. Historie dolu Marie započala již v roce 1889 ražbou 99 metrů hluboké jámy Marie I. Druhá jáma, Marie II. se začala hloubit na jaře 1898 a koncem roku dosáhla hloubky 185 metrů. Důl Marie v Královském Poříčí vytěžil za celou svou životnost celkem 39.081 419 tun uhlí. Počet horníků a dozorců se pohyboval podle výše těžeb v rozmezí 367-658 horníků a 11-33 dozorců a průměrný výkon na hlavu a směnu byl v rozmezí 1,14 - 2,96 tuny.¹³⁰

Hornická profese patřila vždy k nebezpečným a zároveň fyzicky náročným povoláním. Často docházelo k úrazům a mnoho horníků při práci zahynulo. Pozůstalí a zranění horníci byli po celá staletí ponecháváni svému osudu a odkázáni na milosrdenství jiných. Situace se začala měnit v 19. století, kdy začaly být horníky zakládány první bratrské pokladny. Horníci do nich ukládali část svých příjmů a z takto získaných a dále zúročených peněz pak byly vypláceny podpory nemocným či zraněným horníkům a také pozůstalým po obětech neštěstí, ke kterým bohužel docházelo. V mnoha případech se bratrské pokladny setkávaly s podporou majitelů dolových podniků, kteří do nich

¹²⁹ JISKRA, Jaroslav. *Z historie uhelného hornictví na Sokolovsku, Chebsku a Karlovarsku*. 1. vyd. Sokolov : Repropag, 1993, s.116.

¹³⁰ JISKRA, Jaroslav. *Velká kniha hornictví Karlovarského kraje*. Svatava: Jan Bodrov, 2010., s.59-60.

také přispívali. Na Sokolovsku tomu tak bylo např. u Johanna Davida Starcka.¹³¹

3.3.3 Nejvýznamnější místa těžby

Lom Medard ve Svatavě

Se stavbou tohoto povrchového dolu se začalo ihned po ukončení první světové války, kdy skončil nedostatek pracovních sil. Těžba uhlí probíhala nejprve ručním způsobem, hlavně mlýnkováním¹³², později pomocí bagrů. Vytěžené uhlí se dopravoval ven z lomu řetězovou dráhou v huntech s obsahem 930 kg do staré dřevěné třídírny. Ta ale nestačila požadovaným výkonům, tak se začala připravovat nová moderní třídírna, která byla uvedena do provozu v roce 1949.¹³³

Velké problémy na dole Medard způsobila povodeň 12. 7. 1954. Voda v řece Ohře prudce stoupla, vnikla do lomů Medard a Antonín a také do hlubiny Lidice. Lom Medard dopadl nejhůře - jih, kde se protrhl ochranný pilíř, a většina vody z řeky vnikala do lomu. Odstranění havárie si vyžádalo několik desítek miliónů korun.¹³⁴ Největší rozvoj lomu byl v letech 1954 - 1955. Těžba v této lokalitě byla ukončena ke dni 31.

¹³¹ BERANOVÁ VAICOVÁ, Romana, Vladimír BRUŽEŇÁK a Helena

KAVKOVÁ. *Sokolov: Falknov : 1908-2008*. Sokolov: Město Sokolov, 2011, s. 85.

¹³² Hornina se při tomto způsobu těžby odstřeluje do svislých nebo mírně skloněných šachet (sýpů), z nichž se vypouští do podstavených vozíků, umístěných ve vyrubané štole v dolní části ložiska, kam sýpy ústí. *Mário Lenčేశ [online]*. [cit. 18.04.2018]. Dostupné z: <http://lences.cz/domains/lences.cz/skola/subory/Skripta/BJ53Tezba%20a%20upravnictvi%20surovin%20%28M%29/Tezba%20a%20upravnictvi%20surovin%20-%20Tezba%20a%20lomarstvi.pdf>.

¹³³ JISKRA, Jaroslav. *Z historie uhelných lomů na Sokolovsku: od Johanna Davida Edler von Starcka po Sokolovskou uhelnou, a.s.* Sokolov: Sokolovská uhelná, 1997, s.71.

¹³⁴ JISKRA, Jaroslav. *Z historie uhelných lomů na Sokolovsku: od Johanna Davida Edler von Starcka po Sokolovskou uhelnou, a.s.* Sokolov: Sokolovská uhelná, 1997, s.78.

března 2000. Celkově bylo v lomu Medard vytěženo 211 608 488 tun uhlí.¹³⁵ V současné době je z lomu Medard uměle vytvořené jezero.

Lom Michal ve Vítkově

Tento povrchový důl těžil uhlí v dobývacím prostoru Vítkov. Pro jeho rozfárání musela být likvidována obec Vítkov. S těžbou se začala v roce 1980, v minulosti těžil v tomto prostoru v letech 1872 - 1924 hlubinný důl Štěstí Požehnutí ve Vítkově. Činnost byla ukončena v roce 1988 a celkem se zde vytěžilo 12 174 511 tun uhlí. Po ukončení těžby byl lom Michal zavezen skrývkou z lomu Medard, Libík a Marie. Zасыпání lomu bylo ukončeno v roce 1995. Při něm se sypáním a hrnutím vytvořovalo budoucí jezero s rozlohou 20 ha, navezlo se 80 000 m³ písku z pískovny Erika na tvorbu budoucích pláží. V současné době je zde k dispozici jezero s koupalištěm a zázemím pro širokou veřejnost.¹³⁶

Důl Marie v Královském Poříčí

S hloubením jámy Marie I se začalo v roce 1889. Po dokončení dosáhla hloubky 99 m a měla se v ní těžít sloj Antonín. Druhá jáma, Marie II., se začala hloubit na jaře roku 1898 až do hloubky 185 m, do sloje Josef, ta obsahovala kvalitnější uhlí než sloj Antonín. Těžba se prováděla pilířováním na zával, tento způsob těžby se provádí při hlubinné těžbě. U pilířování se během dobývání nechávají uhelné pilíře, které zabraňují propadnutí stropu a závalu sloje. Jelikož docházelo k průvalům teplých vod do důlních děl, tak báňský úřad těžbu v josefské sloji zakázal. Důl patřil společnosti Britannia, která zde těžila uhlí již pouze ze sloje Antonín. Těžilo se komorováním na zával v lávkách. K dopravě uhlí sloužila důlní dráha s vozíky. Vytěžené uhlí se z větší části exportovalo do zahraničí. Po osvobození byl důl v roce 1949 přejmenován na Marii

¹³⁵ JISKRA, Jaroslav. *Velká kniha hornictví Karlovarského kraje*. Svatava: Jan Bodrov, 2010., s.67.

¹³⁶ JISKRA, Jaroslav. *Velká kniha hornictví Karlovarského kraje*. Svatava: Jan Bodrov, 2010., s.73.

Majerovou, podle své patronky a známé spisovatelky. V letech 1891 - 1991 se zde vytěžilo 39 081 218 tun uhlí. Těžařská činnost zde byla ukončena v roce 1991.¹³⁷

Mezi další významná místa těžby patří například lom Boden v Habartově, lom Lipnice, důl Rudolf u Habartova, důl Anežka v Lískové, lom Erika v Týně, lom Gustav III. v Citicích, lom Gustav I. v Habartově, lom Luipold v Dolním Rychnově, lom Libík v Habartově, lom Sylvestr v Dolním Rychnově, lom družba v Novém Sedle a další větší či menší lomy a doly, kde probíhala hlubinná i povrchová těžba.¹³⁸

Dnes je poslední těžařem na ložisku Sokolovská uhelná, právní nástupce, akciová společnost, která provozuje dva hnědouhelné lomy s názvem Jiří a Družba. Sokolovská uhelná je jedním z největších nezávislých výrobců elektrické energie v České republice a zároveň nejmenší hnědouhelnou těžební společností. Tato činnost se neobejde bez vlivu na okolí. Společnost Sokolovská uhelná se však dlouhodobě aktivně hlásí k systémové ochraně životního prostředí a snaží se minimalizovat dopady těžby na životní prostředí. Firma byla založena v roce 1994 Fondem národního majetku. O deset let později došlo k její plné privatizaci a vzniku následnické organizace Sokolovská uhelná, právní nástupce, a.s. Navazuje na bohatou historickou tradici dobývání a zušlechťování hnědého uhlí na Sokolovsku. Hlavními výrobky společnosti je elektrická energie a teplo, energetické uhlí a karbochemické produkty. Společnost Sokolovská uhelná hraje významnou roli v oblasti rekultivace a revitalizace krajiny dotčené

¹³⁷ JISKRA, Jaroslav. *Z historie uhelných lomů na Sokolovsku: od Johanna Davida Edler von Starcka po Sokolovskou uhelnou, a.s.* Sokolov: Sokolovská uhelná, 1997, s.129-130.

¹³⁸ JISKRA, Jaroslav. *Z historie uhelných lomů na Sokolovsku: od Johanna Davida Edler von Starcka po Sokolovskou uhelnou, a.s.* Sokolov: Sokolovská uhelná, 1997, s.126-130.

povrchovou těžbou a působí i v oboru odborné likvidace odpadů vzniklých průmyslovou činností. Ročně firma vytěží kolem 6,5 milionů tun hnědého uhlí v lomu Jiří ve Vintířově.¹³⁹

Kromě lomů společnost provozuje ještě třídírnu v Tisové a zpracovatelskou část ve Vřesové, složenou z tlakové plynárny, briketárny, parní elektrárny a paroplynové elektrárny. Poslední hlubinný důl v revíru se jmenoval Marie, nacházel se v Královském Poříčí a ukončil těžbu v roce 1991.¹⁴⁰

¹³⁹ Společnost - Sokolovská uhelná. *Homepage - Sokolovská uhelná* [online]. Dostupné z: <https://www.suas.cz/index.php/spolecnost>.

¹⁴⁰ JISKRA, Jaroslav. *Z historie uhelných lomů na Sokolovsku: od Johanna Davida Edler von Starcka po Sokolovskou uhelnou, a.s.* Sokolov: Sokolovská uhelná, 1997, s.39.

4 MUZEUM SOKOLOV A JEHO POBOČKY

V této kapitole se zaměřím na instituce, které o kulturní dědictví na Sokolovsku pečují. Na jejich historii, strategii, statistické údaje o návštěvnících, budovy kde působí. Jakým zákonům podléhají.

4.1 Muzeum Sokolov

Jedná se o příspěvkovou organizaci, statutárním orgánem je ředitel a zřizovatelem Karlovarský kraj.

Předmětem činnosti muzea je shromažďování přírodnin a lidských výtvorů, včetně děl výtvarných umění, vytvářením sbírek muzejní povahy. Dokumentace, jejich odborná správa a evidence, trvalé uchování včetně konzervování, restaurování nebo preparování, zpracování včetně katalogizování. Zpřístupňování veřejnosti ve stálých expozicích a výstavách. Publikační, přednášková činnost a poskytováním badatelských služeb k jejich využívání pro vědecké účely.¹⁴¹

Muzeum Sokolov zajišťuje rozsáhlou sbírkotvornou, dokumentační, vědeckou a kulturní činnost a provozuje pro veřejnost tři historické objekty se stálými muzejními expozicemi: zámek Sokolov, Hornické muzeum Krásno a Štola č.1 v Jáchymově. Pod sokolovské Muzeum také spadá národní kulturní památka Důl Jeroným v Čisté u Rovné¹⁴²

¹⁴¹ Výroční zpráva Muzea Sokolov 2016, s.2.

¹⁴² Muzeum Sokolov [online]. omks.cz [cit. 11.1.2018]. Dostupné z: <http://www.omks.cz/cz/vypis.php?typ=html&id=266>.

Historie založení muzea sahá až do roku 1480. Dle Slavkovského humanisty Caspara Bruschiuse, jej v tomto roce založil hrabě Mikuláš Šlik.¹⁴³ V roce 1924 sloužila vstupní síň muzea jako učebna České menšinové školy. K příležitosti 15. výročí osvobození České republiky byl sokolovský zámek vybrán, aby byl tzv. živou knihou dějin, výmluvnou učebnicí, dokumentem a obrazem života lidu, který zažil těžké a tvrdé časy ale buduje si nový, šťastný a důstojný život.¹⁴⁴ Roku 1960 byla tedy v zámku otevřená stálá expozice Muzea hornického Sokolovska. Toto městské muzeum bylo roku 1984 převedeno na okresní, které v roce 1986 zpřístupnilo veřejnosti novou stálou expozici. Od tohoto roku jsou budovány nové depozitáře v Sokolově i v Krásně. Sbírkový fond tak získává odpovídající uložení a díky kvalitnímu odbornému zpracování i odpovídající úroveň. Roku 1998 byla zprovozněna jeho pobočka Hornické muzeum Krásno a v roce 2001 druhá pobočka Muzeum Horní Slavkov. Dřívější okresní muzeum přešlo od 1. 1. 2003 pod zřizovací pravomoc Karlovarského kraje jako Krajské muzeum Sokolov.¹⁴⁵

Od roku 2003 spadá pod správu Muzea Sokolov administrace české části projektu Česko-Bavorský geopark. V roce 2010 byla česká část geoparku vyhlášena jako Národní geopark pod názvem Egeria.¹⁴⁶

V letech 2007 - 2009 bylo Krajské muzeum Sokolov začleněno spolu s muzeem Cheb a Karlovy Vary do Krajského muzea Karlovarského kraje se sídlem v Chebu. Tento krok se ukázal jako chybný, zejména z ekonomických důvodů a od roku 2010 byla muzea opět osamostatněna. Od 1. 10. 2013 byla veřejnosti zpřístupněna první část Národní kulturní památky, Středověkého dolu Jeroným. V roce 2015

¹⁴³ Muzeum hornického Sokolovska, 1. vyd. Sokolov 1961 - bez číslování stran.

¹⁴⁴ Muzeum hornického Sokolovska, 1. vyd. Sokolov 1961 - bez číslování stran.

¹⁴⁵ BERAN, Pavel. *Sokolov*. Plzeň: Fraus, c2003. Památky (Fraus), s.11.

¹⁴⁶ Výroční zpráva Muzea Sokolov 2016 s.7.

byl z prostředků ROP Severozápad a Karlovarského kraje dokončen vstupní objekt Štoly č.1 v Jáchymově, včetně obnovy Mauthausenských schodů a prostoru bývalého lágru Svornost na stezce Jáchymovské peklo.¹⁴⁷

Muzeum Sokolov, příspěvková organizace Karlovarského kraje, je významnou kulturní, sbírkotvornou, osvětovou a vědeckou institucí, specializovanou na dokumentaci určujícího oboru života Sokolovska, tj. hornictví. Mimo tento hlavní obor zohledňuje ve své práci všechny historické i současné náležitosti dějin, přírody i dnešního života společnosti. Muzeum Sokolov plní funkci muzea ve smyslu ustanovení § 10 odst. 6 zákona č. 122/2000 Sb., o ochraně sbírek muzejní povahy a o změně některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů. Je zřízeno za účelem získávat, shromažďovat, ochraňovat, trvale uchovávat, evidovat, odborně spravovat, zpracovávat a zpřístupňovat veřejnosti doklady vývoje přírody a společnosti, jimiž jsou přírodniny a lidské výtvořiny v podobě sbírek muzejní povahy jako součásti kulturního dědictví, umožňovat a zprostředkovat jejich veřejné užívání, zkoumat prostředí, z něhož jsou získávány a poskytovat služby pro výchovné, vzdělávací, studijní a vědecké účely, včetně doplňkových služeb odborné i široké veřejnosti.¹⁴⁸ Muzeum Sokolov se specializuje převážně na hornictví, což zahrnuje těžbu, úpravu a zpracování rud, nerud a uhlí. Dále geologie a mineralogie ložisek, hornické technologie apod. a návazné výroby - hutnictví, výroba porcelánu a skla, chemické výroby, minerální závody, cínařství atd. Tyto základní obory jsou doplněny o historii a přírodu regionu, ekologii, život lidí a etnografii. Zvláštní kapitolou je dokumentace starých a památných stromů v České republice a montánních památek i geologických lokalit v Karlovarském kraji v kontextu České republiky

¹⁴⁷ Dostupné informace od Ing. Michaela Runda

¹⁴⁸ Výroční zpráva Muzea Sokolov 2017, s.7

a příhraničních oblastí Německa. V posledních letech se přidává i dokumentace událostí z 1. a 2. světové války na Sokolovsku.¹⁴⁹

4.1.1 Sokolovský zámek

Sídlem muzea se stal zámek roku 1960, kdy zde bylo umístěno Muzeum hornického Sokolovska. To se v roce 1982 přeměnilo nejdříve v městské a poté v Okresní muzeum Sokolov s odbornými pracovišti a od roku 1986 také s novou stálou expozicí. Expozice prošla v následujících letech různými úpravami, z nichž zatím největší proběhla na přelomu let 2012 – 2013, kdy došlo k jejímu rozšíření.¹⁵⁰

4.1.1.1 Architektura

Opevněná vodní nebo blatná tvrz vznikla v místech dnešního sokolovského zámku ve 2. polovině 13. století, kdy bylo území ve vlastnictví rodu Nothaftů. Kruhová hradební obvodová zeď o průměru cca 42 metrů, jejíž základy se dochovaly dodnes, obklopovala obdélný obytný palác. Významným držitelem pro stavební vývoj byl panského sídla byl Mikuláš Šlik. Ten roku 1480 vystavěl hrad obdélníkového půdorysu se čtyřmi nárožními věžemi, jenž dal základ dnešní zámecké stavbě.¹⁵¹

Původní kruhová zeď byla snesena a z ní získaný materiál byl využit ke zpevnění základů nové stavby, která byla budovaná v mokřem a bažinatém terénu. Starý nothaftský palác v centru areálu zůstal i nadále využíván. Nová hradní stavba vznikla již v duchu

¹⁴⁹ Výroční zpráva Muzea Sokolov 2016, s.7.

¹⁵⁰ Muzeum Sokolov [online]. omks.cz [cit. 11.1.2018]. Dostupné z: <http://www.omks.cz/cz/vypis.php?typ=sekce&id=27>.

¹⁵¹ BERAN, Pavel. *Sokolov*. Plzeň: Fraus, c2003. Památky (Fraus), s.5.

vojenských zkušeností z husitských válek a byla uzpůsobena pro aktivní dělostřeleckou obranu¹⁵²

V letech 1659-1663 proběhla přestavba na pohodlný zámek v pozdě renesančním stylu. Základní tvar přibližně čtvercové čtyřkřídle stavby s nádvořím uprostřed a čtyřmi převýšenými nárožními věžemi se zachoval dodnes. K zámku se přistavěly nové nádvorní arkády, nový průjezd na západní straně, bohaté vnitřní vybavení a opravené nárožní věže byly opatřeny báními. Zámek stále obtékaly vodní příkopy, které však již neměly pevnostní ale spíše estetickou funkci a tvořily přirozené propojení se zámeckým parkem.¹⁵³

Kolem roku 1730 Antonín Jan Nostic-Reineck upravil okolí zámku ve stylu francouzské zahrady se sochařskou výzdobou. Další úpravy proběhly v letech 1800-1805, kdy nechal hrabě Nostic-Reineck zámek důkladně opravit a upravit v klasicistním stylu. Došlo k výměně bání na věžích za nízké zploštělé kuželové střechy. Obě severní věže jsou okrouhlé, jižní polygonální s okrouhlou spodní částí. Ve střechách východního a západního traktu byly zabudovány velké oboustranné mansandrové prostory. Nádvoří je obklopeno arkádami, na jižní straně i v patře, na západní a východní straně pouze arkádovým podloubím.¹⁵⁴

V roce 1831 došlo k úpravám zámeckého parku a k zasypávání vodního příkopu. Drobné stavební úpravy pokračovaly i v roce 1870. Kolem roku 1880 nahradily staré kuželové střechy věží stanové, které jsou dochovány do dnes. V průběhu 60. let 20. století se začal Nosticům zkonfiskovaný a po válce značně zdevastovaný zámek postupně opravovat. V 70. letech se uskutečnila oprava fasád a interiéru,

¹⁵² BERAN, Pavel. *Sokolov*. Plzeň: Fraus, c2003. Památky (Fraus), s.5.

¹⁵³ BERAN, Pavel. *Sokolov*. Plzeň: Fraus, c2003. Památky (Fraus), s.5.

¹⁵⁴ BERAN, Pavel. *Sokolov*. Plzeň: Fraus, c2003. Památky (Fraus), s.5.

bohužel ale nekvalitně a s ohledem na historický význam budovy necitlivě.¹⁵⁵

K rozsáhlé opravě zámku zajišťované sokolovským muzeem došlo v letech 1993-1994. Tato poslední obnova respektuje klasicistní architektonický výraz z počátku minulého století, zvýraznila některé architektonické prvky, některé doplnila a napravila chyby z oprav v 70. letech. Fasády zámku dostaly charakteristickou cihlovou barvu a okenní ostění a portály byly zvýrazněny barvou bílou.¹⁵⁶

4.1.2 Konzervace

V Muzeu Sokolov se nenachází žádný konzervátor ani konzervátorské pracoviště. Prováděny jsou pouze drobné zásahy, které provádějí externí pracovníci.

Tento rok došlo k údržbě a konzervaci sbírkových předmětů vystavených v expozici Hornického muzea Krásno. Dále došlo ke konzervačním zásahům v podsbírkách. Podsírka historie – základní očištění předmětů v depozitáři a ošetření proto červotoči. Konzervace a ošetření v nové části expozice. Botanická podsírka se potýká s dlouhodobým problémem, kterým je sezonní výskyt živých imag potemníků rodu *Tribolium* v depozitáři botaniky se i přes uzavření všech oken opakoval tento problém i v červnu 2017. V červenci byl odstaven porouchaný mrazící pult a nový byl instalován až koncem léta. Tím se přerušilo vymrazování sbírek i manipulace s nimi. Proto byly všechny problematické exsikáty¹⁵⁷ znovu vystříkány Invetem. Při

¹⁵⁵ BERAN, Pavel. *Sokolov*. Plzeň: Fraus, c2003. Památky (Fraus). ISBN 80-7238-262-4, s.6.

¹⁵⁶ BERAN, Pavel. *Sokolov*. Plzeň: Fraus, c2003. Památky (Fraus). ISBN 80-7238-262-4, s.6.

¹⁵⁷ Exsikát - vysušený exemplář rostliny nebo houby.

namátkových kontrolách exsikátů na podzim 2017, ani při řádné inventarizaci nebylo shledáno žádné nové napadení sbírky hmyzem. Sbíрка zůstává nadále v uspokojivém stavu s tím, že je třeba exsikáty trvale kontrolovat a okamžitě dezinfikovat i vymrazovat při každém otevření jejich ochranných obalů.¹⁵⁸

V depozitářích Muzea Sokolov a expozici byly prováděny pravidelné kontroly depozitárního režimu. V historických depozitářích minimálně 1x měsíčně a dále dle aktuální potřeby byla kontrolována teplota, vlhkost, vizuálně stav sbírkových předmětů a stav depozitářů.¹⁵⁹

Jak již bylo řečeno, významnou aktivitou nejen sokolovského muzea je odborná činnost a akce pořádané pro veřejnost. Kromě akcí a odborné činnosti muzea zajišťované finanční grantovou podporou, muzeum dále dlouhodobě spolupracuje s regionálními historiky při zpracování různých odborných témat. Samozřejmostí je spolupráce z řad veřejnosti a nadšenými amatérskými historiky z řad široké veřejnosti. A nechybí ani podpora a odborná pomoc studentům středních a vysokých škol při zpracování seminárních, bakalářských a diplomových prací.¹⁶⁰

4.1.3 Stálá expozice

Krajské muzeum v Sokolově má v budově zámku rozsáhlé výstavní prostory. Stálá expozice se nachází v prvním patře a má k dispozici celkem 11 sálů. K pořádání krátkodobých výstav slouží malý výstavní sál u vstupu do expozice. Další výstavní prostor o 6 sálech se nachází v přízemí zámku. Tento prostor je využíván ke krátkodobým tématickým výstavám.¹⁶¹

¹⁵⁸ Výroční zpráva Muzea Sokolov 2017, s. 22.

¹⁵⁹ Výroční zpráva Muzea Sokolov 2017, s. 23.

¹⁶⁰ Výroční zpráva Muzea Sokolov 2017, s. 27.

¹⁶¹ Muzeum Sokolov [online]. omks.cz [cit. 11.1.2018]. Dostupné na www: <http://www.omks.cz/cz/vypis.php?typ=html&id=266>

První sál sokolovského muzea obsahuje sbírku hornin a minerálů, které se vyskytují na zdejším území. Nalezneme zde i sbírku lišejníků, ty se v našem kraji příliš nevyskytují ale i tak, se zde nachází několik zajímavých druhů. Mezi horniny, které zde můžeme nalézt patří pískovec, manganové dendrity, čedič, krušnohorská žula, cínovec, topaz, apatit, galenit, kaolin, sádrovec ale i například ametyst. První sál nás má seznámit s rozmanitostí přírody na Sokolovsku a se složitým geologickým vývojem. Nalezneme zde i kus nejstaršího meteorického železa tzv. "zakletý purkrabí" z Lokte. Byl nalezen kolem roku 1400, měl tvar koňské hlavy a původní hmotnost kolem 100kg. Postupně byl rozřezán na několik menších částí a vědecky zkoumán. Ukázky z tohoto muzea jsou uloženy ve významných světových muzeích. Název je odvozen od jedné z četných pověstí, které se k meteoritu váží.¹⁶² Pověst vyprávěla, že do tohoto kusu kovu byl zaklet zlý purkrabí Botho z Eulenburgu, který býval postrachem svých poddaných. Kdysi byl prý zabit bleskem na poli, když se rozkřikoval na své robotníky. Po úderu blesku našli lidé místo těla svého pána zmiňovaný kus kovu, který nebylo možné roztavit ani v silném žáru pece. Do Lokte tak přicházeli mudrcové a alchymisté a kámen zkoumali a místní obyvatelé jej nazvali "zakletý purkrabí"¹⁶³

Druhý sál má za úkol přiblížit osídlení Sokolova. Důkazem toho jsou archeologické nálezy, které připomínají pravěké a slovanské osídlení Sokolova. Nenachází se jich tu příliš neboť osídlení nebylo příliš husté a zároveň celá staletí zde docházelo k těžbě surovin. K vidění tu máme repliku hradiště hradu Loket z doby karolinské. Dochází zde k prolínání kultur, máme zde ukázky z kultury knovítzské,

¹⁶² Dostupné z návštěvy Muzea Sokolov 9. 9. 2017

¹⁶³ Hvězdárna Plzeň [online]. hvezdarnaplzen.cz [cit. 11.1.2018] Dostupné z:<http://www.hvezdarnaplzen.cz/2011/01/17/loketsky-meteorit-aneb-zaklety-purkrabi/>.

ranného středověku a kultury halštatské. Dále zde nalezneme model vodního hrádku v Sokolově ze 13. století. A pozornost je také věnována husitskému období. Významnými exponáty jsou dvě dřevořezby první je Panna Marie Chlumská, milostná soška ze známého poutního místa nacházejícího se na Sokolovsku, která pohází přibližně z období kolem roku 1300 a v muzeu se nachází její kopie. Druhou dřevořezbou je sousoší Piety z Kynšperku nad Ohří.¹⁶⁴

Ve třetím sále nás zaujme soubor archeologických nálezů z hradu Kynšperk nad Ohří, které pocházejí z 15. a 16. století. Dále zde můžeme vidět dvě olejomalby, které jsou zavěšeny na zdech, na jedné je císař Josef II., na druhé církevní hodnostář autor bohužel není známý. Nachází se zde ukázky listin a výsad české šlechty a českých králů. A právě v tomto sálu je k vidění (pracovní) model Mariánského sloupu ze Starého náměstí v Sokolově, který byl použit i při jeho restaurování v roce 1996.¹⁶⁵

V expozici ve čtvrtém sále jsou k vidění řemeslnické cechy, cínařské a keramické výrobky ale také zbraně a výstroj z doby třicetileté války, která Sokolov zasáhla. K vidění jsou zde halapartny, přilby atd. Uprostřed sálu je umístěn jeden z nejcennějších exponátů, který se v sokolovském muzeu nachází. Jedná se o vyřezávaný zasklený oltář s výjevem ukřižování trpícího Ježíše Krista. Jedná se o vzácnou řezbářskou práci ve stylu nového rokoka od kynšperského architekta Kašpara Jägera a chebského řezbáře Simona Buberla z druhé poloviny 19. století¹⁶⁶.

V pátém sále se podrobněji seznamujeme s rozvojem průmyslu v oblasti. Což můžeme vidět ve velké vitríně uprostřed sálu. Dále zde

¹⁶⁴ Muzeum Sokolov [online]. omks.cz [cit. 11.1.2018]. Dostupné na www: <http://www.omks.cz/cz/vypis.php?typ=html&id=266>.

¹⁶⁵ Muzeum Sokolov [online]. omks.cz [cit. 11.1.2018]. Dostupné na www: <http://www.omks.cz/cz/vypis.php?typ=html&id=266>.

¹⁶⁶ Muzeum Sokolov [online]. omks.cz [cit. 11.1.2018]. Dostupné na www: <http://www.omks.cz/cz/vypis.php?typ=html&id=266>.

máme prezentovány výrobky z produkce porcelánek, keramiček, cínařských dílen a minerálních závodů na Sokolovsku v průběhu 19. století. Šestý sál prezentuje události konce 19. století a začátku 20. Na mapě jsou ukázána místa dělnických nepokojů a stávkových bojů na Sokolovsku. Je zde připomínán i nejvýznamnější podnik Sokolovska, který vlastnil Johann David Starck. Zde se setkáváme s některými hornickými symboly, například prapor s hornickým patronem sv. Prokopem. V tomto sále je i několik exponátů, které připomínají první světovou válku.¹⁶⁷

Sedmý sál má k dispozici dvě místnosti, opět zde vidíme historii průmyslových výroby na Sokolovsku. Nejdříve je zde prezentována výroba porcelánu, která neodmyslitelně patří k tomuto kraji. Zastupuje ji zde nejstarší porcelánka v Česku Hass a Czjzek. Tato expozice byla vytvořena ve spolupráci s uvedenou porcelánkou v roce 2002. Je zde velice přehledně prezentována výroba porcelánu od základních surovin až po finální výrobky. Ve druhé místnosti sedmého sálu jsou prezentovány události v letech 1936-1938. Jsou zde popsány nešťastné události, které se staly v okolí Sokolova během německé okupace. Nacistickou ideologii dokládá expozice ženského koncentračního tábora ve Svatavě. Nechybí samozřejmě vitrína věnovaná americké armádě, která Sokolov osvobodila.¹⁶⁸

Osmý sál se již plně věnuje hornictví, které dělá tento kraj tak specifický a odlišný. Hned u vchodu můžeme vidět sochu horníka z kostela v Kraslicích. Vedle sochy se nachází dřevěné modely těžních strojů a důlní výdřevy, zhotovené podle předloh z knihy *"Dvanáct knih o hornictví a hutnictví"* od Jiřího Agricoly, vydané poprvé roku 1556 v Basileji. Hned u vstupu do sálu se nachází mlýnský kámen z Krásna.

¹⁶⁷ Muzeum Sokolov [online]. omks.cz [cit. 11.1.2018]. Dostupné na www: <http://www.omks.cz/cz/vypis.php?typ=html&id=266>.

¹⁶⁸ Muzeum Sokolov [online]. omks.cz [cit. 11.1.2018]. Dostupné na www: <http://www.omks.cz/cz/vypis.php?typ=html&id=266>.

Naproti němu se nachází model důlního vozu tzv. hunt používaný v rudných dolech 16. století.¹⁶⁹

Devátý sál nám zprostředkovává pohled na hornictví v době průmyslové revoluce. Ve vitrínách jsou vystaveny hornické měřicí přístroje, které již v 19. století dosahují značné technické úrovně. Jasně zde vidíme pokrok techniky například na důlních lampách, zatímco v předchozím sále jsou ve vitrínách jednoduché důlní lampy, zde se již nachází lampy elektrické s akumulátorem pro opakované nabíjení. Dalším typem je bezpečnostní benzínová lampa vyrobená z mosazi.¹⁷⁰

Část exponátů je věnována bezpečnosti práce. Je obecně známo, že práce v dolech byla velmi náročná a nebezpečná. V muzeu je k vidění důlní známka z mosazného plechu (viz. příloha č. 3), které vyráběla společnost Britannia Kohlenwerke a. g. na Sokolovsku ve 30. letech 20. století. Každý horník měl svou známku s číslem a stejné číslo měla i jeho důlní lampa. Když přišel do práce, byla mu vydána lampa a místo ní se zavěsila důlní známka. Po skončení směny horník odevzdal lampu a byla mu vrácena známka s jeho číslem. Tím se předcházelo tomu, aby se na někoho "zapomnělo" v dole apod. Dalším exponátem je kyslíkový záchranný přístroj, pohlcovač kysličníku uhličitého, je vyroben firmou Sigma Olomouc v 50. letech 20. století. Můžeme zde pozorovat, že nejen technické vybavení udělalo ohromný krok dopředu ale i po zdravotní a bezpečnostní stránce došlo k výraznému pokroku. Nalezneme zde i jednotlivé části hornického kroje, například hornickou čáku zdobenou

¹⁶⁹ Muzeum Sokolov [online]. omks.cz [cit. 11.1.2018]. Dostupné na www: <http://www.omks.cz/cz/vypis.php?typ=html&id=266>.

¹⁷⁰ Muzeum Sokolov [online]. omks.cz [cit. 11.1.2018]. Dostupné na www: <http://www.omks.cz/cz/vypis.php?typ=html&id=266>.

chocholem z kohoutího peří, která byla součástí slavnostní uniformy v první polovině 19. století.¹⁷¹

Máme možnost zde vidět také několik praporů v tradičních barvách - zelená, představuje travnatý a listnatý povrch země a druhá barva, černá, představuje temnotu zemských hlubin. V muzeu můžeme na několika místech vidět znak společný všem horníkům¹⁷² a to mlátek křížený s želízkem. A v neposlední řadě pozdrav "Zdař bůh".¹⁷³

V desátém sále můžeme vidět historii hornictví od konce 19. století do 40. let 20. století. Vidíme zde přístroje a pracovní nástroje, které se při těžbě používaly. Jsou zde k vidění i hornické uniformy a slavnostní oděvy horníků v první polovině 20. století. V posledním sále je prezentována poslední etapa rozvoje hornictví na Sokolovsku v letech 1945-1989. Poslední sál zachycuje etapu socialistického vývoje hornictví. Ve vitrínách můžeme vidět důlní měřicí přístroje, vrtné korunky, detektory aj. Dále jsou zde přilby, elektrické lampy, náradí anebo důlní pancéřový telefon. Bezpečnost práce prezentuje oživovací kyslíkový přístroj. Expozici vhodně doplňuje hornický prapor z dolu Pohraniční stráž ve Svatavě.¹⁷⁴

V době kdy jsem muzeum Sokolov navštívila já, se zde konala krátkodobá výstava nazvaná 2. světová válka, na které Muzeum Sokolov spolupracovalo mimo jiné i se Západočeským muzeem v Plzni. Dále se zde nacházela výstava loutek a loutkového divadla. V závěru roku proběhla rekonstrukce dalších třech sálů ve stálé

¹⁷¹ Muzeum Sokolov [online]. omks.cz [cit. 11.1.2018]. Dostupné na www: <http://www.omks.cz/cz/vypis.php?typ=html&id=266>.

¹⁷² Ve starší literatuře uváděn spíše výraz havíř než horník.

¹⁷³ Muzeum hornického Sokolovska, 1. vyd. Sokolov 1961 - nečíslováno.

¹⁷⁴ Muzeum Sokolov [online]. omks.cz [cit. 11.1.2018]. Dostupné na www: <http://www.omks.cz/cz/vypis.php?typ=html&id=266>.

expozici. K jejich zpřístupnění dojde v 1. polovině roku 2018. Během roku 2017 byly nainstalovány exponáty do dvou místností rekonstruovaných v závěru roku 2016. Ve sklepních prostorách proběhla první etapa – bourací práce. V zimní zahradě sokolovského zámku také proběhl úspěšný jarní a podzimní přednáškový cyklus, cyklus jarních a zimních výtvarných dílen, Muzejní noc a Sokolovský advent. Návštěvnost 9 059 návštěvníků. Nejnavštěvovanější výstavy: Království za oponou (Loutková divadla), Druhá světová, Večerníčky a Betlémy, Jak semena putují krajinou a ZUŠ Sokolov.¹⁷⁵ Na jaře proběhlo restaurování mapy Čech, akvarelů minerálních závodů, map důlních měř, litografií T. Schöneckera, grafiky Slavnost ostrostřelec a Pohledu na Sokolov, potravinových lístků, fotografie vojáků 73. p.p., mapy Čech a grafiky Svěcení praporu celkem 22 ks. Na podzim byla restaurována fotografie zaměstnanců porcelánky, kresby V. Herala a T. Schöneckera a barvotisk Nejsvětější Trojice. Vše provedl RNDr. Miroslav Široký CSc. z Dobřichovic. Dále byly v Moravském zemském muzeu v Brně - ústav Antropos restaurovány mamutí kly a akademickou malířkou Kateřinou Kubátovou obrazy D. Friedmanna Kovář s kovadlinou a Okolí Habartova a obraz Briketárna Kynšperk.¹⁷⁶

Ačkoli Sokolovsko patří mezi nejbohatší a nejznámější hornické oblasti, nenachází se zde žádný kostel zasvěcený sv. Barboře - patronce horníků. Nejbližší kaple, která je zasvěcená této světici se nachází v Jáchymově, který však již spadá pod Karlovarsko. Podle legendy byla Barbora krásná dívka, kterou dal její otec zavřít do věže, aby ji uchránil před nápadníky. Barbora byla křesťanka a tak ke dvěma oknům ve věži nechala přidělat třetí jako symbol Nejsvětější Trojice. Její otec ji za to udal, jí se však podařilo uprchnout ke skále, která se před ní sama

¹⁷⁵ Výroční zpráva Muzea Sokolov 2017, s. 22.

¹⁷⁶ Výroční zpráva Muzea Sokolov 2017, s. 22.

otevřela - odtud je patronkou horníků. Byla však prozrazena, odvedena do žaláře, mučena a nakonec sřata vlastním otcem. Toho ihned po činu zabil a spálil blesk, proto se stala patronkou dělostřelců a také ochránkyní proti bleskům. Jejími atributy jsou nejčastěji věž se třemi okny, kalich s hostií nebo pochodeň. Patří mezi 14 svatých pomocníků a je vzývána proto náhlému úmrtí způsobenému zejména důlními závaly a dělovými koulemi.¹⁷⁷

4.1.4 Práce s veřejností

Muzeum Sokolov také celoročně spolupracuje se školami. Velké oblibě mezi školami se těší vzdělávací i zábavné programy, které muzeum nabízí. Pro nejmladší žáky nabízí program pro nejmenší, který se jmenuje "Poprvé v muzeu s permoníkem Pepíkem". Pro starší žáky muzeum nabízí program "Pověsti - brána do historie Sokolovska". Dále muzeum nabízí program Nosticovský kvíz, který se věnuje historii zámku v Sokolově od roku 1620 až do současnosti, je veden formou soutěže, během které se žáci dozvídají o zajímavostech ze Sokolova. Muzeum žákům zprostředkovává i dva programy, které se věnují druhé světové válce, Eva Erbenová aneb jak se žilo Židům za druhé světové války a Osudy v pruhované košili. Seznámení s těžkými osudy konkrétních lidí z regionu zanechává v žácích hluboký dojem, zároveň je správné toto ač hrozné období připomínat mladším generacím, aby nebylo zapomenuto. Posledním programem do stálé expozice je program Karel IV. v Karlovarském kraji. Program je opět veden formou soutěže, žáci se dozvědí zajímavosti ze života Karla IV. v souvislosti s Karlovarským krajem.¹⁷⁸

¹⁷⁷ *Světcí: patroni, ochránci : [výstavní síň "13", Plzeň, prosinec 2003 : katalog výstavy.* Plzeň: Zpč. galerie, 2003. ISBN isbn80-86415-24-4, nečíslováno.

¹⁷⁸ Výroční zpráva Muzea Sokolov, 2017, s. 40.

Díky finanční podpoře Karlovarského kraje se uskutečnily během května a června komentované prohlídky v Muzeu v Krásně, dole Jeroným a Štola č. 1 v Jáchymově, které absolvovaly děti ze základních škol celého regionu. Expozici a výstavy muzea Sokolov pořádané v zámku navštívilo během roku 2017 9 059 lidí, expozici Hornického muzea Krásno si od 1. 3. do 26. 11. 2017 prohlédlo 3 882 osob, štolu č. 1 Jáchymov si od 1. 5. do 31. 10. 2017 prohlédlo 9 545 návštěvníků a důl Jeroným ve dnech 1. 5. - 15. 10. 2017 - 5 132 osob. V roce 2017 navštívilo pobočky muzea a jeho akce celkem 33 801 návštěvníků. Další akce muzea jako přednášky, Muzejní noc, procházky a další aktivity navštívilo 6183 návštěvníků.¹⁷⁹

4.2 Důl Jeroným

Důl Jeroným je unikátním svědkem hornické činnosti našich předků. Nachází se zhruba 10 kilometrů od města Sokolov a veřejnosti je přístupný od roku 2013. V roce 1990 byl důl Jeroným prohlášen za kulturní památku a od roku 2008 se pyšní titulem národní kulturní památka. V ústředním seznamu kulturních památek České republiky ho nalezneme pod číslem 316. Dobře zachovalý komplex pozůstatků novověké důlní činnosti, tvoří provázaný celek se zaniklým městem Čistá a společně s ním představuje unikátní doklad o složitosti krajinného vývoje.¹⁸⁰

¹⁷⁹ Výroční zpráva muzea Sokolov 2017, s. 45.

¹⁸⁰ KUNA, Martin, Alžběta DANIELISOVÁ, Dagmar DRESLEROVÁ, et al. *Archeologický atlas Čech: vybrané památky od pravěku do 20. století = Archaeological atlas of Bohemia : selected sites from prehistory to the 20th century*. Vydání druhé. Praha: Archeologický ústav AV ČR, Praha, 2015, s.83.

4.2.1 Historie města Čistá (Lauterbach)

Německý název města je odvozen od potůčku, který tekl v jeho blízkosti. Luter, znamená jasný nebo čistý a Bach je potok, tedy čistý potok. První písemné zprávy o Čisté jsou z období kolem roku 1370, kdy je uvedena v seznamu leuchtenberských lén. Největší slávu město zažilo v 16. století díky těžbě cínu.¹⁸¹

Město Čistá bylo po královské konfiskaci 20. června 1551 prohlášeno královským městem s vlastními horními privilegii. Právě z tohoto období pochází většina nedalekého dolu Jeroným, ačkoliv jeho počátky lze hledat již v 15. století. Do období první poloviny 16. století je kladen též vznik hornických příruček Georgia Agricoly, jenž působil v nedalekých Krušných horách. Od počátku 17. století se výnosnost a intenzita těžby významně snižovaly, což vlastně přispělo k dochování reliktních důlních děl v jejich původní raně novověké podobě. V listopadu roku 1772 byl Lauterbach zachvácen požárem, při kterém došlo ke zničení většiny psaných pramenů týkající se historie města a okolní těžby.¹⁸²

Dobývání uhlí u Čisté kolem roku 1790 dokazuje záznam v německé obecní kronice Habartova. Přesně na straně 253 se můžeme dočíst, že roku 1791 zemřel při neštěstí v dole v blízkosti obce Čistá, devětatřicetiletý horník Elias Stowasser z Habartova.¹⁸³

¹⁸¹ BERANOVÁ VAICOVÁ, Romana. *Zaniklé obce na Sokolovsku*. Sokolov: Krajské muzeum, 2005, s. 19.

¹⁸² KUNA, Martin, Alžběta DANIELISOVÁ, Dagmar DRESLEROVÁ, et al. *Archeologický atlas Čech: vybrané památky od pravěku do 20. století = Archaeological atlas of Bohemia : selected sites from prehistory to the 20th century*. Vydání druhé. Praha: Archeologický ústav AV ČR, Praha, 2015, s.83.

¹⁸³ PROKOP, Vladimír. *Kapitoly z dějin Sokolovska*. Sokolov: Okresní muzeum, 1994, s.83.

Těžba, včetně rýžování, místy pokračovala až do počátku 20. století, ale po první světové válce byla definitivně ukončena. Podle odhadů z dílčích zpráv bylo za celou dobu užívání zdejších cínových dolů vytěženo 500 až 700 tun cínu. V souvislosti s prohlášením dolu národní kulturní památkou v roce 2008 jsou systematicky prováděny práce na jeho zpřístupnění veřejnosti a probíhá výstavba návštěvnického centra.¹⁸⁴

Po druhé světové válce a následném odsunu německého obyvatelstva v letech 1946 - 1947 došlo k začlenění Čisté do vojenského pásma. Město tak museli opustit i zbylí obyvatelé a poté se stalo smutným hrdinou armádního filmu "Boj o osadu" a při nácviu obsazování nepřátelské obce byla Čistá zničena. Celkovou zkázu dokonala těžba uranu přímo v obvodu bývalého města.¹⁸⁵

4.2.2 Důl Jeroným

V centrální části dolu se nachází impozantní komory ze 16. století. V některých prostorách jsou stěny a stropy zbarveny černě od sazí, které se usadily při sázení ohně. Stěny jsou poznamenané rýhami po želízkách a špičácích tehdejších havířů. S četnými přestávkami byly doly v Čisté v provozu až do konce 1. světové války. V letech 1940-1943 a 1964-1966 proběhly v dole důlní práce průzkumného charakteru. V současné době je realizována rozsáhlá a nákladná rekonstrukce dolu.¹⁸⁶

¹⁸⁴ KUNA, Martin, Alžběta DANIELISOVÁ, Dagmar DRESLEROVÁ, et al. *Archeologický atlas Čech: vybrané památky od pravěku do 20. století = Archaeological atlas of Bohemia : selected sites from prehistory to the 20th century*. Vydání druhé. Praha: Archeologický ústav AV ČR, Praha, 2015, s.83.

¹⁸⁵ BERANOVÁ VAICOVÁ, Romana. *Zaniklé obce na Sokolovsku*. Sokolov: Krajské muzeum, 2005, s.19.

¹⁸⁶ Muzeum Sokolov [online]. omks.cz [cit. 11.1.2018]. Dostupné na www: <http://www.omks.cz/cz/vypis.php?typ=html&id=266>.

Důl Jeroným byl veřejnosti zpřístupněn 1. 10. 2013. V roce 2013 zde proběhly práce z dotace Ministerstva průmyslu a obchodu a z grantu Karlovarského kraje. Ke dni 30. září zde proběhla úspěšná kolaudace první části prohlídkové trasy. V roce 2014 zde proběhly práce z první části dotace MPO¹⁸⁷. Probíhá výstavba vstupního objektu dolu Jeroným z ROP Severozápad. V květnu roku 2014 byly objeveny další, dosud neznámé prostory dolu Jeroným. Ke konci roku byla přidělena dotace 30 mil. Kč na příštích 10 let z MPO na pokračování z tzv. ekologické dotace. V dubnu 2015 se podařilo z prostředků ROP Severozápad a Karlovarského kraje dokončit vstupní objekt dolu Jeroným, který potom v červnu získal v soutěži Stavba roku Karlovarského kraje čestné uznání poroty za: "Urbanisticko-architektonické kvality novostavby ve spojení s technickou památkou" a dále druhé místo v hlasování veřejnosti.¹⁸⁸

V roce 2016 navštívilo důl Jeroným ve dnech 1.5 - 15. 10. celkem 4 301 návštěvníků. Dále došlo k vypracování první monitorovací zprávy o udržitelnosti projektu financovaného z regionálního operačního programu na akci "Česko-bavorský geopark - Zpřístupnění dolu Jeroným - vstupní objekt dolu Jeroným". Dále pak zajištění stálého provozu dolu, organizace a zajištění exkurzí do Hornického muzea Krásno a Štoly č. 1 v Jáchymově pro základní školy ve spolupráci s Krajským úřadem Karlovarského kraje. V roce 2016 nedošlo v dole Jeroným k objevu dalších velkoprostorových komor, jako v předchozím období, ale díky opakované radiokarbonové analýze je potvrzeno, že již ve středověku probíhala v dole Jeroným hlubinná těžba.¹⁸⁹

¹⁸⁷ Ministerstvo průmyslu a obchodu.

¹⁸⁸ RUND, Michael. *Důl Jeroným - Nástin činnosti a koncepce 2013-2020*, Sokolov - nečíslováno, dosud nepublikováno.

¹⁸⁹ RUND, Michael. *Důl Jeroným - Nástin činnosti a koncepce 2013-2020*, Sokolov - nečíslováno, dosud nepublikováno.

Každý rok se v dolu Jeroným pořádá akce s názvem "Noc netopýrů" v roce 2017 se konala 1. září, pořádá jí Správa CHKO Slavkovský les ve spolupráci s muzeem Sokolov.¹⁹⁰ V roce 2017 navštívilo Noc netopýrů 152 návštěvníků.

4.3 Hornické muzeum Krásno

Hornické muzeum Krásno nalezneme ve městě Krásno, které leží v Karlovarském kraji. Muzeum se nachází v bývalém dole Vilém a od 8. 8. 1995 bylo Ministerstvem kultury prohlášeno za kulturní památku České republiky.¹⁹¹

4.3.1 Hornické Krásno

O rozvoj hornické činnosti v oblasti Krásna a Horního Slavkova se zasloužil nejvyšší český kancléř a německý lenní hejtman pan Jan Pluh. První vlnu osídlení Horního Slavkova a Krásna způsobil nález stříbrných rud mezi Horním Slavkovem a obcí Kfely. Vrchol hornické činnosti nastal v první polovině 16. století, ve druhé polovině byly již všechny výnosné partie vytěženy a nastával pozvolný úpadek dolování, který vyvrcholil třicetiletou válkou v letech 1618-1648. Po jejím ukončení se těžily cínové rudy ještě dále, ale těžba již nikdy nedosáhla takového významu a rozsahu jako v první polovině 16. století. Z této doby

¹⁹⁰Dům přírody Slavkovského lesa [online]. dumprirody.cz [cit. 11.1.2018]. Dostupné z: <http://www.dumprirody.cz/dum-prirody-slavkovskeho-lesa/akce/netopyri-noc-jeronym-2017/>

¹⁹¹Národní památkový ústav [online]. monument.npu.cz [cit. 11.1.2018]. Dostupné z: <http://monumnet.npu.cz/pamfond/list.php?hledani=1&CiRejst=10813/4-5026>.

se dochovalo ve Slavkovském lese několik báňských památek, například Dlouhá stoka.¹⁹²

4.3.2 Dlouhá stoka (Flossgraben)

Tato uměle vybudovaná stoka přiváděla vodu ze 24 kilometrů vzdálených kladských lesů do Krásna k pohonu těžních zařízení, stoupuven a mlýnů k rozmělnování rudy a plavilo se po ní dřevo k vytápění hutí a výdřevám v dolech.¹⁹³ Vybudování Dlouhé stoky bylo velmi náročnou prací a vysoce promyšleným zásahem do existujícího přirozeného vodního režimu Slavkovského lesa. Toto vodné dílo bylo budováno 6 let v letech 1530-1536. Ve své době neměl Flossgraben svým provedením a délkou zřejmě ve střední Evropě obdoby. V českých zemích se mu později mohl vyrovnat Blatenský příkop z roku 1540 o délce 20 km v oblasti Božího Daru a Nový příkop v Altenbergu z období 1550 až 1553, který byl součástí sítě vodních cest v celkové délce asi 30 km. Funkční význam Dlouhé stoky s časem a omezováním těžby cínu upadal. Toto velkolepé dílo nebylo průběžně udržováno a docházelo tak k postupnému chátrání. Místy je její tok silně zarostlý a hráze jsou narušeny kořeny náletů a vzrostlých stromů a postupně ničeny. Po II. světové válce dosáhla devastace Flossgraben maximálních rozměrů. Voda byla nesystematicky využívána Státními podniky a její koryto bylo na četných místech přerušeno, zničeno a voda znečištěna pasoucím se dobyt看kem. Z důvodů dosažení vyšších výnosů zemědělských produktů byla nesmyslně a to zaoráním, zcela zdevastována odbočka Flossgraben od míst na dílcích (Teilhäusel) až po Seifertsgrün včetně dvou rybníků. V terénu již nejsou po odbočce patrné

¹⁹² JISKRA, Jaroslav. *Velká kniha hornictví Karlovarského kraje*. Svataava: Jan Bodrov, 2010. ISBN 978-80-254-7338-2, s. 3.

žádné stopy. Po roce 1989 bylo postaveno několik malých vodních elektráren využívajících vod Dlouhé stoky. Potřeba náhonu pro tyto elektrárny vedla k některým úpravám původního koryta a také pochopitelně k odběru vod, čili ke ztrátě vodního potenciálu.¹⁹⁴ Od roku 2014 je Dlouhá stoka vedena jako národní kulturní památka.

4.3.3 Historie muzea v Krásně

Úplně první muzeum v Krásně bylo založeno již v roce 1937 jeho sbírky byly však po druhé světové válce rozchváčeny. Myšlenka o nově založeném muzeu v Krásně se začíná rodit v 80. letech 20. století. Myšlenku založení nového muzea rozvíjeli především pracovníci z Národního technického muzea v Praze a Erich Kříž z tehdejšího Okresního muzea v Sokolově. Zároveň se na tomto "projektu" podíleli někteří pracovníci dolu Stannum. Rok 1989 však všechno změnil, závod Stannum šel do likvidace a v lednu 1991 byl vytěžen poslední vůz cínové rudy v Krásensko-hornoslavkovském revíru. Tudíž se v roce 1991 myšlenky vybudovat v Krásně hornické muzeum ujímá nové vedení Okresního muzea Sokolov. V letech 1993 - 1994 byla zpracována projektová dokumentace a na základě výběrového řízení zahájila firma Ekostav Horní Slavkov v roce 1994 stavební práce. Začátky stavby hornického muzea nebyly příliš jednoduché, neboť se nepodařilo získat žádnou finanční dotaci, což byla výrazná komplikace při výstavbě muzea.

¹⁹³ JISKRA, Jaroslav. *Velká kniha hornictví Karlovarského kraje*. Svatava: Jan Bodrov, 2010. ISBN 978-80-254-7338-2, s. 3.

¹⁹⁴ SUČEK, Pavel. *Významné vodní stavby Slavkovského lesa a jejich současný stav* [online]. [cit. 2018-03-24].

Dostupné online z: <http://slon.diamo.cz/hpvt/2001/sekce/tradice/12/T12.htm>.

První práce byly prováděny pouze na základě získaných sponzorských prostředků a poskytnutých pracích od firem zdarma.¹⁹⁵

V roce 1998 získává muzeum v Krásně investiční dotaci na základní dokončení objektu a ten byl slavnostně dne 5. 9. 1998 otevřen veřejnosti. Další etapou v budování krásenského muzea bylo získání velkokapacitních depozitářů pro uložení báňské techniky. Muzeum se pomalu rozrůstalo a bylo potřebné získat další výstavní a samozřejmě depozitární prostory pro sbírky většího charakteru a hmotnosti. Ideální pro tento účel se jevil areál dolu Vilém sousedící s hlavní budovou muzea, a který byl navíc 4. 8. 1995 prohlášen kulturní památkou a nalezneme ho pod katalogovým číslem 1000156687. Po vstřícném jednání s tehdejším vedením Rudných dolů Příbram byla změněna koncepce likvidace areálu po těžbě a prostředky určené na jeho demolici byly po schválení ministerstvem průmyslu převedeny na základní zajištění a záchranu této kulturní technické památky. Po ukončení základních zajišťovacích prací byl areál v roce 1999 bezúplatně předán Okresnímu muzeu Sokolov.¹⁹⁶

V roce 2003 došlo k ukončení provozu důlní dopravy o rozchodu 900 mm a Sokolovská uhelná a.s. vyšla vstříc muzeu v Krásně a zajistila zachování všech typů užívaných vozů a jejich transfer do muzea. V souvislosti s tím došlo k terénním úpravám areálu a k vytvoření expozice povrchové a hlubinné důlní železnice. Výstavu pod širým

¹⁹⁵ Muzeum Sokolov [online]. omks.cz [cit. 11.1.2018]. Dostupné z: <http://www.omks.cz/cz/vypis.php?typ=html&id=120>.

¹⁹⁶ Muzeum Sokolov [online]. omks.cz [cit. 11.1.2018]. Dostupné z: <http://www.omks.cz/cz/vypis.php?typ=html&id=120>.

nebem doplňuje expozice důlní dopravy a techniky v bývalé těžní budově. Celý areál byl slavnostně otevřen 16. 10. 2014.¹⁹⁷

4.3.4 Expozice

Největší dominantou bývalého dolu a nyní muzea je 54 tun vážící parní těžní stroj z roku 1897, převezený do areálu muzea v roce 1994 ze zlikvidovaného dolu Marie v Královském Poříčí. (viz příloha č. 24) Prakticky je stroj stále schopný provozu ačkoli složí jako exponát. Kromě těžního stroje je dále expozice věnována rudnému hornictví a nechybí ani ukázky místních minerálů, jak je tomu i v sokolovském muzeu. Jedna část expozice je také věnována historii města Krásno. Expozice v budově bývalých dílem je věnována ranně novověkému hornictví, tedy období 16. století kdy byla hornická činnost v největším rozkvětu. Jsou zde vystaveny důlní vozy a lokomotivy, které byly využívány v povrchových lomech, ale také zde nalezneme důlní vozíky, které se používaly v hlubinných dolech.¹⁹⁸

Hornické muzeum Krásno láká svými expozicemi návštěvníky veškerých věkových kategorií. Nezapomíná ani na ty nejmenší návštěvníky, kteří se zde mohou projet důlním vláček, což je zřejmě největší lákadlo.¹⁹⁹

¹⁹⁷ Muzeum Sokolov [online]. omks.cz [cit. 11.1.2018]. Dostupné z: <http://www.omks.cz/cz/vypis.php?typ=html&id=120>.

¹⁹⁸ Muzeum Sokolov [online]. omks.cz [cit. 11.1.2018]. Dostupné na www: <http://www.omks.cz/cz/vypis.php?typ=sekce&id=12>.

¹⁹⁹ Muzeum Sokolov [online]. omks.cz [cit. 11.1.2018]. Dostupné na www: <http://www.omks.cz/cz/vypis.php?typ=sekce&id=12>.

4.4 Štola č. 1 v Jáchymově

Posledním objektem, který spadá pod správu muzea Sokolov je Štola č. 1 v Jáchymově.

4.4.1 Historie

Poté co byla u původní obce nalezena bohatá ložiska stříbra, povolal majitel panství Štěpán Šlik horníky ze sousedního Saska a založil roku 1516 osadu zvanou Údolí sv. Jáchyma. Roku 1520 byla osada povýšena na svobodné horní město, které se stalo se svými 18.000 obyvateli druhým nejlidnatějším městem českého království. Po šmalkaldské válce v roce 1547 odňal český král Ferdinand I. Šlikům právo k dolům i městu a Jáchymov se stal královským horním městem. Na konci 16. století započal značný úpadek těžby přinášející i úpadek celému městu. V letech 1782 a 1873 postihl město devastující požár. Nový rozvoj, ale zároveň i jedno z nejtragičtějších období přinesla městu ve 20. století těžba uranu. Od roku 1992 je Jáchymov městskou památkovou zónou.²⁰⁰

Od konce 40. let probíhala na Jáchymovsku masivní těžba uranu pro potřeby zbrojního programu SSSR. Při této těžbě byli využíváni hlavně političtí vězni, kterým se říkalo muklové (muž určený k likvidaci) a kteří zde pracovali a žili v naprosto nevyhovujících podmínkách. Což Jáchymov nechvalně proslavilo. Mezi památky, které připomínají těžbu stříbrných i uranových rud patří i areál štoly č. 1 a sousední důl Svornost. Ražba štoly č.1 proběhla v rámci rozsáhlých průzkumných prací bývalými Jáchymovskými doly v letech 1952 – 1953. Její délka je 230 m a jedna

²⁰⁰ ZEMAN, Lubomír, Jan PRUDÍK a Michal BALÍK. *Památkově chráněná území Karlovarského kraje: Česká republika*. Karlovy Vary: Karlovarský kraj, 2005, s.30.

z bočních chodeb protíná i v minulosti těžbou stříbrnosnou žílu Evangelist.²⁰¹

4.4.2 Štola č.1

Štola č. 1 byla ražena v rámci rozsáhlých průzkumných prací bývalými Jáchymovskými doly. Přibližně v polovině 90. let zpřístupnila skupina nadšenců, sdružených v hornickém spolku Barbora ústí štoly č. 1. tento spolek si kladl za cíl zřídit na štolě hornický skanzen. Členům spolku, v čele se starostkou paní Libuší Rudolfovou se do roku 2005 podařilo získat pronájem pozemků od města Jáchymov a štoly od státního podniku Diamo SUL Příbram. Opět jednu z hlavních rolí hrály finance, takže se spolku nepodařilo získat dostatek finančních prostředků, proto v roce 2005 došlo k dohodě a správu areálu i štoly převzal Krajský úřad Karlovarského kraje, který je zřizovatelem Krajského muzea Karlovarského kraje. Rada města Jáchymov odsouhlasila na svém zasedání pronájemem pozemků Krajskému muzeu, na dobu určitou do 31. 7. 2055, také schválila pronájem důlního díla, Štoly č. 1, dolového pole Svornost v Jáchymově na dobu určitou s platností do 31. 7. 2035. S Hornickým spolkem Barbora byla sepsána kupní smlouva, kde Hornický spolek prodává Krajskému muzeu veškerý železný a jiný materiál uložený v oploceném areálu štoly č. 1 v Jáchymově. V roce 2006 započaly ve štolě č. 1 stavební práce. V první etapě bylo provedeno odvodnění nad štolou, oprava vstupního portálu, instalace větrání a elektro rozvodů. Druhá etapa stavebních prací probíhala o rok později

²⁰¹ Muzeum Sokolov [online]. omks.cz [cit. 11.1.2018]. Dostupné z: <http://www.omks.cz/cz/vypis.php?typ=sekce&id=28>.

a v jejím rámci proběhla demontáž kolejí, odvodnění a byly nainstalovány jednotlivé druhy výztuží.²⁰²

V roce 2008 proběhla třetí etapa – instalace nové kolejové dráhy. Tato etapa měla být původně dokončená na podzim roku 2008, ale díky vstřícnosti stavební firmy byla dokončena již v květnu. Už v závěru stavebních prací prováděli pracovníci Krajského muzea Karlovarského kraje a Muzea Sokolov úklidové práce v areálu, podíleli se na vyčištění štoly a následně vybudovali tu skromnou expozici důlní techniky, která zahrnuje důlní vozíky, vrtáky atd.²⁰³

V Jáchymově také nalezneme kapli sv. Barbory. Původní kaple se nacházela v místech dnešního lázeňského domu Astoria a byla postavena na konci 18. století. Byla vybudována z podnětu horníků a hutníků, a proto byla opatřena dvěma zvoničkami. V době výstavby nového lázeňského centra byla v roce 1916 přenesená na místo, kde se nachází dodnes, tedy nad Kulturním domem.²⁰⁴

²⁰² Muzeum Sokolov [online]. omks.cz [cit. 11.1.2018]. Dostupné z: <http://www.omks.cz/cz/vypis.php?typ=jachymov>.

²⁰³ Muzeum Sokolov [online]. omks.cz [cit. 11.1.2018]. Dostupné z: <http://www.omks.cz/cz/vypis.php?typ=jachymov>.

²⁰⁴ ZEMAN, Lubomír, Jan PRUDÍK a Michal BALÍK. *Památkově chráněná území Karlovarského kraje: Česká republika*. Karlovy Vary: Karlovarský kraj, 2005, s.33.

5 ZÁVĚR

Sokolovsko, ačkoli se na první pohled může zdát hlavně jako průmyslové a těžbařské město, má svou kulturu, která tuto oblast činí jedinečnou a je s ní spojená již po dlouhou historii. Mimo technických a industriálních památek zde můžeme nalézt architektonické památky, církevní památky nebo významné památníky, spojené s historickými událostmi nebo osobami. Kulturní dědictví tohoto regionu je velmi specifické. Význam regionálním muzeí v péči o kulturní dědictví je zcela zásadní, neboť jsou přirozenými centry poznání, vzdělanosti, setkávání nejen regionálních kulturních elit, ale posilují též sepětí obyvatel s místem, v němž žijí.

Mým cílem při psaní této diplomové práce bylo shrnout dosavadní poznatky o činnosti muzea v Sokolově, jako hlavní instituce, která historii a kulturní dědictví Sokolovska uchovává a prezentuje veřejnosti. Činnost je to velmi významná i vzhledem k tomu, že pod Sokolovské muzeum dále spadá Hornické muzeum v Krásně, které se specializuje přímo na hornictví a těžbu. Dále muzeum spravuje Národní kulturní památku v Čisté u Rovné - významný a hlavně zachovaný v původní podobě, důl Jeroným ze 16. století. Posledním objektem, který spadá pod správu muzea je Štola č. 1 v Jáchymově, která je známa především, že zde byli nuceni pracovat političtí vězni. Samotné Sokolovské muzeum se nachází v zámku, který je od roku 1958 chráněn jako kulturní památka České republiky. Muzeum svou vytrvalou činností veřejnosti zprostředkovává pohled do historie, která je s touto specifickou oblastí spojena a tvoří výraznou část kulturního dědictví, jež je zde k dispozici pro další generace.

Dalším důležitým rysem sokolovské kultury je soužití Čechů a Němců na tomto území, jejich zvyky a tradice byly po celá staletí propojeny a vzájemně se ovlivňovaly, do utváření kultury přispělo i židovské obyvatelstvo, díky kterému se na Sokolovsku nachází další specifická skupina památek. Do roku 1938 byla kultura židovského etnika přirozenou součástí regionu. Během druhé světové války začalo pronásledování židovského obyvatelstva i na území Sokolovska. A po jejím ukončení následoval systematický odsun Německého obyvatelstva. Zejména druhá událost zapříčinila rozpad této dlouho budované kulturní tradice mezi Čechy a Němci.

Další individualitou, která neodmyslitelně patří k Sokolovsku je hornictví. Největší rozkvět hornické a těžařské činnosti přišel v 16. století. Ze Sokolovska se tak stala významná oblast bohatá na nerostné suroviny, tím se zajistil dostatek pracovních míst pro obyvatele a ze Sokolovska se stala jedna z nejvýznamnějších průmyslových oblastí na našem území. Avšak těžba hnědého uhlí má však i své stinné stránky. Pravděpodobně nejvíce negativní dopad mělo dobývání uhlí na obce a vesnice, kde se ložiska nacházela. Došlo tedy k vystěhování obyvatel a obce zanikly. Vývoj hornictví je velmi dobře zachycen v Sokolovském muzeu, kde je této činnosti věnováno několik sálů. Ačkoli už jsou v provozu pouze dva lomy - lom Jiří a Družba, hornictví stále neodmyslitelně k Sokolovsku patří. Každý rok na podzim se v Sokolově pořádá Den horníků k uctění hornické historie, s touto událostí je spojená i hornická pouť, která se tradičně koná u Lesoparku Bohemia, což je zrekultivovaný bývalý hnědouhelný důl. Sokolovské muzeum také často pořádá přednášky věnované této tematice.

Muzeum aktivně oslovuje širokou veřejnost, často se zde konají přednášky zaměřené na různá témata a věnované všem věkovým kategoriím. Významná je také spolupráce se školami v regionu, pracovníci muzea také poskytují pomoc studentům středních i vysokých škol, při psaní kvalifikačních prací. Veškeré podrobné informace o Muzeu

Sokolov a jeho pobočkách můžeme nalézt na oficiálních stránkách www.omsk.cz, které jsou neustále aktualizovány, další moderní komunikační prostředek, který muzeum využívá je sociální síť Facebook, kde je možné najít aktuality, videa a fotografie, které s činností muzea souvisejí.

6 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Odborná literatura

BENEŠ, Zdeněk. *Rozumět dějinám: vývoj česko-německých vztahů na našem území v letech 1848-1948*. 2., opr. vyd. Praha: Gallery, 2002. ISBN 80-86010-60-0

BERAN, Pavel. *Sokolov*. Plzeň: Fraus, c2003. Památky (Fraus). ISBN 80-7238-262-4,

BERANOVÁ VAICOVÁ, Romana, Vladimír BRUŽEŇÁK a Helena KAVKOVÁ. *Sokolov: Falknov : 1908-2008*. Sokolov: Město Sokolov, 2011. ISBN 978-80-254-9275-8

BERANOVÁ VAICOVÁ, Romana. *Zaniklé obce na Sokolovsku*. Sokolov: Krajské muzeum, 2005. ISBN 80-86630-06-4.

BRABCOVÁ, Alexandra, ed. *Brána muzea otevřená: [průvodce na cestě muzea k lidem a lidí do muzea]*. Náchod: Juko, 2003. ISBN 80-86213-28-5

BRUŽEŇÁK, Vladimír a Jaroslav JISKRA. *Historie Sokolovska*. Královské Poříčí: Mikroregion Sokolov - východ, 2010. ISBN 978-80-254-9445-5

DESVALLÉES, André a François MAIRESSE. *Základní muzeologické pojmy*. Brno: Technické muzeum v Brně, c2011. ISBN 978-80-86413-79-2

FIŠER, Marcel a Michael RUND. *Umění v Sokolově*. Horažďovice: Centrum pro dějiny sochařství Horažďovice, 2013. Umění ve veřejném prostoru. ISBN 978-80-86630-24-3,

HÁJEK, Tomáš. *Zánik a vznik památkových péčí: filozofie památkové péče*. Praha: Epoque, 2005. ISBN 80-86328-71-6

JISKRA, Jaroslav. *Velká kniha hornictví Karlovarského kraje*. Svatava: Jan Bodrov, 2010. ISBN 978-80-254-7338-2

JISKRA, Jaroslav. *Z historie uhelného hornictví na Sokolovsku, Chebsku a Karlovarsku*. 1. vyd. Sokolov : Repropag, 1993.

JISKRA, Jaroslav. *Z historie uhelných lomů na Sokolovsku: od Johanna Davida Edler von Starcka po Sokolovskou uhelnou, a.s.* Sokolov: Sokolovská uhelná, 1997. ISBN 8023826425,

KASTNER, Quido: *Osídlování českého pohraničí od května 1945*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 1996

KUČA, Karel a Lubomír ZEMAN. *Památky Karlovarského kraje: koncepce památkové péče v Karlovarském kraji*. Karlovy Vary: Karlovarský kraj, 2006. ISBN 80-239-7652-4

KUNA, Martin, Alžběta DANIELISOVÁ, Dagmar DRESLEROVÁ, et al. *Archeologický atlas Čech: vybrané památky od pravěku do 20. století = Archaeological atlas of Bohemia : selected sites from prehistory to the 20th century*. Vydání druhé. Praha: Archeologický ústav AV ČR, Praha, 2015

Muzeum hornického Sokolovska, 1. vyd. Sokolov 1961 - nečíslováno

NĚMEC, V. *Odsun? A proč?*, 1. vyd. Sokolov: Okresní Výbor ČSPB, 1986

PELLETER, Michael. *Denkwürdigkeiten der Stadt Falkenau an der Eger und ihrer nächsten Umgebung: ein Beitrag zur Geschichte der Deutschböhmens*. Falkenau: M. Pelleter, 1876.

PROKOP, Vladimír. *Kapitoly z dějin Sokolovska*. Sokolov: Okresní muzeum, 1994

RIEGL, Alois, HLOBIL, Ivo a Ivan KRUIS, ed. *Moderní památková péče*. Přeložil Tomáš HLOBIL. Praha: Národní památkový ústav, 2003. ISBN 80-86234-34-7

RIETSCH, Karl Friedrich. *Das Stadtbuch von Falkenau (1483-1528): ein Beitrag zur Geschichte des deutschen Stadtrechtes in Böhmen*. Prag: Verlag des Vereines für Geschichte der Deutschen in Böhmen, 1895.

RICHTER, Karel. *Bez démonů minulosti: česko-německé vztahy v osudových okamžicích společné minulosti*. Praha: Rodiče, 2003. ISBN 80-86695-39-5

SOJKOVÁ, Hana, Jakub BOHÁČ, Vladimír BRUŽEŇÁK a Jaroslav JISKRA. *Historie Sokolovska*. Svatava: Mikroregion Sokolov, 2010,

Světcí: patroni, ochránci : [výstavní síň "13", Plzeň, prosinec 2003 : katalog výstavy. Plzeň: Zpč. galerie, 2003. ISBN isbn80-86415-24-4, nečíslováno

ŠOBÁŇOVÁ, Petra. *Muzejní expozice jako edukační médium*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014. ISBN 978-80-244-4302-7

VOJTOVÁ, Lea. *Ochrana a regenerace kulturních hodnot v území: distanční studijní opora*. Brno: Masarykova univerzita, Ekonomicko-správní fakulta, 2006. ISBN 80-210--4165-x

ZEMAN, Lubomír, Jan PRUDÍK a Michal BALÍK. *Památkově chráněná území Karlovarského kraje: Česká republika*. Karlovy Vary: Karlovarský kraj, 2005. ISBN 80-239-6429-1

ZEMANOVÁ, Marcela a Václav ZEMAN, ed. *Fenomén Muzeum v 19. a první polovině 20. století: [kolektivní monografie příspěvků z*

konference konané ve dnech 22.-23. dubna 2010 v Ústí nad Labem]. Ústí nad Labem: Albis International, 2011. ISBN 978-80-86971-31-5

Jiné zdroje

RUND, Michael. *Důl Jeroným - Nástin činnosti a koncepce 2013-2020*, Sokolov - nečíslováno, dosud nepublikováno

Výroční zpráva muzea Sokolov, p. o. Karlovarského kraje za rok 2016, Sokolov 2017.

Výroční zpráva muzea Sokolov, p. o. Karlovarského kraje za rok 2017. Sokolov 2017

Zákon č. 122/2000 Sb. ze dne 7. dubna 2000 o ochraně sbírek muzejní povahy a o změně některých dalších zákonů

Zákon č. 20/1987 Sb., ze dne 30. března 1987 o státní památkové péči a o změně a o změně některých dalších zákonů

Návštěva muzea Sokolov, p. o. Karlovarského kraje 9. 9. 2017, 12. 1. 2018, 8. 4. 2018

Návštěva dolu Jeroným 26. 8. 2017

Návštěva Štoly č. 1 v Jáchymově 30. 9. 2017

Návštěva Hornického muzea v Krásně 24. 3. 2018

Internetové zdroje

Dny České státnosti [online]. dnyceskestatnosti.cz [cit.6.4.2018] Dostupné z: <http://www.dnyceskestatnosti.cz/novinky/kalendarium/24-duben-1938-karlovarsky-program/>

Dům přírody Slavkovského lesa [online]. dumprirody.cz [cit. 11.1.2018]. Dostupné z: <http://www.dumprirody.cz/dum-prirody-slavkovskeho-lesa/akce/netopyri-noc-jeronym-2017/>

Hvězdárna Plzeň [online]. hvezdarnaplzen.cz [cit. 11.1.2018] Dostupné z: <http://www.hvezdarnaplzen.cz/2011/01/17/loketsky-meteorit-aneb-zaklety-purkrabi/>

Koncepce památkové péče - mkcr.cz. *Ministerstvo kultury České republiky* [online]. Dostupné z: <https://www.mkcr.cz/koncepce-pamatkove-pece-256.html>

Kulturní dědictví – Národní ústav lidové kultury. *Národní ústav lidové kultury – Web Národního ústavu lidové kultury ve Strážnici a zámku Strážnice* [online]. Dostupné z: <http://www.nulk.cz/kulturni-dedictvi/>

Listina základních práv a svobod - Hlava IV. - Hospodářská, sociální a kulturní práva. *business.center.cz* [online]. [cit. 21.04.2018]. Dostupné z: <https://business.center.cz/business/pravo/zakony/listina-zakladnich-prav-a-svobod/hlava4.aspx>

Mário Lenčేశ [online]. [cit. 18.04.2018]. Dostupné z: <http://lences.cz/domains/lences.cz/skola/subory/Skripta/BJ53Tezba%20a%20upravnictvi%20surovin%20%28M%29/Tezba%20a%20upravnictvi%20surovin%20-%20Tezba%20a%20lomarstvi.pdf>

Ministerstvo kultury [online] .mkcr.cz [cit.6.4.2018] Dostupné z: <http://www.mkcr.cz/centralni-evidence-sbirek-661.html>

Ministerstvo kultury [online] .mkcr.cz [cit.6.4.2018] Dostupné z: <http://wwwhttps://www.mkcr.cz/strucna-historie-odboru-a-jeho-aktivit-373.html>

Ministerstvo kultury [online] .mkcr.cz [cit.6.4.2018] Dostupné z: <http://wwwhttps://www.mkcr.cz/strucna-historie-odboru-a-jeho-aktivit-373.html>

Ministerstvo kultury [online] .mkcr.cz [cit.6.4.2018] Dostupné z: <http://www.mkcr.cz/nakladani-s-pamatkovym-fondem-243.html>

Muzeum Sokolov [online]. omks.cz [cit. 11.1.2018]. Dostupné na w
ww: <http://www.omks.cz/cz/vypis.php?typ=html&id=266>

Muzeum Sokolov [online]. omks.cz [cit. 11.1.2018]. Dostupné z: <http://www.omks.cz/cz/vypis.php?typ=sekce&id=27>

Muzeum Sokolov [online]. omks.cz [cit. 11.1.2018]. Dostupné z: <http://www.omks.cz/cz/vypis.php?typ=jachymov>

Muzeum Sokolov [online]. omks.cz [cit. 11.1.2018]. Dostupné z: <http://www.omks.cz/cz/vypis.php?typ=sekce&id=28>

Muzeum Sokolov [online]. omks.cz [cit. 11.1.2018]. Dostupné z: <http://www.omks.cz/cz/vypis.php?typ=html&id=120>

Muzeum Sokolov [online]. omks.cz [cit. 11.1.2018]. Dostupné z: <http://www.omks.cz/cz/vypis.php?typ=html&id=266>

Národní památkový ústav [online]. monument. npu. cz [cit. 11.1.2018]. Dostupné z: <http://monumnet.npu.cz/pamfond/list.php?hledani=1&CiRejst=10813/4-5026>

Památkový fond [online]. npu.cz [cit.6.4.2018] Dostupné z: <https://www.npu.cz/pamatkovy-fond>

Památkový katalog 1000129143 zámek. *Památkový katalog* [online]. Dostupné z: <http://pamatkovykatalog.cz/?element=16182053&sequence=14&mode=fulltext&location%5B0%5D=Karlovarsk%C3%BD+kraj&county%5B0%5D=Sokolov&municipality%5B0%5D=Sokolov&o>

Regionální muzea | . | *internetová příručka pro výuku muzeologie na Ústavu historických věd FPF Slezské univerzity v Opavě* [online]. Dostupné z: <http://vademecum.fpf.slu.cz/?p=60>

Společnost - Sokolovská uhelná. *Homepage - Sokolovská uhelná* [online]. Dostupné z: <https://www.suas.cz/index.php/spolecnost>

Zpravodaj. *MAS Sokolovsko – Staráme se o veřejně prospěšný rozvoj Sokolovska* [online]. Dostupné z: <http://mas-sokolovsko.eu/wp-content/uploads/2015/01/Sokolovsko-2014-2/files/assets/basic-html/page22.html>

7 RESUMÉ

The aim of this thesis is to deepen knowledge about a work of Museum of Sokolov p.o.in Karlovy Vary region, to give the outline of its affiliates and mainly to introduce their work and role in cultural heritage care.

The introduction is about the general problems in cultural heritage care. It describes the importance of the museum as the institution of preservation in cultural heritage care and its role in our culture. The second chapter specifies the region of Sokolov - West Bohemia. The two most important aspects that affected the culture of Sokolov were Czech-German relations. Part of the cultural heritage is the history of Sokolovsko, which I also mention in the second chapter. This information about the described region is indispensable for identifying the cultural heritage, and therefore this issue will be devoted to this part of the diploma thesis. Next specific is the industry: mining of tin or quarrying of ore, and most importantly mining of brown coal. As the consequence of mining, a huge numbers of municipalities faded in the region of Sokolov. The last chapter informs about the Museum of Sokolov itself and its affiliates - Krasno, Jachymov and Cista at Rovná.

8 SEZNAM PŘÍLOH

Obrázek 1 (archiv autorky) - Chodba důl Jeroným.....	100
Obrázek 2 (archiv autorky) - Model v sokolovského zámku z roku 1860	100
Obrázek 3 (archiv autorky) - Důlní známka	101
Obrázek 4 (archiv autorky) – Upomínkové předměty	101
Obrázek 5 (archiv autorky) - Hornické muzeum Krásno	102
Obrázek 6 (archiv autorky) - Model vodního hrádku	102
Obrázek 7 (archiv autorky) – Socha horníka v typickém kroji	103
Obrázek 8 (archiv autorky) – Betlém vytvořený v koncentračním táboře	103
Obrázek 9 (archiv autorky) – Ukázky výroby porcelánu	104
Obrázek 10 (archiv autorky) – Hudební nástroje z Kraslicka	104
Obrázek 11 (archiv autorky) – Hudební nástroj z Kraslicka	105
Obrázek 12 (archiv autorky) – Akcie firmy "Dolové a průmyslové závody"	105
Obrázek 13 (archiv autorky) – Důl Jeroným - vchod do dolu	106
Obrázek 14 (archiv autorky) – Štola č. 1 Jáchymov - vchod do štoly ...	106
Obrázek 15 (archiv autorky) – Štola č. 1 Jáchymov	107
Obrázek 16 (archiv autorky) - Štola č. 1 Jáchymov - důlní vozík	107
Obrázek 17 (archiv autorky) - Model dolu Bohemia	108
Obrázek 18 (archiv autorky) – Socha sv. Floriana u vchodu do muzea Sokolov	108
Obrázek 19 – (archiv autorky) Rekultivace dolu Bohemia (nyní park Bohemia)	109
Obrázek 20 – (archiv autorky) Mapa parku Bohemia v Sokolově	109
Obrázek 21 – (archiv autorky) Lokomotiva - Hornické muzeum Krásno	110
Obrázek 22 – (archiv autorky) Šatna horníků.....	110
Obrázek 23 –(archiv autorky) Slavnostní hornické uniformy.....	111
Obrázek 24 – (archiv autorky) Těžní parní stroj z dolu Marie	111

Obrázek 25 - (archiv autorky) Pomník ženám, které zahynuly během pochodu smrti	112
Obrázek 26 - (archiv autorky) Sokolovský zámek	112



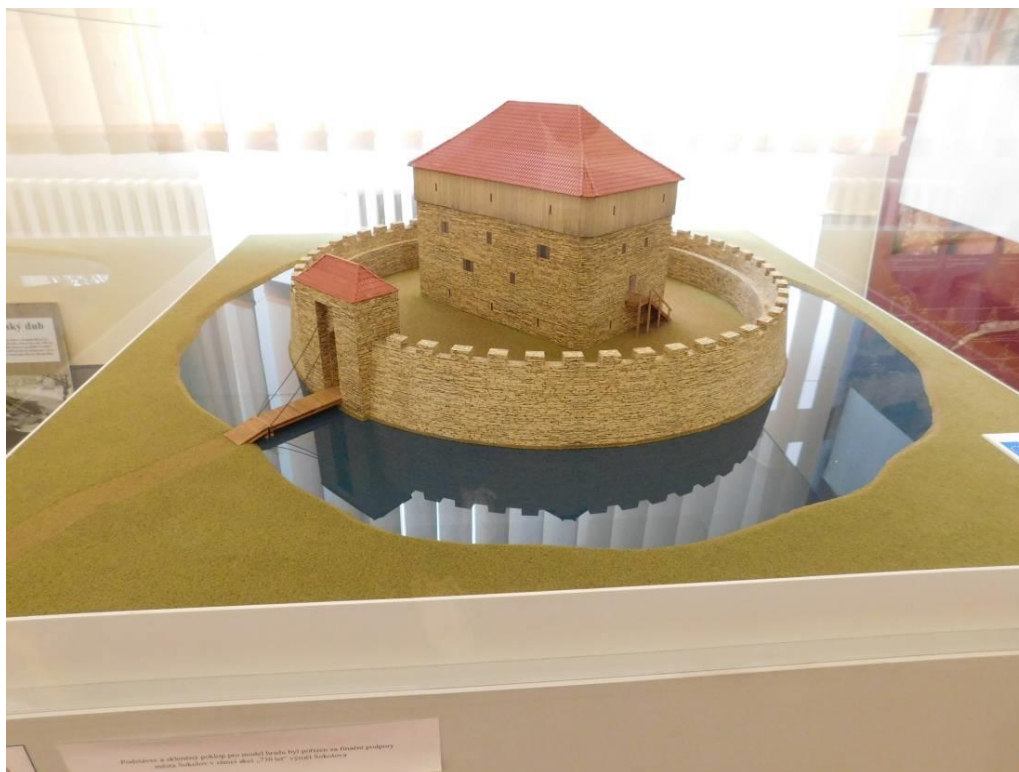
Obrázek 1 (archiv autorky) - Chodba důl Jeroným



Obrázek 2 (archiv autorky) - Model sokolovského zámku z roku 1860



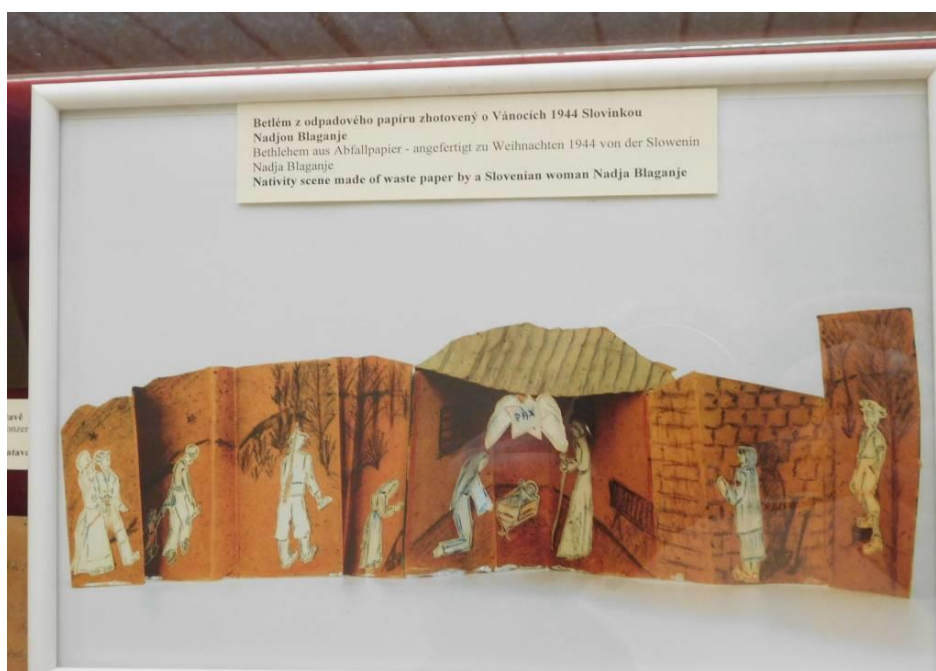
Obrázek 5 (archiv autorky) - Hornické muzeum Krásno



Obrázek 6 (archiv autorky) - Model vodního hrádku



Obrázek 7 (archiv autorky) – Socha horníka v typickém kroji



Obrázek 8 (archiv autorky) – Betlém vytvořený v koncentračním táboře



Obrázek 9 (archiv autorky) – Ukázky výroby porcelánu



Obrázek 10 (archiv autorky) – Hudební nástroje z Kraslicka



Obrázek 11 (archiv autorky) – Hudební nástroj z Kraslicka



Obrázek 12 (archiv autorky) – Akcie firmy "Dolové a průmyslové závody"



Obrázek 13 (archiv autorky) – Důl Jeroným - vchod do dolu



Obrázek 14 (archiv autorky) – Štola č. 1 Jáchymov - vchod do štoly



Obrázek 15 (archiv autorky) – Štola č. 1 Jáchymov



Obrázek 16 (archiv autorky) - Štola č. 1 Jáchymov - důlní vozík



Obrázek 17 (archiv autorky) - Model dolu Bohemia



Obrázek 18 (archiv autorky) - Socha sv. Floriana u vchodu do muzea Sokolov



Obrázek 21 - (archiv autorky) Lokomotiva - Hornické muzeum Krásno



Obrázek 22 - (archiv autorky) Šatna horníků



Obrázek 23 - (archiv autorky) Slavnostní hornické uniformy



Obrázek 24 - (archiv autorky) Těžní parní stroj z dolu Marie



Obrázek 25 - (archiv autorky) Pomník ženám, které zahynuly během pochodu smrti



Obrázek 26 - archiv autorky Sokolovský zámek